

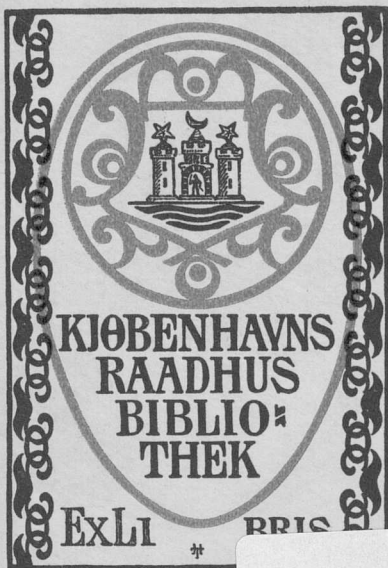
591745212

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

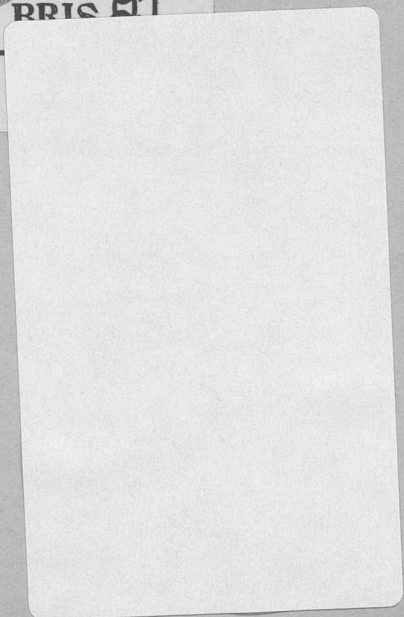
09.611

RHB

09.6107

No

MEDICINSK FACULTET

1750—1779

AF MEDICINSK
FACULTETS HISTORIE

1750—1779

AF
GORDON NORRIE

LEVIN & MUNKSGAARD
EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN MCMXXXIV

09.3761

No 64

a

Bd. 1

910

Printed in Denmark.

SPECIALBOGTRYKKERIET, KBHVN.

*Københavns Universitets
lægevidenskabelige Facultet*

tilegnet

FORORD.

Efter at jeg havde afsluttet mine arbejder om de chirurgiske læreanstalters historie, er jeg blevet opfordret til at tage fat paa medicinsk facultets historie, men da jeg er ganske paa det rene med, at jeg langt fra vil kunne opleve at fuldføre et saadant arbejde, vil jeg til en begyndelse meddele, hvad jeg har fundet om medicinsk facultets historie mellem 1750 og 1779. Da facultetets arkiv næsten helt er gaaet til grunde — resterne har jeg gjort rede for i »Medicinsk facultets arkiv før 1807« (Hospitalstidende 1899) — har det været nødvendigt at rekonstruere det gennem consistoriums og cancelliets arkiver. Et blik paa kildeangivelserne vil vise, hvor besværligt et saadant arbejde er, og dog kan det aldrig blive fuldstændigt, men kan kun yde et bidrag til facultetets historie, en materialesamling, saaledes at det vil være muligt for en fremtidig forsker at give et troværdigt billede af lægevæsenets historie i slutningen af 18' aarhundrede. For dette tidsrum foreligger navnlig *Vilhelm Ingerslevs* ypperlige bog: Danmarks læger og lægevæsen, der dog, da den kun er baseret paa trykte kilder, trænger til stadig korrektion, men desuden findes *Emmerik Ingerslevs* fortrinlige bøger om fødselsvidenskabens historie bygget paa talrige trykte og utrykte kilder, endvidere *Carøes* Medicinalreformens historie og hans personallistoriske værker samt endelig mine bøger om de chirurgiske læreanstalter. Der mangler endnu Frederiks hospitals historie, som ikke kan være vanskelig at skrive, da hospitalets arkiv findes samlet i landsarkivet og der findes et par jubilæumsskrifter om hospitalet, samt endelig en del af collegium medicum's historie, navnlig for saa vidt angaar

tidens lovgivning paa hygiejnisk og socialt omraade, hvortil forarbejderne formentlig let kan findes.

Jeg skylder Carlsbergfondet i høj grad tak for, at denne bog som saa mange af mine tidligere har kunnet udarbejdes og blive udgivet.

København. Den 6' maj 1934.

Gordon Norrie.

INDHOLD.

	Side
I.	
Indledning. — Undervisningen. — Forpligtelse for professorerne til at disputere. — Anatomikammeret. — Heuermann. — Oeder. — Kratzenstein. — Rottbøll. — Jensenius. — Professor oeconomiaë. — Retsmedicinske spørgsmaal. — Sindssyge. — Anatomitjeneren.....	11
II.	
Kratzenstein examinerator ved examen. — Buchwalds forslag om undervisning i fødselshjælp. — Chr. Bergers ansøgning om professorat. — Rottbøll vikar.....	67
III.	
Wandeler og Heuermann professores extraordinarii. — Buchwalds død. — Kratzenstein ordinarius. — Examinerne bliver offentlige. — Decanetet skal omskifte. — Doctoranden kan selv vælge præses. — Heuermanns forelæsninger. — Støhrs forkastede disputats. — Johs. Petersens afhandling om spedalskhed paa Island. — Alumner paa collegier som studenter paa Frederiks hospital. — Betydning af candidatus medicinaë, licentiatius medicinaë og medicinaë practicus.....	94
IV.	
Struensees reformplaner, Bergers forslag. — Berger fritages for akademiske forretninger. — Callisens og Saxtorphs ansøgninger om professorater. — Tilbud til Hennings om doctorgraden. — Callisen søger at blive coexaminator. — Chirurgernes medicinske examen. —	

	Side
Mangors og Schönheyders ansøgninger om professorater. — Tode professor og coexaminator. — Forelæsninger af Fr. V. P. Fabricius og Johan Chr. Lange....	108

V.

Tonnings ansøgning om at blive prof. historiæ naturalis extraordinarius. — Filologisk examen. — Jens Bang prosektor. — Lodberg Friis død, Rottbøll ordinarus. — Rottbølls sygdom. — Adgang til universitetet for studenter af andre trosbekendelser. — Udenlandske doctorers rang. — Kabinetsordre mod professorernes embeder udenfor universitetet. — John Gordons colloquium. — Universitetets 300 aars jubilæum. — Ceremonier ved doctorpromotion og rectorskifte.....	155
Henvisninger	180
Navneregister	187

I.

LIGE fra 1537 havde medicinsk facultet bestaaet af to professorer, og dette var ogsaa tilfældet i begyndelsen af 18' aarhundrede. Facultetet var den højeste medicinske autoritet, raadspurgtes i alle retsmedicinske tilfælde, examinerede læger og af og til jordemødre, foruden at den medicinske undervisning naturligtvis paahvilede professorerne. Disse var ret eneraadende, men i løbet af den første del af 18' aarhundrede indskrænkedes facultetets myndighed paa flere omraader. Den første gang det skete var i 1714, da jordemoderkommissionen oprettedes, for i denne kommission var der flere læger udenfor facultetet. I 1740 oprettedes collegium medicum, hvorved hele bestyrelsen af lægevæsenet overgik til dette collegium, hvortil ogsaa retsmedicinske spørgsmaal henlagdes. Meningen havde været, at collegiet skulde bestaa baade af medici, kirurger og apotekere, men det lykkedes medici at faa gjort en forskel, saa at medici blev membra, medens kirurger og apotekere kun blev assessores — og dem undlod man i reglen at tilkalde til møderne. Professorerne kom derved til at spille den alt overvejende rolle, for decanus i facultetet var tillige decanus i collegium medicum, og dettes membra var foruden professorerne væsentligst livlægerne, som

sjældent var af anden mening end professorerne. Retsmedicinske spørgsmål var facultetet dog forpligtet til at besvare. Helt uden for facultetet var den chirurgiske læreanstalt oprettet 1736, og med den førte facultetet svære kampe, som der udførligt er gjort rede for i de chirurgiske læreanstalters historie.

Facultetet bestod i aarhundredets 4' decennium af professor *Detharding*, der var født 1671 og var blevet professor her 1732, og af *Balthazar Johannes de Buchwald*, som var født 1697 og efter konkurrence var blevet professor 1739. Imidlertid døde *Detharding* 1747, og han efterfulgtes af *Christen Lodberg Friis*, som var født 1699 og havde konkurreret med *Buchwald* 1739. Ved midten af aarhundredet var begge professorer altsaa lidt over 50 aar gamle.

Antallet af studerende var sikkert meget ringe, hvilket man kan slutte af, at der i gennemsnit creeredes en doctor om aaret eller maaske lidt mere. Da studietiden var ret lang, kan man gaa ud fra, at der i reglen ikke var flere end 5—6 medicinske studerende ad gangen.

I 1750 var altsaa *Balthazar Johannes de Buchwald* og *Christen Lodberg Friis* professorer i det medicinske facultet. Ingen af dem roses for deres flid, men dog udrettedes ikke saa lidt, for *Buchwald* havde faaet *Georg Heuermann* til prosektor og vikar, og han holdt forelæsninger over anatomi, fysiologi og chirurgi. Inden jeg kommer lidt nærmere ind herpaa, skal jeg meddele, hvad jeg har fundet af oplysninger angaaende undervisningen.

Den 28' december 1754 sendte patronen,¹⁾ som var

grev *Holstein-Ledreborg*, der tillige var oversekretær i danske cancelli, en skrivelse til universitetet, hvori var indlagt en tabel, hvorpaa skulde tegnes professorum lectiones, disputationes, collegia &c. Det bestemtes i consistorium 22' januar 1755, at der skulde cirkulere et ark papir med numre efter rubrikerne, hvorpaa hver professor skulde skrive hvad ham angik, hvorpaa det skulde renskrives, paraferes af sekretæren og underskrives af rector.

Buchwald opgiver:

Publ. lect.: Har læst over chirurgiam medicam, tracterer nu fysiologien og anatomien. Naar lejlighed gives om sommeren expliceres vires herbarum indigenarum.

Priv. coll.: Ingen formedelst mangel paa auditores, dog gives de faa studiosis medicinæ her findes nu fornøden undervisning til at begynde og prosequere studium medicum.

Mater. disput.: Da aarligen forefalder promotioner, saa mangler det ej hos mig for materia disputationis, desuden mangler os her observatoria medica, det er hospitaler, hvor professores kunde manuducere studiosos medicinæ og selv tage anledning af at skrive noget nyt og nyttigt i medicinen.

Smaa eller andre skrifter: Mesnard: Guide des accoucheurs oversat paa dansk og af mig revideret, samt med en fortale og fornødne erindringer forbedret.

Tal paa auditores: Sjældent over 3 à 4, undtagen ved anatomien, hvor adskillige unge chirurger indfinder sig.

Hvilke viser besynderlig geni &c: De ypperligste iblandt medicinæ cultores er følgende tvende candidati

Friis og Jensenius, dernæst fortjener *Jens Langemach* paa *Borrichii collegio* at roses.

Lodberg Friis meddeler:

Publ. Lect.: *Introductio in universam medicinam et singulas ejus partes ad methodum Conringii.*

Privat. coll.: *De virtute et usu simplicium ex triplici regno, minerale, animale et vegetabile, desumptorum eorumque præparatis.*

Mater. disp.: *Disputats har jeg i dette aar ikke kunnet holde formedelst mange forhindringer og i særdeleshed praxin medicam.*

Smaa eller andre skrifter: *En liden tractat de convenientibus methodis tractandi dubie mortuos*, som er indført i *Actis medicis Hafniensibus*.

Tal paa auditores: Da tallet paa *medicinæ studiosorum* er og altid har været lidet her ved universitetet, er *numerus audit.* sjældent over 4, ja ofte ringere.

Hvilke viser besynderlig geni &c: De trende af min *collega* anførte er de bedste og som mest viser geni og application, desforuden har en *studiosus* ved navn *Pape* fra Norge flittig frekventeret hos mig.

Endelig meddeler *Kratzenstein*, at han ved sine fysiske forelæsninger har haft 30—50 tilhørere, paa sine kemiske collegier 20.

Formentlig er disse skemata blevet samlede, sam mendragne, oversatte til latin og korrigerede, for i rigsarkivet²⁾ ligger en fortegnelse over alle professorers forelæsninger og her skriver:

Buchwald: *Regnum vegetabile praxi medicæ accommodatum ad Qvartam circiter partem absolvi, in anatomicis et physiologicis dermatologia, splanchnologia et angiologia sunt demonstratæ et enucleatæ.*

Lodberg Friis: *Introductionem in artem medicam*

et singulas ejus partes, cum indicatione optimorum authorum in unaqvæque parte hactenus pertractavi, sed cum numerus studiosorum medicinæ non magnus est (!) et pleriqve (!) utpote adhuc novitii, physicæ et anatomix maxime operam dant, vix adhuc tertiam partem pertractionis absolvere potui.

Kratzenstein: In lectionibus publicis historiam naturalem duce Linnæo tradens regnum animale fere absolvi, vegetabili et minerali adhuc residuis. In physica experimentalis priora capita ad theoriam gravitatis usqve mathesi adplicata mechanicam absolvi. In chemia circa caput de sale communi operationes jam versantur.

Til disse oplysninger bemærkede patronen 16' juli 1756:³⁾

Udi reskript til de gode herrer under denne dags dato, har H. M. blandt andet udi den anden post alern. befalet, at der udi catalogo lectionum, som aarligen trykkes, ingenlunde maa foregives andet, end det som enhver af dem agter at holde — — — Endelig mindes om, at det opgivne emne skal fuldendes i aarets løb for de studerendes skyld.

Hertil bemærker *Buchwald* kort og klogt: Patroni brev om catalogo lectionum har jeg læst, medens *Lodberg Friis* (det er hans haandskrift, men der er ikke navn under) siger: »I catalogo lectionum har jeg forandret lidt saa vidt mig angaar«⁴⁾.

Til besvarelserne maa der knyttes nogle bemærkninger. Til *Lodberg Friis* er der ikke meget andet at sige, end hvad *Jul. Petersen* har gjort opmærksom paa, at *Conring* som skulde danne grundlaget for forelæsningerne, var død 1681, saa synderlig moderne var han ikke. I den latinske gengivelse nævnes *Conring*

forøvrigt ikke, men *Friis* synes ikke at have haft rent mel i posen, da han vil foretage nogle rettelser. Der er dog vist ikke synderlig grund til at bebrejde ham, at hans opgivelser ikke var helt paalidelige, for det var ikke enestaaende, at de averterede forelæsninger ikke holdtes. Det fremgaar forøvrigt indirekte af patronens skrivelser.

Med hensyn til *Buchwalds* opgivelser er der mere at bemærke. Naar han saaledes siger, at han vil holde forelæsninger over chirurgi og fysiologi, saa vil det sikkert sige, at det var *Heuermann* der gjorde det for ham. Det er givet, at *Heuermann* holdt disse forelæsninger og betegner sig som *Buchwalds* vikar, og det er meget lidt sandsynligt, at *Buchwald* samtidig skulde have holdt forelæsninger over de samme dele af medicinen. Han siger ogsaa, at ved anatomien indfinder adskillige unge chirurger sig, og det er rigtigt, for ved *Heuermanns* forelæsninger var der c. 60 tilhørere. Private collegier har han ikke holdt, fordi der ingen tilhørere var, men han siger, at der dog gives de faa medicinske studerende fornøden undervisning til at begynde og proseqvere studium medicum — d. v. s. ved *Heuermann*.

Med hensyn til disputatser siger han, at der ikke mangler ham materia disputationis, da der aarlig forefalder promotioner — og det er for saa vidt rigtigt nok, som der er 9 promotioner 1750—1759, men desuden klager han med rette over mangel paa hospitaler.

Vanskeligere for ham er det at gøre rede for sit forfatterskab. Han kan kun nævne Mesnard: Guide des accoucheurs oversat til dansk — men ikke af ham — som han har revideret, forsynet med fortale og for-

bedret ved fornødne erindringer. Denne bog, som *E. Ingerslev*⁵⁾ fortæller var beregnet for »sages-femmes sans étude et lettres« og for kirurger »qui sont paresseux d'étudier« var oversat af *J. T. Holm* (i almindelighed kaldt *Georg Tycho Holm*) »samt med flid igennemset af *Balthazar Johannes von Buchwald*. Saa og med hans fortale forøget, hvorudi en og anden af den franske auktors meninger forandres«. Bogen udkom 1749 — altsaa 6 aar før *Buchwald* skrev sit votum!

Endelig faar man at vide, at der kun var 3—4 medicinske studenter, og det synes at have holdt sig uforandret i hele aarhundredet. Han nævner *Friis* d. e. *Friis Rottbøll* og *Jensenius*, som begge blev doctores i 1755, eller rettere: *Jensenius* var blevet det 1—2 uger før, og *Rottbøll* blev det faa dage efter, og omtaler, at *Jens Langemach* fortjener at roses — han blev aldrig læge! *Lodberg Friis* omtaler en student *Pape* fra Norge, som hyppig har frekventeret hos ham. Kunde *Buchwald* nævne de to, som havde afsluttet deres studium, kunde *Friis* vel ogsaa nævne en, som var færdig. Den eneste læge af navnet *Pape*, var blevet doctor den 5' september 1754, altsaa 4 maanedes før. Han var forøvrigt født i Tyskland, men nedsatte sig i Bergen, saa han fik noget med Norge at gøre. Der er maaske intet at sige til, at professorerne nævner de studenter, som de har undervist i det foregaaende aar — men naar de tages fra, bliver der kun *Langemach* tilbage. Det maa sandelig ikke have været morsomt at læse for 3 eller 4, men naar der kun var en, som tilmed ikke fik nogen examen, saa maa det have været utaaleligt, og man forstaar særdeles godt, at forelæseringerne forsømtes, især da studietiden, som vi senere skal se, regnedes til 8—10 aar!

Forpligtelsen for professorerne til at holde disputater tog man aabenbart ikke højtideligt! I begyndelsen af halvtredserne havde rector⁶⁾ opfordret til at holde disputater og aflevere ældre og hertil svarede *Buchwald*: — — — »da skal jeg lade mig Magnifici Domini Rectoris monotion være efterrettelig saa vidt collegium medicum, den nye medicinalforordning med dispensatorio og taxa vil tillade«, og *Lodberg Friis* siger: »Mine tvende disputater, om de skulde fattes, skal gerne blive leverede til biblioteket. Og skal jeg om muligt opfylde mine partes med at disputere i dette aar, saa vel som det er sket i de foregaaende. Men da de samme forretninger ligger mig paa, som min hr. collega justr. *Buchwald* har erindret om, og som virkelig vil tage megen tid bort, kan jeg for haanden ikke give nogen vis forsikring derom«! Man skulde næsten tro, at han gjorde nar ved at sige, at han vilde opfylde sine pligter saa vel som det er sket i de foregaaende aar, thi han havde vist kun disputeret en eneste gang, siden han var blevet professor, og det var i 1748, og han havde ikke været præses ved nogen disputats!

Det var ikke opmuntrende oplysninger, men da der aabenbart ikke indtraadte bedring, skrev oversekretæren i danske cancelli *Holstein*, der som sagt tillige var universitetets patron, 25' maj 1759⁷⁾ til rektor, prokansler og professorer: Omendskønt det ved adskillige kgl. reskripter og især det af 16' juli 1756 er befalet, at enhver af professorerne efter fundatsens bydende udi den 13' artikel skal engang om aaret publice disputere, og at ingen derfor maa være fritaget uden de alene, som fundatsen derfra exciperer, da enhver professor, som det ikke efterkommer, hver gang skal er-

lægge en mulkt af 40 rd., som qvæstor skal indeholde, og hvoraf de 20 rd. skal tilfalde universitetets bibliotek og de øvrige 20 rd. som et præmium gives en *alumno collegiorum*, som havde skrevet den allerbedste disputats, saa fornemmes det dog, at i det nu næsten forløbne akademiske aar er langt mindre end tilforn disputeret af professorerne. Thi har jeg altsaa villet have qvæstor *academiæ* erindret, at han iflg. ovenmeldte reskript tilbageholder af den aarlige distributs 40 rd. for hver manglende disputats, hvoraf halvparten kan erlægges til universitetets bibliotek og den anden halvpart gemmes hos qvæstor indtil videre. Dog kunde tilbagestaaende professorer endnu forundes nogen tid til at holde deres disputats, nemlig til hvert akademisk aars aller sidste dag, være sig rectoratets omskiftelse eller og den 31' juli, da sommerferien begynder. Iligemaade vil jeg og herved have anmodet de gode herrer, at angaaende professorernes aarlige *lectiones*, rector og samtlige *consistoriales* tilligemed *procancellarius* aarlig vil overlægge in *consistorio*, førend *catalogus lectionum* blev trykt, hvilke *partes speciales* enhver i sit facultet vil paatage sig næste aar at afhandle, baade publice og *privatim*, saa at alle *partes* vexelvis maatte forsynes desto vissere og fuldkomnligere til nytte for studenterne, og kunde forslaget efter dette overlæg indsendes til mig og derhos føjes *rectoris* og *procancellarii* betænkning, om de havde noget eller intet at desiderere.

Universitetets anatomikammer laa omtrent der, hvor festsalen er nu. Bygningen som kaldtes *auditorium* laa med sin ene ende ud mod Frue plads og omtrent midt paa mod universitetsgaarden laa opgangen. I andet stokværk fandtes til højre for trappen, altsaa

ud mod Frue plads det store auditorium, medens anatomikammeret laa til venstre for trappen. Indenfor dette var et »cabinet, hvor man samler og forvarer allehaande smukke og rare naturalier«,⁸⁾ men samlingen har ikke været betydelig, for 1764 siges det:⁹⁾ »Næst hos er anlagt et naturalien-kammer, som endnu ikke har faaet stor tilvæxt, men en temmelig begyndelse«. Der havde i begyndelsen været vanskeligheder med cadavere, idet der stadig førtes krig mellem den chirurgiske læreanstalt og universitetet om dem, men disse stridigheder var nu forbi. Berlingske tidende fortæller 16' november 1750, at der paa begge teatre baade det medicinske og chirurgiske paa nærværende tid er den største lejlighed til øvelse for de studerende, saa som hvert teater har paa kort tid faaet tvende cadavere fra Citadellet efter den allerhøjeste anordning om alternation, som bliver nøje efterlevet.

Aaret efter den 8' december 1751 fortæller Berlingske tidende, at der ingen mangel er paa cadavere paa begge teatre, og at *Buchwald* særlig vil benytte et kvindecadaver til demonstration for jordemødre.

Den 19' januar 1753 meddeler Berlingske tidende yderligere: Ved nærværende bekvemme arets tid og vejrligt bliver anatomien ved begge theatris med stor flid dreven; da ej alene hr. justr. *Krüger* har et kvindecadaver, men ogsaa ved academiet haves et mandscadaver, hvorpaa parternes beskaffenhed bliver paa det nøjeste vist. Paa det sidste sted har ogsaa hr. doctor *Heuermann*, som holder de sædvanlige collegia anatomica, fremvist et misfoster, som for nogle uger siden er født her i staden, paa hvilket begge øjnene var sammengroede i et og laa der, som næsen plejer at være. Næsen derimod hængte som et næb ned over

øjnene, og indvoldene var ganske forventde, saa som det der gemenligen plejer at ligge paa den højre side, fandtes paa den venstre &c. For den besynderlige beskaffenheds skyld turde velbemeldte hr. doctor vel med det første selv udgive en nøjere beskrivelse derover.¹⁰⁾

Anatomikammeret var imidlertid alt andet end tilfredsstillende, og navnlig var det meget ubehageligt for den professor, som havde embedsbolig nedenunder. Man kan nok tænke sig, at det maa have været slemt, da der hverken har været tætte gulve, eller vandindlæg eller udskylningsapparat, og renligheden har det næppe været meget bevendt med. Dette ved man imidlertid ikke noget bestemt om, men man faar lidt at vide, da der bliver tale om at afløse spisningen paa communitetet med en pengesum. I den anledning spurgte patronen 21' december 1754¹¹⁾ om consistoriums mening derom, og hvad der, hvis det anbefalede, kunde gøres ved communitetets bygninger. I det forslag der fremkom (teologisk facultets medfulgte løse og findes ikke mere) foreslaas bl. a., at consitorium skulde have lejlighed i communitetet og det gamle consistorium anvendes til anatomikammer, og dette forslag blev bl. a. bifaldet af *Buchwald*. Forslaget kom vist fra *Christian Horrebow*, som klagede over anatomikammeret, der laa ovenover hans bolig. Der voteredes vistnok flere gange. Blandt de voterende er prof. theol. *P. Holm* som altid uhyre vidtløftig:¹²⁾ Da anatomikammeret saa nylig er indrettet, ved jeg ikke, om det ej skulde være bekvemt nok hvor det er. Kan ved tid og lejlighed noget bekvemmere findes, saa er det des bedre, at og hr. collega *Horrebow* kan befris for den ulejlighed, han siges i sin residence at kunne

have af anatomikammeret. Dog maa det mig tillades qvando de re Communitatis Regiæ agitur, at erindre, at den ulejlighed dog vel ej kan være meget stor, siden a) anatomikammeret ikkun er oven over de værelser i universitetets egen og auditorium længde, hvilke synes fra residencen saa meget bedre end ganske at kunne undværes, om sligt var fornødent, efterdi dog desuden den residence er det fag større end nogen af alle de andre residencers hovedbygning. b) i de samme værelser har dog for faa aar siden nuværende justr. *Langebeck* kunnet logere. Men som dette bliver for vidtløftigt, skriver ej mere — (han havde skrevet 6 sider og skrev endnu $2\frac{1}{2}$!). — *Buchwald*, der maatte være nærmest interesseret, udtaler sig ikke om spørgsmaalet. *Stampe* bemærker,¹³⁾ at skal *Horrebows* plan udføres, »maa man være betænkt paa, hvor der kan blive udløb fra anatomikammeret, siden samme ingelunde bør være gennem studiigaarden.« — *Lodberg Friis* mener,¹⁴⁾ at *Horrebows* plan »kunde være til stor zirat og nytte« men udtaler sig ikke mere.

I svaret til patronen 1' maj 1755¹⁵⁾ siges: — — — »og at det gamle, slette og fornøden lejlighed og omstændighed manglende consistorium indrettes til et anatomikammer; derved blev ogsaa den professorresidens, over hvis værelser anatomikammeret er, og som deraf har utaaelige ulejligheder, fra dem befriet saavel som ogsaa studiigaarden selv blev skilt ved den ulejlighed, som existerer, naar de fra anatomikammeret bragte cadavera i studiigaarden begravnes, da ved det gamle consistorium er en liden gaard, hvor cadavera bedre kunde behandles.«

Heraf fremgaar, at man virkelig begravede cada-

verresterne i universitetsgaarden — hvad mon man gjorde paa den chirurgiske læreanstalt?

I et senere brev fra patronen (juni 1755) er der atter tale om indretning af et nyt consistorium, og *Buchwald* skriver da bl. a., at han haaber, at bekostningen paa anatomikammerets forandring ej vorder udeladt.¹⁶⁾

Endelig bestemtes 9' juli 1755¹⁷⁾ at udtale, at consistorium »vidste ingen moyen til at faa de penge, som behøves til et nyt consistorium samt til et nyt anatomikammers indretning end om H.M.K. allern. vilde behage at forunde universitetet de dertil behøvende penge af Frue kirketaarns penge« — — —

Dermed faldt sagen bort — og det gamle consistorium blev heldigvis bevaret.

Selve undervisningen ved vi mere om fra 1750—1758 end paa noget tidligere tidspunkt. Det var ikke, fordi vi ved noget om professorernes undervisning, tvertimod alt taler for, at den var af meget ringe betydning, men *Buchwald* var saa heldig at faa *Heuermann* til prosekter og vikar, og det var ham, der underviste.

Georg Heuermann var født 1723 (maaske 1722) i Oldesloe i Holsten, kom til København 1743 og studerede paa *Simon Crügers* theatrum anatomico-chirurgicum, hvor han 1746 underkastede sig det tentamen, som fordredes for at blive reservechirurg, men derefter forlod han theatret for at blive prosekter hos *Buchwald*. Han lod sig immatrikulere 1748 og aaret efter forsvarede han sin afhandling: de lingua humana for doctorgraden. I lønning som prosekter fik han 100 rd., hvorfor han maatte undervise de ganske faa medicinske studerende, medens han kunde tage honorar af de

talrige kirurger, som besøgte hans forelæsninger. Han angiver som nævnt at han havde c. 60 tilhørere, og det er derfor forstaaeligt, at han i nogle senere ansøgninger kan omtale, at han har forladt et indbringende vikariat.

Naar man ved mere om hans forelæsninger end om andres, er grunden den, at han dikterede dem, gennemsaa dem og derpaa udgav dem. Det blev til dels en Physiologie i 4 bind og dels en operationslære (Abhandlungen der vornemsten chirurgischen Operationen am menschlichen Körper) i 3 bind paa tilsammen c. 5000 sider, som vurderedes meget højt særlig af *Haller*, ja som 30 aar efter af den tyske generalkirurg anbefaledes som de bedste lærebøger for militærlægerne. *Heuermann* gennemgaar paa tysk i reglen anatomen og den dertil knyttede fysiologi eller kirurgi, gengiver den gængse opfattelse og citerer en masse forfattere, fremhæver afvigende meninger, kritiserer, fremsætter sine egne meninger meget ofte støttet til sektioner eller vivisektioner. Han siger selv, at der næppe er noget afsnit af kirurgien, hvori der ikke er noget nyt. Om disse lærebøger maa jeg henvise til mine tidligere værker¹⁸⁾ men skal dog tilføje, at jo mere jeg har haft lejlighed til at benytte dem, des mere har jeg beundret ikke blot den masse oplysninger, der findes i dem, men ogsaa den skarpe kritiske sans hos *Heuermann* og de talrige selvstændige iagttagelser, han gjorde. *Hirsch* fremhæver ogsaa, at *Haller* lagde ganske særlig vægt paa *Heuermanns* udtalelser,¹⁹⁾ og et andet sted siger han om *Heuermann*: »ein als Physiologe und Chirurg sehr geschätzter Gelehrter, Verfasser einer Operationslehre, die, reich an eigenen Beobachtungen, zum grossen Teil als Origi-

nalarbeit anzusehen ist und sich durch Einfachheit in der Wahl der zweckmässigsten Mittel und Methoden — — besonders empfiehlt«. ²⁰⁾

Imidlertid fandt *Heuermann* aabenbart, at hans stilling ikke var god nok, og det var vel ikke saa underligt; han var ikke mere den unge chirurg, men dr. med. og den meget søgte lærer, og han sendte derfor en ansøgning, som jeg desværre ikke har kunnet finde, men derimod har *Jul. Petersen* fundet facultetets erklæring om den, hvoraf fremgaar, at *Heuermann* i 1752 søgte om et tillæg paa nogle hundrede rd. til de 100 rd., som han havde som prosektor, eller og at nyde en bestilling som demonstrateur og lærer i anatomi og chirurgi og siden ved forefaldende vacance at blive professor medicinæ.

Fakultetets erklæring, som her gengives efter consistoriums kopibog²¹⁾ er dateret den 23' november 1752 og er meget interessant:

»Supplikanten har for 3 aar siden erlanget gradum doctoris in medicina herved universitetet som han da formedelst hans flid og øvelse in anatomicis et chirurgicis blev forundt, da han ellers in reliqvis scientiis ad artem medicam pertinentibus ikkuns var maadelig verseret, mens under løfte og derpaa grundet haab, at han deri efter haanden alt mere og mere skulde søge at habilitere sig, blev antaget. Denne hans dexterité in re anatomica har og anlediget mig *Buchwald* at antage ham til prosektor herved akademiet som og saaledes ved de fleste academier er brugeligt, for i mit forfald eller under havende forretninger at forrette sectiones anatomicas, naar i vinter maanederne nogle saadanne kan forefalde. Og at dette hans arbejde ikke skulde være ubelønnet, er ham ved min allerunderda-

nigste forestilling af communitetets indkomster tillagt et aarligt salarium af 100 rd., som for den derved havende møje vel kan passere; da i fald dette embede for den summa skulde falde ham for besværligt lettelig en anden bliver at finde, som paa samme conditioner vil tage sig det an. Denne hans øvelse i at forrette sectiones anatomicas er vel ros værd, men kan dog ikke meritere saa stor belønning som i hans allerunderdanigste memorial er gjort ansøgning om, idet han en del beraaber sig paa sine udgivne skrifter, en del forlanger at blive tillagt nogle hundrede rd. af communitetets overflødige penge, siden søger at blive constitueret som ordentlig demonstrateur og lærer i anatomien og chirurgien og endelig ved forefaldende vacance at træde i en af professorum medicinæ sted, som da bemærker det samme som at blive professor medicinæ designatus. Men der fattes meget i at hans *capacité in rebus medicis* er saa moden, at han med nogen føje kan forvente en saadan ansøgning allernaadigst akkorderet: Thi 1) er hans udgivne fysiologi ikke af den vigtighed, at derved noget nyt af importance er bragt for lyset, men er mesten en samling af andre lærde mænds fysiologiske skrifter, som vel kan have sin nytte for barberer geseller, der ikke selv forstaar det latinske sprog, men for studiosis medicinæ, som selv kan eftersøge fontes og forstaar sproget, er den ikke af nogen betydenhed.« 2) handler om at der ikke er overflødige penge i communitetets kasse. »3) at han ansøger om at blive ordentlig demonstrateur og lærer ved academiet i anatomien og chirurgien, er en temmelig dristig begæring, da jeg, *Buchwald*, *jure officii* hidindtil har været og endnu er det i den første nemlig anatomien, og i chirurgien er konstitueret en

direktør-general som derudi fører directionen. —
 4) Til at blive professor medicinæ designatus kan af
 overskrevne sluttes, at han langt fra ikke besidder
 capacité nok, foruden at han i det latinske sprog ikke
 engang har den færdighed, at han deri ret kan expli-
 cere sig, følgelig kan vi da ikke billige eller recom-
 mandere hans ansøgning, som strækker sig videre end
 han er i stand til at præstere, da vi iøvrigt finder ham
 vel nok skikket til det ham hidtil betroede embede i
 at forrette sectiones anatomicas, naar han fremdeles
 med samme flid vil blive ved at forrette sine partes
 og excolere sine studia.«

Det er en meget mærkelig skrivelse, men sikkert
 meget karakteristisk for facultetet. At en lærebog er
 mesten en samling af andre lærde mænds skrifter
 følger ganske af sig selv, men det skulde da ikke være
 noget nedsættende i *Buchwalds* mund, der selv havde
 præsteret en lærebog for jordemødre, som var en
 oversættelse af en svensk, og som havde ladet en an-
 den lærebog oversætte og kun forsynet den med for-
 tale og anmærkninger, men ellers ikke havde præste-
 ret noget »af den vigtighed, at derved noget nyt af
 importance er bragt for lyset«. *Haller* var nu af en
 anden mening. Men det vigtigste var vel heller ikke
 det, men derimod hans manglende evne til at tale
 latin. Jeg skal strax komme tilbage til det, men skal
 her blot bemærke, at da *Heuermann* efter dette svar
 naturligvis ikke fik sit ønske opfyldt, kom han aaret
 efter igen med et andragende, som tyder paa, at han
 ikke har faaet noget svar paa sin forrige ansøgning,
 idet han gentager, at han allerede i nogle aar har be-
 klædt en prosektorplads ved universitetet, hvilket han
 ikke tvivler om, at det medicinske facultet vil bevidne,

men at han kunde være til mere nytte, om han maatte nyde prædikat af demonstrator anatomix et chirurgix ved universitetet, hvorved han og kunde sættes i stand ved der over at læse offentlig at forbedre hans hidindtil aarlig hafte løn, som er 100 rd., saa som han vilde faa mere auditores, saa og derved gøre sig bekvem til at betræde en saadan plads, som nu justitsraad *Crüger* er anfortroet. — Cancellicollegiet og conseillet (30' august 1753) resolverede: Herved er intet at gøre.²²⁾

Aaret 1752 var i flere henseender et mærkeligt aar for facultetet. Det fik ikke blot anledning til at udtale sig om *Heuermanns* ansøgning, men der var allerede tidligere sket forskelligt og først og fremmest kom *Oeders* indkaldelse til at spille en stor rolle.

Georg Christian Oeder var født 3' februar 1728 i Ansbach og var blevet dr. med. i Göttingen 11' oktober 1749. Han praktiserede derpaa i Slesvig, da man bestemte efter anbefaling af *Haller* at ansætte ham som professor botanices i København. Han lod sig immatrikulere her 5' februar 1752 og skulde derefter holde sin disputats pro loco.

En disputats pro loco hørte til, men ligesom det gik med professorernes almindelige disputatser, for sømtes de ofte. Det var en betingelse, at ingen kunde blive rector, som ikke havde disputeret pro loco, og det viste sig da i 1783, at det var meget vanskeligt at finde et emne til rectoratet — ja man maatte endog se bort derfra for at finde en rector. I den anledning førtes forhandlinger i consistorium, og *Kratzenstein* viste sig som en varm forkæmper for disse tiltrædelsesdisputatser. Han kom i den anledning med et langt indlæg, hvori han fortæller en morsom anekdote, som det vel kan kaldes, men som ganske sikkert er om

ikke opfundet saa væsentlig forbedret. Han fortæller, at man ved, at i sin tid chirurgen og kammertjeneren *Buchwald* lod sig gøre til professor. For penge fik han *Detharding* til at forfatte disputatsen og at være en elskværdig opponent, som selv havde opskrevet svarene til *Buchwald*. I stedet for at svare de andre opponenter, læste han en periode for dem af Celsus, og de kunde, saa meget de vilde, indvende, at det ikke var noget svar paa deres argument. I stedet for svar forelæste han blot en ny periode, indtil opponenterne var blevet trætte. »Ich weiss dies vom seligen *Möllmann*, der als Zuhörer und Hospes darüber erstaunte«. Ved sin afgang fra rectoratet læste *Buchwald* sin tale op, men han holdt ikke op ved punktum men stadig ved slutningen af linien, selv om den endte paa »og«. Dette vakte selvfølgelig stor opsigt og forundring.¹³⁵⁾

Denne historie kan ikke være rigtig! Han sigter aabenbart til gamle *Johannes de Buchwald*, men da han blev professor 1717, var *Möllmann* kun 15 aar, og han, der var født i Flensborg, skal først være kommet til København 1731. Historien maa altsaa referere sig til *Balthazar de Buchwald*, men han havde aldrig været chirurg, og det er ikke sandsynligt, at han ikke skulde kunne tale latin godt nok, skønt det i et brev fra *H. W. v. Schmettow* til *J. H. E. Bernstorff* 1' november 1749 siges: — »après avoir assisté à une harangue latine a l'académie, qui fut assés mal prononcé par le recteur«,¹³⁶⁾ som var *Buchwald*. Men hvis han virkelig talte saa slet latin, maatte da *Kratzenstein* aller bedst have vidst det. Formodentlig drejer det sig om en gammel historie, som i tidernes løb er heftet saa til en saa til en anden.

Oeder skulde altsaa til at disputere, og da han var

en elev af *Haller*, var det rimeligt, at han valgte som emne *Hallers* irritabilitetslære. *Kratzenstein* siger det citerede sted, at *Oeder* paa grund af sit ungdommelige uforsigtige praleri kom galt fra disputatsen pro loco, og det er rigtig nok, for han blev paa det voldsomste angrebet af to medicinske studenter, *Rottböll* og *Jensenius*, som jeg senere kommer til at fortælle mere om, men angrebet var ikke saa meget rettet mod indholdet som mod *Oeders* daarlige latin og mangelfulde overholdelse af reglerne for opbyggelse af disputatser. *Oeder*, der blev ganske reduceret, blev meget forbitret og sendte en klage til universitetspatronen, *Holstein*, hvori han bl. a. udtalte, at denne maade at disputere paa tilhørte et tidligere og ikke det 18. aarhundrede. Dette gav anledning til, at der forlangtes en erklæring af opponenterne og særlig af *Rottböll*, medens der ikke rettedes særlige indvendinger mod *Jensenius*, som skal have talt ualmindelig smukt latin.²³)

De væsentligste indvendinger, *Rottböll* kommer med angaar *Oeders* slette latin, som jeg ikke skal komme ind paa, men jeg skal dog referere noget af oppositionen for at give en illustration af den.

Rottböll begynder med at sige, at skriftet 1) mangler tydelighed, 2) savner orden, 3) begaar modsigelser og 4) sammenhober fejltagelser af alle slags. Det første af disse punkter deles igen i 5 underafdelinger, som gennemgaas hver for sig. Det første punkt, han angriber, er, at »vox« tillægges katte, »da det dog er en bekendt filosofisk definition, at det er sonus articulatus sensu prolatus. Det bedste svar jeg fik af præses var det, at han distingverede imellem vox & loqvela, og paastod, at det første vel kunne tilkomme brutis, men ej det sidste. I stedet for at vise autorité

for sig, hvilket dog tilkom ham, som brugte ordet, forlangte han, at jeg skulde føre alle filosofiske skrifter med mig for at overbevise ham. Et billigt forlangende af en præses.«

Efter derpaa at have gaaet løs paa en mængde latinske ord og konstruktioner kommer han til 5' underafdeling: spørgsmaal som ikke er besvarede. »Disse kan allevegne observeres, men autor vil maaske hertil svare, at *Boerhave, Haller, Hamberg*, saadanne store mænd har gjort det før ham, hvorfor skulde det da ikke være ham tilladt, men dertil gives 2de raisons. 1) Har disse mænd skrevet for deres auditoribus, for hvilke de havde lejlighed at explicere sig tydeligere mundtlig. (!) 2) Har de foregaaende paragrafer hos dem gerne indeholdt rationem decidendi, men langt anderledes er det hos ham beskaffet, da han fremkommer ex abrupto. — Jeg forundrer mig meget over, at adskillige, som efterfølge saadanne store lumina, gøre det saa taabeligt, at man paa dem vel kan applicere Horatii ord: O Immitatores &c. — Af dette mener jeg, at det er noksom klart, at disputatsen er intet mindre end tydelig. Enhver autor, som ej beflitter sig paa tydelighed strider imod øjemedet af sit skrift. Tydelighed er enhver forbunden til som en god skribent, meget mere den, som selv oven i købet forbinder sig til samme og lover at skrive saaledes, at alting skal blive klart og tydeligt, ja saaledes, at det uden stor møje kan forstaas (s. 1), mon autor har gjort det? Sit iudicium penes lectores.«

Han kommer derpaa til 2' hovedafsnit om ordenen. Han skriver: »Man dømmer, at der er orden, hvor tingene følger paa hinanden efter en vis regel. Saaledes holder jeg ikke det bibliotek for ordentligt, hvor

folianter, kvarter, oktaver og duodecer staar sammen paa en og samme hylde, thi naar formen skal være en regel, bliver her lutter exceptioner. Ligeledes naar autors irritabilitas skal (som det bør at være efter hans egne ord pag. 2 incipiam &c) være den regel, hvorefter ordenen i hans dissertation skal dømmes, ved jeg ej, hvad den 12' og 13' side (hvor han ræsonnerer i den første om autor til l'Homme Machine, og i den anden fremsætter en problematisk kvæstion) kommer hans sag ved. Dog er han bange, vi skal holde ham for en kætter, fordi han vil filosofere mechanicæ de corpore humano; han maa tænke det er en uhørt sag i Danmark. Har ikke en *Boerhave*, *Hoffmann*, *Svieten*, *Haller* gjort det samme? mon de derfor er komne i kætterhistorien? Mon ej deres skrifter hos os er ganske gangbare? Desuden dersom jeg vilde agere consequentiarius tror jeg, at der af den 13' side kunde uddrages et conclusum, som for autor ej skulde blive alt for profitable. — — Det er artig, at bogbinderen, som har indbundet dissertationerne, har gjort fortalen til bagtale i alle de, som jeg har set, ligesom han vilde gøre sit til, at alting skulde blive contra ordinem, men det bør ikke tilregnes autor. — Af min metaphysica ved jeg, at in rerum naturæ nunquam detur totalis confusio, og havde jeg ej vidst det, kunde jeg snart tænke, at den fandtes her. Med hvad navn jeg da bedst kan belægge autors orden, ved jeg ej. Et vist slags folk, naar de skal fortælle en historie, fortæller alt baade løst og fast, vedkommende og uvedkommende. Maatte det tillades mig at gøre en terminus, vilde jeg kalde den orden: ordo anilis' (af anus som betyder gammel kælling).

I det følgende gaar han løs paa forsyndelser mod

metafysik, logik og historie, og endelig paastaar han, at der intet nyt er i afhandlingen, og han slutter: »At autor har skrevet saa godt som i søvne, i hvor ilde han end kunde fordrage det, da jeg forestillede ham det, kan foruden contradictionerne bevises af den sidste section i disputatsen, hvor han lover at fortælle os noget om visse eksperimenter, men der blev intet af, og i den sted fortæller han os sine egne eksperimenter, NB. paa nogle katteunger. Den der nu skriver en section for at vise en ting og glemmer tingen han skal vise, er saa skødesløs, at jeg næppe kan holde ham for vaagen. — Forstod autor logicam, concluderte jeg saaledes: autor ita; ergo. Ja dette er saa stort eksempel paa skødesløshed og uagtsomhed, at det ikke vel kan gives større, det er ellers ikke saa urimeligt, at der kunde gives noctuscribæ, siden man ved, at der er noctuambulones.«

Hvis en saadan opposition var ført mod en ældre erfaren doctor, vilde man nutildags vel kalde den flabet, men man maa erindre, at *Oeder* var en ung mand, kun 24 aar, og *Rottböl* var endogsaa et aar ældre. Om det har glædet *Oeder*, at *Rottböll* 8 dage senere, den 26^e februar, var oppe til teologisk examen og opnaaede at faa non contemnendus, er ikke godt at vide.

At oppositionen var berettiget, fremgaar af en lang skrivelse af rector magnificus, *Anchersen*, der som prof. eloquentiæ aller bedst kunde bedømme alle de tekniske og grammatikalske fejl, hvori han paa alle punkter giver *Rotböll* ret. Han slutter med at sige: »Nu tror jeg ganske vist, at de fleste af disse ubehagelige fejl kommer deraf, at *Oeder* ikke forstaar at explicere sig, et fari qvæ sentiat, allermindst i latin,

og er ganske uskikket til en teoretisk lærer, som han endelig vil være, da han forgæves paa et aars tid har udi Slesvig søgt at bringe sig frem ved praxin. — Jeg har nok været tilstede paa nogle hundrede disputationer, endog af ganske unge studenter, men aldrig hørt en slettere. Har de ikke understaaet sig at tale meget latin, saa havde de i det ringeste repeteret argumentet og fattet syllogismen, begæret enten at probere majorem eller minorem; men denne var saa elendig, at han turde ikke begære en af propositionerne bevist (fordi han vidste ikke, hvilket hvilket var), men sagde: proba quod hoc sit ita &c. Og jeg skulde snart tro, at han ikke forstod uden den slette og miserable køkkenlatin han selv taler og skriver; thi han maatte tilstaa mig, at han ikke har kunnet forstaa tredie delen af mr. *Jensenii* opposition, især hans stærke ironier imod sig selv. — Gud forlade dem, som fører os unge fremmede doctores i landet, der ikke her kunde blive studenter engang! Dixi, liberavi conscientiam meam. — Og jeg er forsikret paa, at Deres højgrevelige excellence aldrig optager til værste, at jeg oprigtig skriver min sande mening om en candidat, som disputerer, imedens jeg er rector. Og havde jeg sandelig ikke skrevet dette, hvis ikke dr. *Oeder* havde været hos mig, dr. og professor *Holm* og justitsraad *Buchwald* for at kræve hævn over sin første extraordinære opponens, ja dumdrstig under øjne vilde paabyrde dr. og justitsraad *Buchwald*, at han skulde have suborneret samme imod ham, saa at justitsraad *Buchwald* med ed maatte fralægge sig det, og jeg derfor frygtede, at han paa højere steder ogsaa vilde søge at denigrere opponenteren og os.«

Facultetet har altsaa bestemt fralagt sig at have

foranlediget oppositionen for at hindre *Oeders* ansættelse, og det er heldigt, for man kunde meget let fristes til at tro, at facultetet stod bag ved, naar de to eneste medicinske studenter, som blev til noget og fuldendte studiet, begge optraadte.

Facultetet afgav en udførlig erklæring den 2' marts 1752, hvoraf hidtil kun er offentliggjort et kort udtog, men som her maa gengives, da den i høj grad er karakteristisk for facultetet og illustrerer dets opfattelse:

»Deres højgrevelige excellence vilde naadigst tilade, at vi herved under Deres naadigste protektion underdanigst fordriste os at fremsende vore uforgribelige ringe tanker om det spargement, som høres overalt i byen, angaaende hr. doctor *Oeder*, nemlig at han skulde være paa vejen at obtinere et professorat her ved academiet, som han endog selv til mig *Buchwald* har ladet sig forlyde med, til hvilken ende hr. dr. *Oeder* og paa auditorio den 19' februarii sidstleden har holdt en disputations akt. Det er da vist en meget nyttig sag, om her ved academiet efterdags kunde blive een eller tvende flere professores medicinæ, der kunde in physicis, botanicis et anatomicis saa vel som og i chymien og andre slige videnskaber, gaa de studerende til haande, allerhelst da der til det medicinske studium udfordres 10 à 12 diverse videnskaber, der ikke i en tid af 8 aar fuldstændig kan læres, og allermindst naar ikkun tvende professores alene skal docere alle disse sciences for den studerende ungdom, hvorfor og en del af vore studiosi medicinæ rejser udenlands, for der, ved hjælp af mange professores, des snarere at igennemgaa alle disse til medicinen henhørende partes. Skulde derfor H.K.M., hvis allern. øjemed er at

fremme sine undersaatters virkelige gavn og bedste, endog i denne casu allern. finde for godt at tillægge akademiet noget, hvoraf en saadan professor indtil videre kunde underholdes, da i sin tid anatomien og chirurgien som af hr. justitsraad *Krüger* doceres, saadan professor kunde vorde tillagt, saa har vi det allerund. visse haab til H.K.M., at allerhøjstsamme paa Deres højgrevelige excellences forslag, allern. vil se sligt embede forsynet med et dertil bekvem subjectum, dels paa det vores academi, der hidtil alletider har været berømt for lærde mænd udi deres sciences ej derved skulde lide noget skaar, og til dels paa det den agtende nytte for den studerende ungdom virkelig kunde ventes og omsider erholdes, hvilket næppe af doctor *Oeder* bliver at vente, allerhelst han baade ved sin opposition imod doctor *Gram*, som og ved sin egen disputation kiendeligen har vist, det han ej til slig embede besad den fornødne *capacité*. Thi in philosophicis, som grunden til alle videnskaber, findes han saa slet, at han ej demonstrative har kunnet argumentere langt mindre defendere sine satser; ej heller kan mærkes at han besidder videnskab nok af lærde sprog, hvoraf manuduktionen til prælectiones tages. — Hvad disputationens sakter angaar og de tvende opponentum objectioner, som doctor *Oeder* mest besværges sig over, og særdeles *Christian Rottbölle Friis*, da er samme oppositiones herved underdanigst sub no 1 et 2 vedlagde, den første af *Friis* og den anden af *Jensenius*, vi hørte derudi ingen personelle injurier, saa som de sigtede enten til materien selv eller den brugte stil. Enhver præses maa taale sligt og er saadant ofte hændet professoribus selv her ved universitetet, som har fundet sig derudi uden paatale, hvorpaa kunde gives adskil-

lige exemplar; at den ene opponens *Friis* blev noget hidsig, kunde ingen meget fortænke ham for, da han af præside blev ilde begeget og kaldet male moratus homo, ja han gik endog saa vidt at han propria auctoritate vilde imponere ham silentium. Denne saavel som den anden opponens *Jensenius*, er begge ganske vel funderede in arte medica, og har allerede i 7—8 aar her ved academiet lagt sig efter medicinen, saa at de i henseende til deres profekt deri vel kan sættes i parallel med en medico promotus, siden det ikke just er promotionen, som kan bære vidne om den fornødne capacite deri. Hvad disputatsens indhold i sig selv angaar, da faar man lade den passere, naar den alene bliver anset som et specimen academicum; men at den skulde passere for en prøve af en særdeles erudition og videnskab in arte medica kan ingenlunde tilstaas; thi intet at melde om de adskillige vitia grammaticalia samt mange mørke og uforstaaelige constructioner, som deri forekommer, saa er materien aldeles ikke af den vigtighed som author selv prætenderer, men af de problematiske slags, som tuto baade kan nægtes og affirmeres og er derfor saa vidt bekvem nok til at ventileres i en cathedra. Irritabilitas endskønt det er et nyt opfundet ord, fører dog intet nyt med sig og derom har været talet hos de fleste autores medicos i mere end et helt seculo, nemlig: de irritatione ex ejus affectibus. Author disputationis med flere i disse tider begynder saa vidt noget nyt, at han vil gøre irritabilitas til et principium som dog hans disputats ingenlunde kan bevise. Autor til den bekendte atheistiske tractat kaldet l'Homme Machine er af samme mening, at der er saadant et insitum principium motus in fibris ex partibus fibrosis, og grun-

der derpaa fornemmelig sin sats, at mennesket er alene en machine og har ingen animam rationalem. Af denne samme tractat synes os en del af de anførte experimenter at være tagne i disputatsen. Professor *Haller* i Göttingen har og hist og her skrevet noget i denne materie, hvoraf og en del er indført i disputatsen selv, og er det venteligt, at professor *Haller*, hvoraf doctor *Oeder* har været en discipel, i sine collegiis vel har trakteret denne materie videre, saa at han derved har kunnet fornere ham adskilligt til at bringe denne materie saa vidt ud; thi stilen ligner professor *Hallers* meget, undtagen at den ofte er sig selv ulig og viger fra den begyndte maade, som den første opponens *Friis* har observeret og anført, da han viser at hr. doctor *Oeder* imiterer prof. *Haller* i alle ting undtagen hvor han har taget fejl.

»Vi forsikre os derfor desmere om Deres højgrevelige excellencis favorable og naadigste demonstration hos H.K.M., der efter sin allerhøjeste og lige prisværdigste indsigt, hvorpaa ej alene i Norden, men endog i hele Europa billigen reflekteres, selv bedst skønner, at saadant øjemed ikke uden ved habile subjecta er at obtinere, hvortil iblandt landets børn findes mange, der ved megen flid, møje og bekostning saaledes har habiliteret sig og gjort sig meriteret, at de til slige embeder kunde anses værdige, hvilket de og fremdeles vilde encouragere vore efterkommere grundigen at lægge sig efter nyttige videnskaber.

»Der er foruden tvende professores extraordinarii, *Hee* og *Becker*, som begge er brave mænd, doctor *Buchwald* i Aalborg, som har rejst og i nogle aar udenlands grundigen lært anatomien, der er studiosus *Holm*, som hos den berømmelige professor *Linnæus*

har lært botaniken og er verseret in naturalibus, samt forstaar anatomien (han er nu i Norge efter kammercollegii foranstaltning for at curere den i circumferencen ved Kongsberg grasserende smitsomme syge og derfra snart ventes tilbage), der er de opposentes, som indfandt sig ved hr. doctor *Oeders* disputation, som alle besidder tilstrækkeligere videnskaber i disse sciences, ej at tale om vores stads physicus doctor *Wandelers*, doctor *Gram* som sidst her har promoveret, samt doctor *Wichmann*, item doctor *Licht*, der foruden sine til medicinen hørende videnskaber har særdeles indsigt udi materia medica, pharmacien og chymien, ligeledes doctor *Henrici* i Trondhjem og flere der er i stand til at vise prøver af deres studeringer, som kan kaldes solide, og hvoraf den agtende nytte med progress sikker kan ventes, slige omstændigheder har vi underdanigst fundet os pligtige til at indberette Deres højgrevelige excellence, som vores naadigste patronus overladende sagen efter Deres naadigste for godtbeholdende forestilling til H.K.M.'s allern. og allerhøjeste resolution, hvorved lande og rigernes, samt undersaaternes gavn og bedste alletider er og har været lykkelig mainteneret, hvorefter vi udi største submission forbliver p. p.

D. 2den martii 1752. *Buchwald. C. L. Friis.*

Monsieur *Ascanius* som defendens er af glemsomhed udeladt.«

Facultetet vurderer aabenbart ikke *Oeders* disputats synderlig højt, men saadan gik det ikke alle steder, for samme aar blev *Oeder* korresponderende medlem af videnskabernes selskab i Göttingen²⁴) og *Haller* finder ikke saa lidt nyt i disputatsen, medens

han kun omtaler en disputats, som *Rottböl* kort efter holdt paa Elers kollegium med: »Contra Cl. Oederrum.«²⁵⁾

Facultetet indrømmer beskedent, at det altid har været berømt for lærde mænd — desværre har eftertiden ikke altid villet underskrive denne dom, men det mærkeligste er vel nok, at man kan nævne 12 læger »og flere«, som skulde være mere egnede end *Oeder* til at være professor ved universitetet. Jeg skal ikke omtale alle disse personer, men kun *Frederik de Buchwald*, da det synes som om hans betydning er blevet overdreven. *Jul. Petersen*²⁶⁾ siger om ham efter at have omtalt hans doctordisputats, der for en del var baseret paa patologisk-anatomiske iagttagelser gjorde hos *Winslow* i Paris: »Det følgende aar habiliterede han sig yderligere ved en anatomisk-obstetrisck afhandling — — der med rette fremhæves baade af *Schelderup* og *Levy* som betydelig, og »hvor i han, støttende sig til egne undersøgelser, foranledigede ved de hos ham desangaaende i Paris vakte tvivl, bekræftede tilstedeværelsen af cirkulære fibrebundter i modergrunden og paaviste disses betydning saavel for efterbyrdens fødsel som for udvidningen af den indre modermund.« — Det er formodentlig dette, der har bevirket, at *Lützhöft* siger, at *Buchwald* utvivlsomt var dygtig som anatom.²⁷⁾ — Da der ikke foreligger andet fra *Buchwalds* haand, som viser ham som anatom, kommer det an paa om *Skjelderups* og *Levys* domme er rigtige, men det kan næppe siges, for de omtalte muskelfibre eksisterer næppe. *Heuermann* skriver:²⁸⁾ »Der Herr *Ruysch* vermeinet überdem an dem Grunde der Gebärmutter bei Schwängern, einen besonderen Muscul angetroffen zu haben, allein, hievon habe nie-

mals die geringste Spur zu sehen bekommen können, ob ich gleich Gelegenheit gehabt die Gebärmutter bei solchen Personen zu untersuchen, die in der Geburt gestorben; dahero auch geglaubet, dass der Herr *Ruysch* blosser Runtzeln hievor angesehen, die man bei ausgenommenen Kinde nach hinten zu in dem Utero zuweilen gewahr wird.«

Emmerik Ingerslev siger om *Buchwalds* afhandling, at han i den gjorde sig til talsmand for den Ruyschske muskels tilstedeværelse og betydning under fødslen, »en fejltagelse, som ophavsmanden (*Ruysch*) selv jo alt inden sin død vistnok havde erkendt.«²⁹)

Jeg har blot fremhævet dette, fordi der ellers let kommer tradition for en næppe rigtig opfattelse. Om alle de andre læger kan let skaffes oplysninger, men ingen af dem kom til at spille den rolle som *Oeder!*

Efter alt dette blev *Oeder* naturligvis ikke professor denne gang, og hans senere virksomhed faldt udenfor universitetet. Først 6' maj 1754 fik han bestalling som professor ved den nye botaniske have ved Toldbodvejen udtrykkelig med rang med professorer ved universitetet.

At det var latinen det først og fremmest kom an paa, fremgaar tydeligt af det anførte, men det bekræftes yderligere af, at professorerne *Scheidt* og *Gram* omtrent samtidig i anledning af oprettelsen af Sorø academi udtaler, at der bør være saa vel en professor i historie som en i filologi (eloquentiæ), og at dette ikke kan forenes i een person. Filologen bør foruden at holde forelæsninger ogsaa lære de unge mennesker autores grundigen at forstaa og latin ret at skrive, og sagen er af ret stor vigtighed, da den studerende ung-

doms meste velfærd i tiden og vigtigste forfremmelses haab in studiis beror paa en god profekt i de nævnte to videnskaber, uden hvilken ingen bliver en enten til embeder ret bekvem mand eller statsmand.³⁰⁾

Men paa et punkt endnu kom 1752 til at spille en rolle, for i dette aar fik København besøg af en mand, som kom til at faa stor betydning i facultetet, nemlig *Kratzenstein*. Han var professor i fysik og matematik i St. Petersborg og havde for den russiske regering be-rejst Sibirien. Han var paa hjemvejen til søs, da han passerede København, og det siges, at der under dette besøg blev truffet aftale med ham om, at han skulde være professor i fysik ved universitetet her.

Christian Gottlieb Kratzenstein var født den 2. februar 1723 i Wernigerode, var blevet student 1742 og dr. med. i Halle 1746. Han var en elev af *Haller*. Kort derefter blev han professor i fysik og fik en lignende stilling i St. Petersborg 1748. Den 25' maj 1753 blev *Kratzenstein* derefter udnævnt til at være professor physices experimentalis ved universitetet i København og der at ascendere in facultate medica efter sin tur.³¹⁾ Det er urigtigt, naar *Carøe*³²⁾ opgiver, at han samtidig blev medlem af collegium medicum, det skete først i 1761.

At *Heuermann* blev fuldstændig glemt og først blev gravet op igen 1891, kan man endda forstaa, da han kun som vikar underviste ved universitetet, og *Buchwald* anmeldte forelæsningerne, men at *Kratzenstein*, som var professor i mange aar, af *Gustav Ludvig Baden*³³⁾ kunde faa det skudsmaal, at han vist var bleven en flittigere mand ved et tysk universitet end han blev ved Københavns, er mere uforstaaeligt, thi der har næppe nogensinde været en flittigere professor i

KRATZENSTEIN

*Phil. et. Med. Dr. Prof. Medet. Theor. exper. P. O. Membrum
Acad. Sc. Sarn. Petropol. & Societat. Leopold. N. C.*

CHRISTIAN GOTTLIEB KRATZENSTEIN

medicinsk fakultet end *Kratzenstein*, men det blev først godtgjort af *Panum* i 1880,³⁴⁾ ja *Panum* mener endogsaa at kunne godtgøre, at *Kratzenstein* holdt indtil 4 forelæsninger om dagen. Det synes forøvrigt at være gaaet alle de betydeligere læger i Danmark i 18' aarhundrede paa samme maade, thi ogsaa *Christian Johan Berger* blev glemt og først da *Frederik Nægele* havde fremdraget hans betydning i 1838, blev han her i landet rehabiliteret af *Levy* 1856,³⁵⁾ og *Simon Crüger* er der endnu dem, som ikke vil anerkende.

Kratzenstein tog strax fat paa sine forelæsninger over fysik og kemi, men han nøjedes ikke dermed, han var ikke bange for at læse over andre emner, naar den egentlige lærer ikke passede sine pligter. Da saaledes *Heuermann* 1758 tog til Holsten som hospitalslæge under mobiliseringen, anmeldte *Kratzenstein* forelæsninger over fysiologi, som *Buchwald* skulde have holdt. Men han nøjedes ikke med sin universitetsgerning, han gjorde et stort arbejde for at udbrede kendskab til fysik og kemi i befolkningen, og han holdt derfor stærkt besøgte forelæsninger eller rettere kursus i fysik. Disse blev ham en betydelig indtægtskilde, for honoraret var 15—20 rd. for et kursus.³⁶⁾ Jeg tør ikke svare for, at følgende meddelelse vedrører *Kratzensteins* kursus, men det er sandsynligt: »Min patrøll fortæller mig, at han og af nysgerrighed vilde have ladet sig tegne til de fysiske discourser, men der var saa mange, at trapperne endog vare fulde«. ³⁷⁾

Kratzenstein nøjedes ikke med at holde populære forelæsninger og experimenter, men han skrev ogsaa vejledninger for publikum. Saaledes findes der i Ber-

lingske tidende allerede i januar 1754³⁸) to artikler med advarsel mod benyttelse af kobberkar til madlavning. Han anbefaler at anbringe tinkar indeni eller at benytte jernkar. Artiklerne er skrevet paa dansk og er derfor rimeligvis oversatte af en eller anden, for paa det tidspunkt kunde *Kratzenstein* ikke dansk nok. Det varede forøvrigt meget længe inden han holdt op med at skrive tysk. *Panum* har fortalt om *Kratzensteins* text til *Regenfusz's* konkylieværk, som vakte forargelse, og jeg skal som vistnok ret karakteristisk for manden give et udtog af hans artikler om kobberkarrene:

»Naar jeg taler saaledes, saa taler jeg vel imod mine professions-forvanteres, lægernes fordel; men det er ingenlunde at frygte for, at man i dette seculo skal saa aldeles afskaffe den gamle igroede skik, at jo kobber køkken karrene endnu i lang tid skal være lægerne behjælpelig til en god fortjeneste; men hvad fortjeneste vore efterkommere skal have, det er noget som jeg ikke bekymrer mig om.« I det andet nummer af bladet skriver han: »Den slemme beske smag som de (agurker) faa af spangrøn, agtes som en delikatesse; et par deslige ganske smaa med spangrøn meget dejlig overtrukne agurker, som jeg engang maatte imodtage af en fornem liv-medico som en delikatesse og strax spise dem, begyndte at æde mig saaledes paa det sted i maven, hvor de laa, at jeg fornem dem i 3 dage, og i al den tid ikke kunde taale nogen slags mad i maven. I selv samme omstændigheder var jeg alt tilforn bleven sat ved mælkemad og suppe, som mig uafvidende var kogte udi ilde fortinnede kar, og altid en tid lang før maaltidet havde staaet derudi, saa at jeg derved har tabt en stor del af min helbreds varagtig-

hed, førend jeg vidste aarsagen til saadant onde.« — Disse artikler blev stærkt angrebet og navnlig blev det fremhævet, at *Kratzenstein* havde skrevet, at kobberet kunde give anledning til fnat, medens forf. hævdede at en læredreng, som var befængt med fnat vilde blive befriet derfor, saa snart han kom i kobbersmedelære.³⁹⁾ *Kratzenstein* svarede atter herpaa i to nye artikler.⁴⁰⁾

Kratzenstein var den første læge, der havde anbefalet elektricitetens anvendelse i medicinen, og det var derfor naturligt, at han ogsaa blev virksom i denne henseende her i landet, men derom kan jeg henvise til en anden afhandling af mig.⁴¹⁾ Forøvrigt er det først i slutningen af decenniet, at han begynder at spille en større rolle i facultetet, og vi kommer ofte tilbage til ham i det følgende.

Som anført var der i grunden kun to medicinske studenter, som professorerne kunde nævne, nemlig *Rottböll* og *Jensenius*, og vi maa nu beskæftige os lidt med dem.

Christian Friis Rottböll var født 3' april 1727 paa Hørbygaard ved Holbæk og blev student 1745 fra Roskilde. Han blev alumnus paa Walkendorfs collegium 1748—1751 og derpaa medicinsk alumne paa Elers collegium 1751—1756. Skønt han var slaaet om til at studere medicin, har vi set, at han i overensstemmelse med collegiets fundats tog sin teologiske attestats 1752, samtidig med at han vakte opsigt ved sin opposition mod *Oeder*. Allerede 8' august 1754 blev han læge ved Vaisenhuset, og den 20' marts 1755 disputerede han for den medicinske doctorgrad »iøvrigt ved en ikke meget betydelig afhandling« siger *Jul. Petersen*.⁴²⁾

Den 14. april 1756 sendte han følgende ansøgning⁴³⁾ til sin »Stormægtigste Monarch Allernaadigste Arve Herre og Konge«:

»Den lyst, som jeg stedse har haft til academica og teoretiske occupationer i medicinen, har gjort, at jeg har taget den resolution ved nærværende allerunderdanigste ansøgning til Deres Kongl. Majestæt at udbede mig den allerhøjeste naade, at blive beskikket til professor medicinæ designatus ved Københavns universitet og at ascendere in facultate medica efter hr. professor *Kratzenstein*. — Dersom denne høj-kongelige naade bliver mig forundt, og jeg saaledes forvisset om, hvortil jeg i tiden er beskikket, da skal jeg ikke alene allerunderdanigst stræbe med al flid at indrette mine studia saaledes, at jeg kan dermed være universitetet til nytte, men og sættes i stand til at fuldføre det forsæt, som jeg forlængst har fattet, har og dermed gjort en begyndelse, skønt jeg af mangel paa tid og evne hidindtil ikke har kunnet iværksætte det, nemlig med adskillige medicinske afhandlinger i vort danske sprog at tjene fædrelandet. I allerunderdanigst haab &c Deres Kongl. Majestæts allerunderdanigste arve-undersaat og tjener *Christen Friis Rottbøll*.«

Ansøgningen blev sendt til consistoriums erklæring, som afgaves 8' maj 1756 og lød:⁴³⁾

»Supplicanten *Chr. Friis Rottbøll*, som med megen honneur har erhholdet doctorgraden i medicinen, er os bekendt af sin store flid, ypperlige naturens gaver, færdighed i at disputere ordentligen og grundigen, saa og fornuftig maade at studere paa. Nogle aar, førend han for alvor paatog sig studium medicum, lagde han sig med utrættelig flid og god fremgang paa philoso-

phie, mathematic og physic, hvorved han præparerede sig til i fremtiden at opnaa i theoria medica en grundig kundskab. At han ogsaa i studio medico har gjort rosværdige progressus, det kan i særdeleshed vi tvende professores medicinæ bevidne, efterdi han for os saa vel i examine til doctorgraden, som ogsaa ved publiques specimina har vist tilstrækkelige prøver paa sin solide indsigt i scientiis medicis. — Paa det nu bemeldte supplicant kan blive encourageret til fremdeles at anvende det herlige pund (som Gud har nedlagt hos ham og han omhyggeligen hidetil har aagret med) til Guds ære, Deres Kongl. Majestæts fornøjelse, sit fædrelands og universitetets nytte: understaa vi os alle unanimiter allerund. at recommendere til D.K.M's allern. gratification supplicantens allerund. ansøgning om allern. at maatte blive beskikket til prof. medicinæ designatus ved Københavns universitet og at ascendere in facultate medica efter hr. prof. *Kratzenstein*. — Derhos indstiller vi til D.K.M's allern. velbehag, om ikke supplicanten, dersom han allern. bliver bøn hørt, maatte forbindes til efter hans eget givne løfte at udgive en og anden medicinsk tractat i det danske sprog, som af alle og enhver kunde forstaas og give endogsaa ustuderede danske og norske anledning til at gøre en og anden nyttig decouvert i scientiis medicis. — Vi forbliver &c .....«

Rottbøll fik derefter sin bestalling dateret 20' august 1756, men den er affattet i de sædvanlige terminis uden nogen forpligtelse til at skrive danske populære bøger.⁴⁴⁾

Rottbøll gav sig saa paa rejse til Sverig og fik⁴⁵⁾ efter pluraliteten stipendium Høpnerianum, men proff. *Holm* og *Rosenstand Goiske* protesterede stærkt, da

dette stipendium efter fundatsen skal gives til en studiosus theologiae & philologiae. I 1753 havde der været en lignende strid om dette legat, da *Tycho Holm* søgte det.⁴⁶⁾ Næppe havde *Rottbøll* faaet legatet, som forpligtede til rejse i 4 aar, før han søgte kongen om tilladelse til kun at rejse i 2 aar,⁴⁷⁾ sagen sendtes til universitetet, hvor det oplyses, at *Rottbøll* endog søgte om at faa hele legatet: 230 rd. aarlig i 4 aar udbetalt, skønt han kun vil rejse i 2½ aar, da han ikke kan rejse for 230 rd. aarlig og ikke selv har raad til at betale resten. Han fremhæver, at han paa egen bekostning har rejst ½ aar i Sverig. — Consistorium fraraadede 11' oktober 1757 andragendet som stridende mod fundatsen.⁴⁸⁾ Den 16' november 1757 læstes et kgl. reskript om at *Rottbøll* maatte nyde stipendium Høfnerianum for 4 aar efter fundatsen, naar han med hans rejse til Sverig rejser udenlands i 3 aar, samt, om han imidlertid paa sin rejse ved døden afgik, at stipendii nydelse i proportion af den tid, han har været udenlands, i saa fald maa komme hans stervbo til gode.⁴⁹⁾

Den anden af *Oeders* opponenter, *Carl Jensenius*, der rostes, fordi han talte saa ualmindelig smukt latin, kom ogsaa med en ansøgning om at blive professor, da han hørte, at *Rottbøll* havde søgt. *Jensenius* var født 28' januar 1726 i Vemmetofte og blev student 1745 i Aalborg. Han var dernæst alumne paa Borchs collegium 1749—1754. Allerede 1753 blev han sekretær i collegium medicum, vicarius botanici regii 1754 og tog samme aar sin medicinske examen og blev dr. med. 26' februar 1755 og samme aar læge ved opfostringshuset.

Den 9' maj 1756 sendte *Jensenius* ansøgning til sin »Stormægtigst Allernaadigste Arve-konge og Herre«:

»Mit ønske, hensigter og hele anlæg af studeringer har sigtet til en academisk station, hvilket undseelse og forsæt at gøre mig det værdigste ske kunde hidtil har holdt mig fra at ytre i en allerund. ansøgning. Men da nu i denne tid en anden allerede har nedlagt sine allerunderd. ønsker til samme naade, vilde jeg maaske min leve tid komme til at regretere min tavshed og aldeles afskaarne haab til mine studeringers plan, i fald jeg ej dristede mig til for en retfærdig monarch at andrage det saa nøje forenede maal af min application og velfærd med allerund. bønfoldelse, at jeg naadigst maatte beskikkes som professor publicus in facultate medica her ved academiet med ascension til forretning og løn efter prof. *Kratzenstein*. — Mine bestræbelser i belles lettres i filosofiske og andre videnskaber har været alt for vidtløftige og med alt for mange aars anvendelse indrettede, at jeg med et ligegyldigt sind kunde een gang for alle se mig udelukt fra den station, hvor udi jeg kunde employere dem tillige med min hovedvidenskab i medicinen og i stedet for at bringe dem videre, i mine bedste aar se mig nødt til at nedlægge dem for at opofre mig alene til praxin medicam. — Da stationen jeg ved højkg. naade er sat i, dels som sekretær ved collegium medicum paa 4' aar, dels som vicarius botanici regii paa 3' aar tillod mig at haabe forfremmelse fra dem til en bedre betjening og allerhelst til saadan en, hvor rutine og foregaaende forretninger kan allerede have præpareret mig til, da vores vise monarch saaledes plejer at belønne betjenter og vil forsyne embeder. — D.K.M. bestemmer saaledes allern. et menneskes lykke efter

hans application, og jeg faar derved den ønskelige og betimelige vished at rette hele min flid hen til et særdeles øjemed, uagtet fordelene derved efter menneskelig anseende er meget sildige at vente. — Jeg faar tillige den glæde at bringe mine studeringer til det maal, hvortil jeg har lagt grundvold ved en allern. aarlig pension fra det højagl. hus. — Endelig faar jeg derved opmuntring til det arbejde og liden del, som jeg har i og uden for collegium medicum med skrifter, der under høj kgl. autorité udarbejdes, siden saadanne forretninger saaledes bliver mig til nytte i mit tilkommende embede. Under forventning af en allern. resolution saa lever jeg« osv.⁵⁰⁾

Ansøgningen blev læst i consistorium 19' maj 1756 og det bestemtes, at den skulde cirkulere.⁵¹⁾

Rector var *Lodberg Friis* og han voterede først: Jeg har intet at udsætte paa rekvirentens habilité eller meriter, saa at dersom doct. *Friis* ikke tilforn havde givet ansøgning derom, og af mig var blevet recommanderet, skulde det have været mig kært at kunne contribuere noget til hans employ. Imidlertid faar det vel at indstilles til H.K.M.'s allern. godtbefindende, om han eller nogen af dem maa blive beskikket dertil.

Procancellarius *Pontoppidan* var af samme mening som rector, hvorimod prof. theol. *Holm* som sædvanlig udtalte sig meget udførligt. Han skriver:

»Den consideration jeg har for hr. dr. *Jensenii* flid, lærdom og gode qualiteter, gjorde, at jeg strax, da hr. dr. *Friis Rottbølls* ansøgning blev mig bekendt, forestillede mig det som ej uventeligt, at og hr. dr. *Jensenius* kunde ville gøre en lige ansøgning. Men som jeg dog ikke den tid fandt mig beføjet til at votere anderledes end jeg voterede, og jeg siden i consistorio

har hørt at bemeldte ældre ansøgning per unanimia er blevet recommanderet, da dog ventelig de fleste om ej alle og aller formodentligst domini collegæ medici har erindret sig D. *Jensenium*, saa er jeg nu desmere af den tanke, at D. *Friis Rottbøll* ej fortjener at tabe noget af den avantage han kan have af den allerunderdanigst indgivne erklæring ved en anden ham præjudicerlig erklæring der af os skulde indgives; samt at universitetets fordel, paa hvilken fornemmelig bør ses, ej synes derved at kunne bedre fremmes efter min ringe indsigt. Jeg estimerer og elsker begge candidatos. Ville derfor ønske at kunne gøre begge fornøjede. Det er mig derfor meget des-agrèable, at quæstionen, som jeg nu efter pligt og samvittighed skal votere om, er af den beskaffenhed, at de befrygtelig ej begge skulde være fornøjede med mit ringe voto, om de faar det at vide. Det falder mig ventelig dog des mere til gode, dels siden det skrives efter pligt, dels og siden det des mindre kan præjudicere den ene eller den anden, da jeg hverken selv besidder medicinsk erudition, ej heller har haft lejlighed til specielt bekendtskab med nogen af de tvende candidatis, at jeg, om end jeg var medicus, kunde vide, utrius major solidiorve esset eruditio medica. Des friere tænker jeg mig at kunne tilkendegive endog den min tanke (puto enim candidè libereque dicendam sententiam esse) at *Friis Rottbøll* synes at kunne agtes vel saa tjenlig til at faa sted in facultate medica næst efter prof. *Kratzenstein* som hans competent. Saa vidt jeg og erindrer, begærede *Friis Rottbøll* at blive professor medicinæ designatus. *Jensenius* begærer at blive nu strax professor medicinæ publicus in facultate medica &c. Det synes at gaa noget for vidt, helst da prof. *Kratzenstein* ikke endnu

er prof. ordinarius in facultate medica. Det prædikat: for en retfærdig monark i dr. *Jensenii* memorial synes ej vel choiseret efter mit ringe begreb, og den, maaske for meget ufuldkomne, kundskab jeg har om supplikantens meriter. Om saa er, at H. M. allern. finder for godt at accordere det af dr. *Friis Rottbøll* allerund. søgte, da ser jeg i al sandhed intet deri som i ringeste maade strider imod, eller viger fra, retfærdighed, eller fra den bedste omsorg for at faa universitetet i fremtiden vel forsynet med en bekvem professore medicinæ. Maaske vores erklæring nu rettest kunde være omtrent saaledes. Vi har megen consideration for hr. dr. *Jensenii* berømmelige flid, lærdom og gode kvaliteter. Dog ligesom vi d. — allerund. har paa det bedste i en allern. anbefalet erklæring recommenderet dr. *Friis Rottbølls* ansøgning om allern. at beskikkes til at være professor medicinæ designatus næst efter prof. *Kratzenstein*, saa skønner vi endnu ikke rettere, end at universitetets fordel i fremtiden bedst kunde fremmes derved (om nogen af de tvende nu allern. skal designeres) at den samme høj kongelige naade ham tilvendes. Hvornæst vi allerund. indstiller til D.K.M.'s egne allern. højvise godtbefindende om enten dr. *Jensenius* skal beskikkes til professor medicinæ extraordinarius eller designatus efter dr. *Friis Rottbøll* eller om det skal blive in statu quo, eller hvad andet D.K.M. allern. maatte behage at resolve.

P. Rosenstand-Goiske: Derom er jeg af samme mening med hr. dr. *Holm*, skønt jeg for hr. dr. *Jensenius* har megen egard, tænker jeg dog at der i denne erklæring maa udelades, hvad der kunde synes at indeholde en contradiction mod forrige erklæring, og dr. *Jen-*

senii ansøgning recommenderes det allerbedste som uden saadan contradiction kan ske.

Bang: Derom er jeg af samme tanker som hr. dr. *Holm*, og glæder mig meget derover, at han har skrevet saa vel for den kære og brave hr. dr. *Friis Rottbøll*. Jeg har slet intet paa hr. dr. *Jensenius* at sige og under ham al den naade som H.M. vil unde ham, men i henseende til professoratet præfererer jeg hr. dr. *Friis* for ham. Da hr. dr. *Jensenius* for et par dage siden gjorde mig den ære at besøge mig, sagde jeg ham med udtrykkelige ord, at jeg i mit voto vilde præferere dr. *Friis* for ham, hvilket ogsaa herved sker, og da hr. dr. *Friis* dels i længere tid har lagt sig efter studium medicum end dr. *Jensenius*, dels, saa vidt jeg ved, er mere berømt for sin praxis medica end hr. dr. *Jensenius* for sin, dels har været decanus i communitetet og der agiteret sig frem (?) og skaffet sig en færdighed til at forsvare en materia in cathedra, dels har været længere tid doctor medicinæ end hr. dr. *Jensenius*, dels ogsaa har haft den lykke at faa alle professorum consistorialium recommendation førend hr. dr. *Jensenius* kunde faa den, saa mener jeg, at jeg ikke uden grund præfererer min doctor for hr. dr. *Jensenius*.

Stampe: Enig med hr. dr. *Holm* og theologis. Jeg elsker og under dr. *Jensenius* alt godt. Han har selv sagt mig, at om han kunde blive medicus ved hospitalet i Friederichs stad (hvorved han formener dr. *Friis* at være hans farligste competent) undte han gerne dr. *Friis* at blive professor designatus. Kunde vi i vores erklæring melde noget derom, og i den fald at *Friis* reusserede i sin ansøgning ved academiet, som af os alle var recommenderet, recommendere *Jense-*

nium til at blive medicus ved hospitalet, da var det vel uden for det vi spørges om men kunde maaske have sin nytte og efter mine tanker ikke tages os ilde op.

Buchwald: Mener jeg at dr. *Jensenius* meriterer lige saa vel til sin ansøgning at recommenderes som dr. *Friis Rottbøll*, da jeg holder dem begge for ganske bekvemme subjecta, der hverken in theoreticis eller practicis giver hinanden noget efter, saa det bliver efter min tanke sikrest at overlade begge disse ansøgninger udi H.K.M.'s naade.

Kofod Ancker: Som jeg for adskillige aarsagers skyld er af den tanke, vi ikke bør raade til nogen designation, saa kan jeg heller ikke andet end være af mening med hr. justr. *Buchwald*, at vi simpliciter bør overlade begge disse ansøgninger til H. K. M.'s naade, da jeg i det øvrige har meget god opinion om begge kompetenterne.

I. P. Anchersen: Jeg er udi alle poster enig med etatsraad *Stampe*, ønskede for begge competitores skyld at etatsraadens forslag kunde følges. — —

De 4 næste var enige med *Goiske* og tilsidst udtalte *C. Horrebow*: Refererer mig til hr. dr. *Holm* og har saa meget mere aarsag til at ønske erklæringen i dr. *Friises* faveur, som mig er i særdeleshed bekendt hans maturi profectus in studiis physicis & mathematicis. For resten, da dr. *Jensenii* meriter ogsaa er mig bekendte, ønsker jeg, at *Jensenius* paa den maade kunde fornøjes, som hr. etatsraad *Stampe* har foreslaaet.⁵²⁾

Den 3' juni 1756 afgav universitetet saa sit svar:⁵³⁾

Vi har megen consideration for hr. doctor *Jensenii* berømmelige flid, lærdom og gode kvaliteter. — Dog ligesom vi den 8' maj sidstleden allerund. har paa det

CHRISTIAN FRIIS ROTTBØLL

bedste i en allern. anbefalet erklæring recommenderet dr. *Friis Rottbølls* ansøgning om allern. at beskikkes til at være professor medicinæ designatus næst efter professor *Kratzenstein*, saa skønner vi endnu ikke rettere, end at universitetets fordel i fremtiden bedst kunde fremmes derved (om nogen af de tvende nu allern. skulde designeres), at da samme høj kongelige naade hannem tilvendes. — Hvornæst vi allerund. indstille til D. K. M. egen allern. godtbefindende, om dr. *Jensenius* allern. skal beskikkes som professor medicinæ extraordinarius, eller om det skal blive in statu quo, eller hvad andet D. K. M. herom maatte behage allern. at resolve.

Resultatet blev, at *Rottbøll* blev professor designatus og *Jensenius* blev som bekendt den første medicus paa Frederiks hospital, som han dog allerede forlod maj 1761, ikke som *Carøe*³²⁾ siger october 1760. Jeg har ikke eftersøgt hans ansøgning om afsked og kender ikke grunden til den, men *Lützhöft* siger,⁵⁴⁾ at han søgte sin afsked »formodentlig paa grund af *Crügers* taktløse optræden«. Det er jo muligt, men der er det ejendommelige ved sagen, at *Jensenii* ansøgning behandlede i et direktionsmøde 25' april 1760, den sidste dag *Crüger* levede. Det er den sidste dag, *Crüger* underskriver examensprotokollen paa theatrum anatomico-chirurgicum, og samme dag afholdes direktionsmødet paa Frederiks hospital.⁵⁵⁾ Hvorvidt *Crüger* har deltaget i dette møde, ved jeg ikke, han har ikke underskrevet protokollen, men den er maaske først underskrevet i det næste møde, da det synes at være renskrift. *Jensenius* ansøger om afsked sommeren 1761, altsaa med over et aars varsel, og direktionen udtaler sig meget rosende om ham: »Iøvrigt gjorde det direk-

tionen ondt at se dr. *Jensenius* som en mand af saadan duelighed, nidkærhed og fortjeneste ville qvittere herfra.« Da *Crüger* døde samme nat, vilde det næppe have været *Jensenius* vanskeligt at trække sin ansøgning tilbage, hvis den kun skyldtes *Crügers* chikanerier.

Buchwald havde som bekendt dels selv dels gennem sin elev *Wandeler* taget til orde for nytten af hospitaler for undervisningen, men jeg har ogsaa vist, at det næppe var *Buchwalds* mening, at professoren skulde være hospitalslæge, men at han ønskede, at professoren skulde have ret og magt til at komme paa hospitaler med de studerende, i hvilken anledning han skulde holdes underrettet om patienterne af hospitals læger.⁵⁶⁾ At dette virkelig var *Buchwalds* mening, synes nærmest bekræftet ved voteringen om *Jensenius*. *Stampe* foreslaar, at *Jensenius* anbefales til overlægeembedet paa Frederiks hospital, men *Buchwald*, som voterer lige efter, kommer slet ikke ind paa spørgsmaalet, medens han her havde haft en god lejlighed til at hævde, at hvis *Rottbøll* blev professor, maatte han ogsaa være overmedicus paa hospitalet.

Panum fortæller,³⁴⁾ at man i 1757 ligefrem befalede *Kratzenstein* at holde forelæsninger over økonomien. Skønt økonomien ikke vedkommer det medicinske facultet, skal jeg dog bemærke, at det vistnok hænger saaledes sammen, at det var *Kratzenstein* selv, som havde tilbudt at holde nogle forelæsninger. Den 3^r september 1756 skrev *Holstein*⁵⁷⁾ nemlig til rector og professores, at da det var blevet H. M. foreslaaet, at det vilde have sin store nytte som ved flere udenlandske universiteter at have en professor *oconomiaë*, som kunde i det danske sprog læse og docere baade publice og privatim *oconomica*, saasom det eragtes at

være en videnskab, der meget nær concernerer publici velfærd, i hvilken anledning det var blevet foreslaaet, at en af de 4 nu rejsende studiosi medicinæ, særdeles *Ascanius*, (som *Holstein* særlig interesserede sig for)⁵⁸) eller *Holm* mulig blev instrueret, at de skulde applicere al deres fysiske studium paa usum oeconomicum in specie og samle sig de allerbedste til dette studium henhørende observationes og experimenta. Professorerne skal derfor overlægge, hvorlunde og paa hvad maade dette forslag kunde være at iværksætte og lade sig gøre uden at indrette en ny profession ved academiet.

Herpaa svarede universitetet 29' januar 1757: Vi maa underd. tilstaa, at vi udi denne sag intet tilstrækkeligt forslag vide at gøre, hverken i henseende til personen, som maatte have en solid teoretisk og praktisk kundskab saa vel om økonomien i almindelighed, som især om den danske og norske økonomi, og som saaledes kvalificeret til sligt embede med nytte kunde befordres, ej heller i henseende til lønnen, som han burde have, saavel til sin egen sustentation som til at gøre og vise studiosis nyttige prøver og experimenter oeconomicam vedkommende. — Udi *Holsteins* skrivelse meldes ogsaa om de 4 rejsende studiosis medicinæ, hvorfor underdanigst bør meldes, at især vi professorer medicinæ holder *Holm* for at være den dygtigste af bemeldte 4 studiosis til at docere oeconomicam, i henseende til at han, i den lange tid han har været i *Linnei* hus, har kunnet i denne videnskab lære en del. Vi indstiller til patronens naadige behag, om prof. *Rottbøll Friis* skal anmodes, saa vidt hans hovedstudium det tillader, at lægge sig efter oeconomicas scientias paa sin udenlandske rejse. — For resten har

jeg *Eric Pontoppidan*, indtil H. M.'s allern. intention med professione studii oeconomici opnaas, formaat hr. prof. *Kratzenstein* til at docere partem physicam, men hr. prof. *Sevel* partem politicam eller cameral videnskaben.

Herpaa svarede saa *Holstein* (marts 1757), at da det herefter har lange udsigter, førend academiet kunde vente sig fordelagtige vilkaar (formedelst de langvarige rejser) maatte det overlades til professorernes behagelige forsorg, derudi, naar som helst ske kunde, at prospicere academiets og deres egen derunder verserende nytte. Men skulde ikke des mindre holde det tjenligt, om saa vel prof. *Friis*, som stud. *Holm* af de gode herrer tilraadedes, paa deres rejser, saa vidt tid og lejlighed det kunde tillade, at lade sig studium oeconomicum tillige være angelegen, der vel i sin tid kunde blive dem nogenslags anledning til avantage.

Ifølge reskript af 18' marts 1735 var facultetet forpligtet til at afgive gratis erklæringer i retsmedicinske spørgsmaal til domstolene, og denne bestemmelse indskærpedes ved reskript af 18' juni 1751,⁵⁸) skønt man skulde tro, at denne forpligtelse maatte paaligge collegium medicum efter dets oprettelse. Det hænger maaske sammen hermed, at det medicinske facultet og ikke collegium medicum henvendte sig til krigscancelliet og forestillede, at naar ved regimenterne foretoges obduktioner over bleserede og af vunden døde personer, burde ikke den chirurgus, som har haft den døde under kur, derved bruges, men i garnisonerne og paa de steder, hvor der er flere chirurgi, til obduktionsforretningen adhiberes 2 ved kuren ikke brugte chirurgi, og disse udtrykkelig injungeres, at de forsigtig, tydelig og udførlig havde at forfatte deres

visum repertum, eller det paa obductionsforretningen sig grundende attestatum; hvorved og af den chirurgo, som har betjent den døde, maatte, hvorledes den bleserede fra dag til dag, saa vel med indvortes som udvortes midler er bleven behandlet, vorde anført en omstændelig beretning, i hvilken man tillige havde at antegne historiam morbi fra begyndelsen til enden med alle daglige afvexlinger. Og da kongen har fuldkommen bifaldet saadan proposition, saa vorder, efter kgl. speciel befaling samme til behørig overholdelse og efterlevelse, saa vidt gørligt, ved regimenterne herved tilkendegivet. Reskriptet som er udgaaet gennem krigscancelliet er dateret 12' februar 1754.⁵⁸).

Man vilde nutildags ikke være i tvivl om, at behandlingen af sindssyge i høj grad maatte vedkomme lægerne, men det var ikke tilfældet i midten af 18' aarhundrede. Der indtraf i 1751 en begivenhed, der viser, at de medicinske professorer vel kunde faa med en sindssygesag at gøre men ikke som læger men som consistoriales. Det drejer sig om en sindssyg student, som truede regensprovsten paa livet, og den forvirring og bestyrtelse, som det fremkaldte, fremgaar med al ønskelig tydelighed at rector's cirkulære i den anledning. Jeg har tidligere — for 40 aar siden⁵⁹) — gengivet cirkulæret, men det er næppe kendt, og det er saa morsomt og giver et saa karakteristisk billede af de sindssyges behandling paa det tidspunkt, at jeg atter skal gengive det:⁶⁰) Rector, prof. eloquentiæ *H. P. Anchersen* skriver:

»S. T. Høystærede Herrer Collegæ!

Dend handel med Studiosus *Johann Lyder Høyer* som haver undsagt paa Livet Clariss: Dn. Præpositum

Communitatis Regiæ er om ikke alle dog de fleeste bekiendt; med saa mange, som jeg kunde haver ieg i dend Hast, da der var største periculum in mora, især ved Censur og Disputatzen confereret, hvilke samtlige have approberet mit foretagende, med, uden strepitu, at lade haftte hannem paa sit Cammer. Da mand endelig maatte skaffe den gode Præpositum Sikkerhed til at gaae paa Lovsang og forrette sit Embede. De af conjunctissimis Dnis Collegis og Fratibus, som endnu ikke tilfulde oplyste om aarsagerne hvorfor ieg ved *P. L. Prosch* haver ladet hannem haftte paa sit Cammer, kunde af Dni Præpositi Klage og 3de af *Høyers* Seddeler nærmere erkyndige selv om dennem; Men Aarsagen hvorfor ieg Søndag Eftermiddag skriver dette og beder at præsentium Consens herpaa raptim til i Morgen Mandag Middag maatte tegnes, er af største Nødvendighed denne: *Hans Varetægt og forflegning koster Universitetet hver Dag over fem Mark Danske med Logement og Lys* fra Torsdag Eftermiddag af at regne. Nu kand fornuftig viis, dette ikke længe udholdes, hvorføre ieg selv er kiørt ned til Skipper *Christen Olsen* i Nye Havn og imellem Prædikerne talt med hannem, som legger uden Bommen paa Onsdag. Hand begiærte for hands Opførsel, Underhold og Varetægt halvtredsindstyge Rixdaler, slog det dog af til fem og fyrgetyge, hvorpaa ieg dog ikke torde slutte med hannem (Hand sagde sig ofte tilforn for een arrestant at have faaet 80 rdl.) inden ieg fik de fleestes om ikke alles Consens udi slig en betydelig Udgifft. Thi inden han kommer herfra maae ieg forskyde vel 80 Rigsdaler til hans Logemente og Gield (hos Spise-Mester *Christian Peders: Møller*. Hvis til mig indgivne Klage herhos følger) Vagtholds Penge og Transport.

Kand nu hans Venner ikke udi sin Tiid refundere mig disse udlagte Penge, i hvor mange de blive, da vi uforbiegiængelig maae af med hannem, og kommer hand ikke med dette Skib kand hand maae skee, ikke komme bort i Aar og vil det blive en utaaelig Byrde for Universitetet. Saa findes dog vel Udveye, som ieg næsten haver i Sigte, dertil, at Universitetet ikke skal graves med at holde mig skadesløs. Det er mig alleene om Deres approbation at gjøre. Hvilken inden Mandag, af Dennem, den kand faaes, maatte indhendes, da Skipperen, for at hand kunde ellers antage andre, ikke haver givet mig længere Tiid til at resolve.

Kiøbenhavn d. 1' Augustii.

totus VESTER

I. P. Anchersen.

Det er vel nyttigst for bemeldte *Joh. Lyder Høyer*, at hand jo før jo hellere kommer herfra op til Trundhiem, hvor formodentlig vil findes de der tage sig ham an. Hvad den Udgift angaaer, som Magnif. Rector melder om, da seer ieg vel ikke at Universitetet er obligeret til at betale hvad Geld bemeldte Person kand være i (hvilken vi maa skee ikke ald kunde viide endnu) dog er ieg aldeles ikke imod, at den ommeldte accord med Skipperen fuldbyrdes, og at de øvrige anmeldte expenser skee, samt at de igjen refunderes af hvad fond billigst eragtes, naar derom i Consistorio vorder confereret.

P. Holmius.

Jeg er af lige mening, men tænker at Skipperen faaer føre med sig noget skriftligt, hvoraf Personens

Venner og Bekiendte kand skønne, hvor fornødent det var paa saadan maade at hiemsende Ham og hvor fornødent det er, at de antage sig Ham; paa det de ey skulde lade Ham komme tilbage igien, da ieg ey seer, Hand kand handles anderleedes end de, der ere af-sindige, og efter forordningen i andre Kiøbstæder skulle sættes i en udi Hospitalet indrætted Daarekiste; her i Kiøbenhavn er der vel for saadanne endnu anstalt som vel enten af Magistraten eller de for fattiges Væsen deputerede paa Universitetets anmodning gøres, thi de Studentere, der komme i saadan Tilstand, høre saa vel som andre, hvilke ey af egne Midler eller ved Venners hielp kand underholdes og bevares, under dem, som det Publicum, der for slige Mennesker har ordre og til deres underholdning fond, skall forsørge og besørge.

P. R. Goiske.

Det retteste og beste er, som Magn. Dnus Rector har proponeret at sende *Høyer* bort til sine Venner i Trondhiem, da de ifølge Lovens 1' Bog 19' Cap. 7' Artikel ere forbundne at imodtage ham, saa fremt de have Middel dertil. De af Skipperen begærte 45 Rd. faaer man at accordere ham. Skulle *Høyers* Venner ikke ville refundere dem, bliver der vel endda nogen Udvey til Betaling.

Kofod Ancher.

Hertil sluttede alle de andre sig, og rector sluttede saa:

Visselig bør Skipperen være forsynet med eet Brev under Notarii Haand og Rectors Segl til Stiftamtmanden og Biskoppen, hvorudi efter species Facti er for-

holdt Refusion hos *Høyers* Venner, om de ere i Stand dertil, maae fordres, og hand dennem til publici Sikkerhed befales. Dette haver ieg strax maattet love Skipperen. Og nu ieg haver Collegarum cunjunctissimorum approbation vil ieg hiertens gierne gjøre Anstalterne, Udlæg og Regning derover og opsætte Brevet til Stiftamtmanden og Biskoppen, under Deres correction.

Kiøbenhavn d. 2' Aug. 1751.

P. S. I det Brev som ang. *Joh. Lyder Høyer* skrives til Trundhiem kunde meldes, at hans manie synes at være af det slags, at hand ey var tient med at være paa dette Sted i Nærværelse af visse objectis imtempetivi amoris, odiive.

P. Holm.«

Blandt de ikke faa sager om sindssyge, som man træffer paa, skal jeg endnu referere en, som *Panum* har fundet.¹³⁵⁾ Han fortæller, at *Kratzenstein* engang skriver til prof. theol. *Goiske*, at 3 Regensianere har klaget over en student *Niels Bruun* fra Ribe, som er gevorden i stor sinds-urolighed, som de formoder deraf, at det er blevet nægtet ham at komme i krigen og at have omgængelse med et løst fruentimmer her i byen, som han er blevet bekendt med paa rejsen her til fra Jylland, og som skal have villet overtale ham til at give sig til bogen og siden at ægte hende, hvorhos disse tre Regensianere beder at consistorium vil forunde ham et lidet stipendium til hjælp til medikamenter og andre fornødne ting, siden han er fattig og hans moder ikke kan hjælpe ham i disse hans ynksomme omstændigheder. *Kratzenstein* havde i sit brev fore-

givet: »at aarsagen til *Bruuns* urolighed i hovedet bl. a. var, at han havde faaet philtrum ind af et løst fruentimmer her i byen og forlangte derfor som den svage persons medicus, at denne sag maatte blive nøje undersøgt, om man maaske kunde udfritte af fruentimmeret, om hun havde givet ham philtrum ind og hvad slags philtrum, nemlig for at kunne indrette medicinen derefter. — Da rector havde faaet beretningen fra *Goiske*, sendte han strax bud til politiadjutant *Prosch*, som han gav 3 rd. for at gaa ned og examinere fruentimmeret, som tjente hos en tobakskræmmer i Silkegade, men *Prosch* kunde med al sin umage, som han højt og dyrt forsikrede at have anvendt, ikke faa anden bekendelse af hende, end at hun havde været paa skibet med mr. *Bruun* herover til Sjælland, havde spist, drukket og snakket med ham paa skibet som med de andre rejsende, og at han siden hendes ankomst her til byen har besøgt hende 2 gange. Den ene gang drak han te med hende, og da var hendes husbond tilstede, saa og hørte, hvad der passerede. Samme gang skal *Bruun* have ladet sig forlyde med, at han vilde give sig i krigen, hvilket hun fraraadede ham og raadede ham til at blive ved sin bog. Den anden gang han var hos hende, drejede samtalen sig alene om, at han vilde give sig til krigen, og derfor bad han hende recommandere ham til en officer, som kunde antage ham og tage sig noget af ham, hvorfor hun, da hun mærkede, at han endelig vilde til krigen, bad ham gaa op til en løjtnant B., som for hendes skyld nok vilde tage sig af ham, hvorfor han tog afsked fra hende, og siden forsikrer hun ikke at have set ham. — Rector siger saa, at heraf fremgaar, at der sikkert en kort tid har været fortroligere omgang mellem *Bruun*

og kvindemennesket end der burde være, men det følger ikke deraf, at han har faaet philtrum af hende, som hun aldeles nægter forsikrende at hun ikke engang ved, hvad philtrum eller elskovsdrik er. »Jeg mener, at dersom det stakkels menneske har været noget forhippet paa at blive soldat og meget forlibt i fruentimmeret, saa har disse to ting kunnet være slemt philtrum nok og gøre ham urolig i hovedet.« Han henstiller derpaa, om der kan skaffes ham nogen hjælp af et eller andet stipendium til medikamenter, og udtaler ønske om, at consistorium engang vil fastsætte bestemte regler for, hvorledes man skal forholde sig med sindssyge studenter.

Endnu en lille sag skal jeg omtale: Da *Lodberg Friis* var rector 1756, søgte facultetets bud *Svend Holmbierg* om bolig paa universitetet. *Friis* sendte ansøgningen i cirkulation, idet han meddelte, at *Holmbierg* er facultetets og collegium medicums bud samt til samme ende ved anatomikammeret og jordemoder-commissionen. »Da det er vist, at hans nærværelse ved academiet idelig behøves, og jeg ikke tvivler paa, at han jo vil opføre sig saaledes ved saadan given tilladelse, at der ikke skulde blive noget paa hans opførsel at paaanke, saa indstilles til de højstærede hrr. collegers godtbefindende, om de mener, at hans begæring med pogen føje kan accorderes. 19^e marts 1756. — *P. Holm* skriver: »Jeg finder *Svend Holmbiergs* begæring, at auditorium juridicum maa ham overlades til beboelse meget urimelig og uanstændig, ligesom jeg sagde ham mundtlig, da han var hos mig med den, førend den kom i consistorio, at den hverken burde eller kunde finde sted. Stedet bør forderligst (som for nogle aar per unanimia resolveret) forsynes med

catheder og bænke og bruges til det, som det er destineret til, da consistorium kan være til sit brug alene.« De 3 følgende voterende stemmer imod, men *Buchwald* mener med rector, »at *Holmbiergs* ansøgning med saa meget mere grund kunde og burde reflekteres paa, da den, som før branden opvartede ved anatomien og jordemodercommissionen, ansaas som famulus facultatis medicæ og boede paa studiigaarden for des bedre at passe paa ild og lys, som jævnlig bruges ved anatomien, desuden vides og, at det sted, han har foreslaaet, i mange aar har været ubrugeligt og unyttigt, saa mig synes hans begæring med visse restrictioner kunde ham vel accorderes.« De andre stemmer imod, kun *C. Horrebow* siger: »Kunde *Holmbierg* udi sin ansøgning føjes, skulde det være mig meget kært, allerhelst da den plads han forlanger, staar til ingen nytte, og bliver formodentlig fremdeles saaledes staaende.«⁶¹)

II.

MEDENS undervisningen i fysiologi, anatomi og kirurgi var i glimrende hænder, saa længe *Heuermann* fungerede som prosektor, skete der en stor forandring i 1758. Det trak op til krig med Rusland, og som følge deraf mobiliseredes en stor hærstyrke i Holsten. Man fik brug for læger, og *Heuermann* paatog sig at være hospitalsmedicus ved et af de store feltlasaretter. Det havde set galt ud, hvis den utrættelige *Kratzenstein* ikke havde tilbudt 1758—1761 privatim at læse over physiologiam, pathologiam, materiam medicam, chirurgiam et praxin medicam fra kl. 10—11, fra 1761—1762 udelod han de tre første ting af sit program af grunde, som jeg snart skal komme til.³⁴⁾

Da *Kratzenstein* saaledes var den egentlige og maa-ske eneste, der underviste, var det ikke saa underligt, at han ogsaa ønskede at examinere ved examen, og han søgte da i efteraaret 1759⁶²⁾ om at han maatte beskikkes til 3' examiner ved det medicinske facultet, hvor der hidtil kun havde været to membra, da han er villig til at føre protokollen uden ringeste vederlag derfor. Den 3' oktober 1759 sendte cancelliet denne ansøgning til erklæring til facultetet og dette svarede 24' oktober, at candidati medicinæ er fra

Arilds tid af alene examinerede af facultate medica, hvorudi de mener at have vist sig interesserede, det vilde og være til liden nytte for *Kratzenstein*, men snarere forvolde adskillige disputer og tvistigheder. — Cancellicollegiet indstillede ikke des mindre sagen til kongen og conseillet bestemte 2' november, at sagen skulde refereres kongen. Der udgik derpaa 23' november et reskript, som giver lidt mere oplysning om *Kratzensteins* ansøgning, som jeg kun har fundet referat af. Reskriptet lyder:⁶³⁾

Vi have ladet os allerund. referere en fra os elskelig *Christian Gottlieb Kratzenstein*, professor physices experimentalis og designatus at ascendere in facultate medica ved universitetet i vor kgl. residens stad København, til os indkomne memorial, hvorudi han allerund. forestiller, at følgelig ovenmeldte ham allern. forundte bestalling, har han holdet adskillige collegia medica og haft et temmeligt antal tilhørere, anholdende derhos allerund. at da de candidati, som vil promovere, ikke kan vente tillige at vorde examinerede af ham, som in studio medico havde været deres lærer, i henseende til at bemeldte facultet hidtil ikkuns havde bestaaet af tvende membris, han allern. maatte tillades at være tredie examinerator, da han tillige vil paatage sig at føre protocollum examinis uden derfor at forlange nogen andel udi det i saa tilfælde erlæggende honorario; thi giver vi eder herved tilkende, at vi, efter fornævnte prof. *Kratzensteins* allerund. ansøgning allern. vil have bevilget, at han paa foreslagne maade uden nogen del udi de derved faldende emolumentis at paastaa, maa in facultate medica ved bemeldte vores universitet være tredie examinerator.

Den 29' december 1759 disputerede *Christian Johan Berger* for den medicinske doctorgrad og omtalte i fortalen betydningen af undervisningen i obstetrik, og aaret efter kom *Buchwald* 25' august 1760 med et vigtigt forslag om tilladelse til, at unge læger maatte faa praktisk uddannelse paa fødselsstiftelsen. Hans andragende lyder:⁶⁴)

Iblandt de mange til disse nordiske tvilling rigers og staters flor og velstand sigtende højstprisværdigste foranstaltninger, der forsikrer os ej aleneste om en stor konge og souverain men endog om en from, naadig og gavmild landets fader, bør vel med største billighed og taknemmeligst minde erindres det for nogle aar allern. stiftede saa kaldede Findel-hus, hvorved saa mange uægte børn med deres mødre vorder vedbørligen forsynede og conserverede, saa og tillige de jordemødre, som en tid lang af mig er informerede har faaet den ypperligste lejlighed til at manuduceres in praxi og lære de solideste haandgreb ved de der forekommende fattige qvind-mennesker, da de rige som vil have deres omstændigheder skjulte, ikke maa betros andre end den dertil antagne og edsvorne jordemoder. — Udi denne anledning tager jeg mig den allerund. frihed at forestille D. K. M. min allern. souverain hvor fornødent det bør agtes til mange menneskers frelse at efterdags ingen provincial- eller stads-physicus eller chirurgus blev allern. beskikket med mindre han udi jordemoder videnskab og kunst er øvet. — Da nu jordemødre, efter at de er instruerede af mig med den fornødne teori faar den tilladelse udi dette saakaldede Findel hus (som efterdags kunde kaldes schola artis obstetriciæ) at vejledes til praxin, saa skulde jeg allerund. formene, at samme tilladelse

ogsaa med største føje kunde tilstaas visse studiosis medicinæ et chirurgiæ, som af den aaret 1714 allern. anordnede commission eragtes bekvem og udi deres andre studiis var saa vidt avancerede, at de kunde vorde inden føje tid til deres fædrelands nytte promoverede eller employerede. Da dette vil give anledning til, at disse riger og lande efterhaanden af deres egne indfødte vorder forsynede med habile accoucheurs til mange menneskers conservation, saa tvivler ingenlunde paa at jo dette mit allerund. velmente projekt med min allern. souverains sædvanlige højstpriselige landsfaderlige omhu udi høj kgl. naade vorder anset og attenderet, da det ikke skal mangle paa min side at vigilere for medicinens opkomst til mit kære fædrelands gavn og tillige med største sinds fornøjelse udi min begyndte alderdom vise i gerningen den zèle, nidkærhed og underdanighed, med hvilken jeg til mit sidste aandedræt lever — — — —

Dette forslag blev 3' september 1760 sendt til collegium medicum, som svarede 25' september s. a., at forslaget ej alene er nyttigt men endogsaa nødvendigt. »Accoucheur-videnskaben er næsten den eneste branche af det medicinske og chirurgiske studie, som her imellem os ej practice kan læres, men maa hidindtil bestandig søges og acqvireres hos fremmede nationer desaarsag meget faa af landets egne børn beflitte sig derpaa, og et meget lidet antal bringer det saa vidt, at de med deres videnskab deri kan tjene publico. Vi har haft periodos, da denne hovedstad selv ej har været noksom forsynet med saadanne personer, og den samme mangel kan endnu let indfinde sig, ej at tale om, at næppe i begge rigerne 2 à 3 findes, der kan anses for ret erfarne accoucheurs. Denne mangel hos

land- og stadsphysicos samt chirurgos i provinserne er for publico saa meget mere præjudicerlig, som de fleste jordemødre formedelst manglende undervisning af physicis i de fleste provinser er meget ukyndige og lidet grundede i deres videnskab.« — Man anbefaler derfor paa det bedste forslaget. Hvis det bevilges, vil det blive fornødent, at der fastsættes visse indskrænkninger saa vel i henseende til dem, som skulde erholde adgang til stiftelsen, idet det alene burde være sædelige personer, som alt havde bragt deres studier saa vidt, at de kunde have haab om promotion, saavel som i henseende til de i indretningen liggende fruentimmer, hvoraf de i særdeles kamre kunde indlogeres, »som for raisons og omstændigheds skyld burde exciperes«. Man bønfaller derfor om bevilling og tilføjer ønsket om kgl. resolution om, at det for fremtiden maa være en betingelse for enhver, der vil søge embede som physicus eller chirurg, at skaffe sig fornøden kundskab og indsigt i jordemoderkunsten og samme ved et tentamen enten for facultate medica eller jordemodercommissionen at legitimere og derover erholde et særdeles attestatum.

Fattigdirektionen, hvorunder anstalten sorterede, gjorde ingen indvendinger mod undervisningen, og resultatet blev derefter reskript af 2' januar 1761 til præses og direktørerne for det fattiges væsen i Danmark, hvori meddeles at visse stiudiosi medicinæ et chirurgiæ skulde have tilladelse til undervisning i det frie jordemoderhus, dog uden at faa adgang til de betalende, og at disse studerende alene skal staa under opsig og direktion af den, som af præses og direktører nu er eller herefter vorder betroet inspektion over jordemoderhuset, paa det samme nytte og orden i alle

maader paa det nøjeste kan blive iagttaget. — Samme dag udgik reskript til collegium medicum om at alle embedslæger for fremtiden skal have aflagt prøve i fødselsvidenskab, ganske som foreslaaet af collegium medicum.

Den, som havde inspektionen over jordemoderhuset, var vistnok *Christian Berger*, som 25' maj 1759 var blevet stadsaccoucheur og medlem af jordemodercommissionen. Det bliver nu *Bergers* tur til at søge at komme ind i facultetet.

Christian Johan Berger var født 14' august 1724 i Wien af danske forældre, da hans fader var ansat hos den danske gesandt grev *Berkentin*. Da han var 4 aar gammel, mistede han sin fader, men grev *Berkentin* sørgede for ham og synes at have protegeret ham senere i livet. Han blev snart paa det rene med, at han vilde være chirurg og begyndte ogsaa sin uddannelse i Tyskland, men efter to aars forløb kom han til København. *Julius Petersen* har søgt at give en særlig forklaring paa hans liv i studeretiden, men det ligger vistnok nærmere at tænke sig, at han har gennemgaaet den samme skole som alle andre chirurger i den tid. Han har været lærling i c. 3 aar dels i Tyskland, dels i Danmark, han har derpaa rejst de 4 aar i udlandet, som barberlavets skraa fordrede, og han er derpaa kommet hjem og har studeret 4 aar paa theatrum anatomico-chirurgicum, inden han afsluttede sin examen med stor berømmelse. At han har haft noget med barberlavet at gøre i sin studietid, kan for tiden næppe bevises, men det gøres i høj grad sandsynligt, da han blev introduceret i barberlavet i København 1756,³²⁾ og dette vilde næppe være sket, hvis han ikke opfyldte forpligtelserne dertil. Dette spiller imidlertid en

CHRISTIAN JOHAN BERGER
Efter maleri paa Rigshospitalet

meget underordnet rolle. 1752 blev han chirurg ved fattigvæsenet, 1755 ved Opfostringshuset, 1758 blev han professor ved kunstacademiet og 25' maj 1759 medlem af jordemodercommissionen og stadsaccoucheur. Den 29' december 1759 blev han doctor medicinæ ved en disputats, som senere gjorde hans navn berømt. De aktstykker, som omhandler hans ansøgning om at blive professor ved universitetet har for største delen i sin helhed tidligere været offentliggjorte af *Emmerik Ingerslev*,⁶⁵⁾ men de hører i saa høj grad med til facultetets historie og karakteriserer facultetet paa saa mange punkter, at jeg maa gengive dem her. Det fremgaar af aktstykkerne ikke blot, at *Berger* har forhandlet med *Holstein* om sagen i forvejen, men ogsaa, at han senere har haft mundtlige forhandlinger med ham, formodentlig har en saadan forhandling ogsaa givet anledning til, at det først udfærdigede kgl. reskript kasseredes. *Bergers* ansøgning fremkommer som en skrivelse til *Holstein*.⁶⁶⁾

»I underdan. følge af D. Exc. befaling har jeg den ære at forestille, at den i det kgl. Frederiks hospital for svangre fruentimmer værende indretning kunde foruden den hidindtil bekendte men tillige meget udstrakte nytte, endnu have en meget større, hvilken bestaar deri, at den kunde tjene dem som skulde og vilde bruges in arte obstetricia til en praktisk skole, uden hvilken de ikke kan gøre uden en meget langsom og tillige maadelig fremgang i denne videnskab. Mit underdanigste forslag er derfor, at denne kgl. stiftelse maatte ved en allern. kgl. befaling blive skænket til det medicinske facultet her ved universitetet for at tjene til en praktisk skole in obstetriciis, og at der efter andre berømte academiens eksempel maatte sæt-

tes en professor artis obstetriciæ med designation at ascendere i det medicinske facultet og en maadelig kgl. pension, saa længe indtil han ifølge af bemeldte designation kunde i sin tid opnaa den ordinære gage i facultetet. Denne professors forretning skulde være at læse privatim over theoriam artis obstetriciæ og at give sine tilhørere lejlighed til øvelser i den praktiske skole, til hvilken ende opsigten over denne skole alene maatte anfortros ham, og det saa meget des mere som indretningen af denne kgl. stiftelse ikke tillader, at den er under mange professorers eller et helt collegii opsigt, eftersom den staar i saa nøje forbindelse med directores af de fattiges væsen, som har hele økonomien deraf at besørge og staar til ansvar for alt, hvad denne stiftelses indretning angaar, hvilken forbindelse ikke saa vel er muligt imellem tvende collegier, som naar en person alene har med et collegio at bestille. Hvad for resten den øvrige indretning og mulige forbedring af jordemodervæsenet her i landet angaar, da maatte den dertil udnævnte professor som et medlem af collegio medico og af den kgl. jordemodercommission tilligemed bemeldte collegier overlægge og undersøge de dertil bedst tjenlige midler som en pligt, der var ham i særdeleshed og frem for de andre lemmer paalagt.

»Deres højgrevelige Exc. behager heraf at erfare mit allerund. forslag. Maatte det have den lykke at finde Deres højgrevelige excellences bifald, saa tvivler jeg ingenlunde om dets fremgang.

»Da jeg i særdeleshed har opofret mig til denne videnskab, saa beder jeg at D. Exc. vil være forsikret, at om jeg maatte være saa lykkelig at blive udnævnt til bemeldte profession, skal jeg af alle kræfter stræbe

at opfylde dens hensigter, og da D. Exc. har givet mig haab om Deres gunstige beskyttelse, skal jeg og anse det for en af mine største pligter at kunne i gerningen udvise den dybe respekt og fuldkommenste taknemmelighed med hvilken jeg er — — —

København 3' april 1761.

Berger.«

Denne ansøgning sendtes 6' april 1761 til collegium medicum med anmodning om svar med forderligste og om ophold sker da aarsagen at indberette. Da svaret naturligvis lod vente paa sig, er der aabenbart kommet ordre til, at svaret skulde indsendes den 15' april, og dette bevirkede, at *Buchwald* og *Lodberg Friis* alene svarede. Dette svar er meget interessant navnlig naar man tænker paa, hvorledes det var lykkedes at forhindre *Oeders* og *Heuermanns* udnævnelser. Erklæringen som er dateret 15' april 1761 lyder:

»Den praktiske skole for dem som skulde og vilde bruges in arte obstetricia, hvilken professor *Berger* synes at desiderere udi sit underd. indgivne af 3' hujus formener samtlige øvrige membra af jordemodercommissionen at være sat udi fuldkommen drift iflg. den allern. kgl. anordning af 2' januar a. c. Da foruden en del jordemødre 2de doctores neml. *Wernecke* og *Withe* er af jordemodercommissionen beskikkede til at nyde exercitium practicum in arte obstetricia udi det ved hospitalet for besvangrede fruentimmer højstpriseligt stiftede hus, saa vi ej ser, at der kan desidereres noget udi den praktiske skole, saa længe facultas medica og øvrige membra af jordemodercommissionen maa beholde den iflg. frd. af 14' januar 1714 hafde jurisdiction over jordemødre, samt den hidtil vedtagne rettighed til at beskikke efter befin-

dende de in theoreticis oplyste jordemødre til det ovenmeldte stiftede hus for at nyde exercitium practicum, saavel som cultores medicinæ & chirurgiæ iflg. det allern. reskript af 2' januar a. c. Da vores senior etatsraad *Buchwald* hidtil har paataget sig informationen for jordemødre og derved udvirket, at vi kan fremvise saa gode jordemødre her som nogen andetsteds i verden.

»Hvad angaar denne kgl. stiftelse som prof. *Berger* begærer at maatte skænkes til det medicinske facultet, da han dog siden vil raade derfor under den prætext, at de fattiges direktion bedre var tjent med en mand end med et collegium, da er det soleklart, at vi som aleneste sigter og er satte til denne videnskabs forbedring og opkomst, aldeles ingen raison har til at melere os eller i ringeste maader at hindre de høje og gode herrer directeurs udi deres *økonomiske* og andre fornuftige indretninger ved denne stiftelse. Vi anser det ej heller for raadeligt til publici sande nytte, at den opsyn som behøves til nogen videnskabs opkomst betros en alene, men hellere 3 à 4 collegialiter, da vi for det øvrige intet har at erindre imod, hvad de høje og gode herrer directeurs efter den foretagne indretning maatte finde for godt at betro ham som kgl. accoucheur paa det sted og ved den stiftelse, naar vi tilige med ham som membra af jordemodercommissionen ikkun maatte forblive iflg. den allern. forordning ved den activitet, vi sidder i for at vigilere for denne videnskabs opkomst, hvilken activitet vi og strax, da denne nye stiftelse for besvangrede tog sin begyndelse, har vist prøver af ved at beskikke jordemødre derhen for at øve sig in praxi, og da vi har D. højgrevelige Exc.'s naadigste skrivelse derfor, at vi

skal beskikke dem, som vi synes bekvemme dertil at nyde exercitium practicum, dog at samme ej tillades at komme til dem, som betaler for sig, da er det sidste en post som vedkommer aleneste prof. *Berger* og den beskikkede jordemoder ved dette hus at vigilere for, saasom de fleste dog er fattige.

»Hvad angaar hans allerund. ansøgning om at vordes beskikket som professor og membrum facultatis medicæ her ved dette kgl. universitet, dertil fordrister vi os ej at tilraade allerund., førend han publice disputando et præsidendo har forsvaret i den øverste cathedra et af ham forventende anstændigt specimen, da han dog ej vel kunde tilstedes jus adscensionis til emolumenta efter sin tur, førend samtlig consistorii forklaring derom indkom. Thi lad være, at han in arte obstetricia kunde forsvare sine partes, saa hører der dog meget mere til at være membrum facultatis medicæ end at være øvet i denne videnskab alene.

»Da Deres højgrevelige Excellence har befalet at indsende vores allerund. erklæring i aften, som den var, og jordemodercommissionen endnu ej har expederet sig ganske, mindre har samtlige membra collegii medici kunnet indgive deres betænkning, saa har vi tvende ej villet mangle iflg. ordre som membra facultatis og udi jordemodercommissionen at indsende denne vores allerunderd. erklæring.

København 15' april 1761.

Buchwald. Lodberg Friis.«

Skrivelsen er vistnok skrevet af *Lodberg Friis*, det er nærmest hans haandskrift, *Buchwald* har kun rettet et eneste ord med sin rystende haand. Man ser, at man vil forsøge at faa *Berger* i den samme fælde,

som lykkedes saa godt med *Oeder*. Det er tydeligt, at man opfatter *Berger* ligesom *Heuermann* som en ikke tilstrækkelig lærd mand til, at han kan optages i facultetet.

Den 21' april 1761 havde *Berger* en mundtlig konference med *Holstein*, som synes at være blevet betænkelig ved facultetets erklæring, og det resulterede i en meget lang skrivelse paa tysk fra *Berger*, og den er saa interessant og oplysende, at jeg gengiver den, skønt den allerede er gengivet af *E. Ingerslev*. *Berger* skrev nemlig 22' april 1761:

»Euer Hoch Gräflich. Excell. gestrige Äusserungen wegen der von mir vorgeschlagenen practischen Hebammen Schule und des zu dem Ende errichtenden Professorats sind von der Beschaffenheit, dass ich nicht umhin kann Höchst Denenselben dieser Sache wegen einige fernere Erläuterungen zu geben, mit der unterthänigsten und demüthigsten Bitte Euer H. Gr. Excell. wollen dieses Unternehmen mir keines weges zu einigem Nachtheil auslegen, sondern solches vielmehr als einen Eifer von einer Sache, von der ich überzeugt bin, dass sie gut ist, ansehen, und aus dieser Ursache mir meine Verwegenheit gnädigst verzeihen. Ich bin versichert Euer H. Gr. Exc. sind mit mir wegen der Wahrheit des Nutzens dieser vorgeschlagenen practischen Hebammen Schule einig, da es klar und unwidersprechlich gewiss ist, dass zur Erlernung dieser so nützlichen Wissenschaft, welche sich beynahe alleine auf Erfahrung und Uebung gründet, kein hinlänglicheres besseres und geschwinderes Mittel kann ausfindig gemacht werden als eben dieses, jedoch mit der Einschränkung, dass dergleichen Erfahrungen und Uebungen unter der beständigen Aufsicht und

treuen Handleitung eines hinlänglich erfahrenen Lehrmeisters geschehen, dessen vornehmste Beschäftigung die Unterweisung und Ausübung dieser Wissenschaft ausmachen muss, und welcher Arzt dieses seines Berufs aller seine Verstands Kräfte vorzüglich dahin anwende, diese so bedeutliche und schwere Kunst mehr und mehr zu verbessern, und sich bestrebe alles zu wissen und zu samlen, was die gelehrte Welt in dieser Sache zum besten des menschlichen Geschlechts nach und nach kund thut, damit er im Stande seye dergleichen neue Entdeckungen seinen Schülern mitzutheilen und sie vor grobe ob zwar alte Fehler bewahren. Sicher und gewiss ist es, dass niemand als nur der, dessen Beruf es erfordert, dergleichen Arbeit und Mühe mit rechtem Ernst über sich nimmt, und nicht weniger ist es gewiss, dass niemandt als nur der so diesen Theil der Heilkunde selbst und vielfältig ausgeübt hat und beständig damit beschäftigt ist, weder die Mangel dieser Wissenschaft recht einsehen noch weniger aber neue Entdeckungen recht beurtheilen kann. Wehm ist unbekannt und welcher verständige wollte zweiflen, dass die Wissenschaft als Geburts Hülfe so allen Menschen nothwendig ihre hülfreiche Hand reichet, ein sehr wichtiger und sehr edler Theil der Artzney Kunst seye, solche ist auch von je her von den besten und verständigsten Männern und Lehren der medicin. Wissenschaft vor das was sie ist angesehen worden, auch bereits seit vieler Zeit so wie die übrigen Theile dieser Kunst auf solche Schulen mit Eifer gelehrt und nach Möglichkeit ausgeübt worden, niemahls aber mehr und fleissiger als eben zu diesen unseren Zeiten, da man den Werth der nützlichen Wissenschaften besser zu schätzen anfängt, am meisten aber diejenigen so die

Erhaltung und Vermehrung des menschlichen Geschlechts unmittelbar angeben. Derjenige — so die Theorie dieser Wissenschaft als academischen Lehrern anständig zugebe, hingegen bey derselben die würckliche Ausübung zugleich verwerfen wollte und nicht finden könnte, was eine practische Hebammen Schule mit dem Geschäfte einer medicin. Facultät gemein haben könnte, der gebe sehr deutlich zu verstehen, dass er von dem rechten Geist der Arzney Wissenschaft überhaupt und von dem Theil derselben so die Geburtshülfe lehret, insbesondere nicht recht-schaffenenes wisse. Und was ist wohl der endliche Zweck aller academischen Theorien als die glückliche Anwendung, was ist besonders in der gantzen Heilkunde nöthiger, was ist wohl gewisser als die Richtigkeit seiner Lehren und theoretischen Sätzen mit deutlichem Beyspiele in der That bey dem Bette und an den Patienten selbst zu beweisen. Hier allein wird die Wahrheit der Kunst gereinigt von allen speculativischen Zierathen, den Schülern aufgedeckt, diese Lehrart überzeugt und ist allein hinlänglich vor mörderischen Fehlern zu bewahren.

»Hochgebor. Herr Graf, gnädigster Herr! Obstehende Betrachtungen haben mich zum Theil bewogen meinen gethanen Vorschlag so einzurichten wie geschehen ist, weil dadurch die Ordnung erhalten würde, indem ein wichtiger Theil der Arzney Wissenschaft gelehrt würde, wo er sollte gelehrt werden und so wie er sollte; dergleichen Ordnung aber hielt ich vor einen nöthigen Grund und Stütze guter Einrichtungen. Meine zweite Absicht ist gewesen durch die Verbindung dieser Schule mit der hiesigen Universität, dieser neuen und in die Länge der Zeit die besten

Früchte bringenden Einrichtung, die so nöthige Dauer und Beständigkeit wo möglich zu verschaffen, ich habe geglaubet mit Gründen hoffen zu können, dass solche werde unter dem Schutz einer so ansehnlichen und nicht zerstörlchen Gesellschaft nicht aleine der einzeln und abgesonderten Einrichtungen fast unvermeidlichen Hinfälligkeit widerstehen, sondern auch an Vollkommenheit mehr und mehr zunehmen. Der Nutzen, die Anständigkeit, selbst die Ordnung meines unterthän. Vorschlags ist unwidersprechlich, niemand wird durch denselben beleidigt oder dessen Ansehen und Vortheil gekrenket, des Königs allerhöchste Gnade schenket diese Stiftung der medic. Facultät um sie zu einer practischen Schule zu gebrauchen und diese Facultät dadurch in keiner Weitläufigkeit und in keinerley Abhängigkeit gebracht, keiner von ihnen hätte mit dieser Stiftung das geringeste zu thun, als nur derjenige allein, so seine Schüler in dem ausübenden Theil der Geburtshülfe in dieser Schule unterwiese, und eben derselbe hätte zugleich daselbst die Aufsicht über die Kindbetterinnen und ihre vorkommenden Krankheiten, das ist die einzige Relation so derselbe und durch ihn die medic. Facultät mit denen Directoribus dieser Stiftung haben könnte; benannte Höchste und Hohe Herren Directores wünschen gewiss nichts mehr als auf eine so vortheilhafte Art von der Verantwortung diese Inspection besorgen zu lassen befreit zu seyn. Des Königs Allerhöchste Gnade will den zu ernennenden Professorem selbst belohnen, hierdurch wird sicherlich niemandes Vortheil beeinträchtigt, und diese Allerhöchste Königl. Gnade schiene nur ein von der Facultät annehmliches Geschenk zu seyn; wenn ich vorgeschlagen, dass der neu zu er-

nennende Professor in der Facultät ascendieren sollte, so habe ich auf die Mässigkeit der gegenwärtig auszumachenden Besoldung gesehen, welche nur alsden erträglich würde, wenn solche mit der Hoffnung einer endlich besseren Besoldung Belohnung verknüpft wäre, ich habe auch gesucht dadurch unter gleichen Gliedern eine Gleichheit zu treffen, alles dieses schien mir auf die strengste Billigkeit gegründet zu seyn, der Eigennutz hat mir hierbey nicht die Feder geführt, weil es nicht wohl warscheinlich ist, dass bey jetzigen Umständen der medic. Facultät dieser Fall mit meiner Persohn sich leicht zu tragen könnte, und wenn es ja nach vieler Jahre Dienst geschehe, so wäre doch auch alsden diese Belohnung nicht unbillig und schadete gewiss niemanden, alleine ich habe bey dieser Sache mehr auf die etwaige Nachfolger mein Augenmerk gerichtet, weil ich dieser Einrichtung eine unverletzliche Beständigkeit und nöthiges Ansehen auszumachen wünschte. Hochgeb. Herr Graf! Gnädigster Herr! Dies ist der wahre und rechte Begriff meines unterthan. gethanenen Vorschlags, ich habe geglaubet, dass es meine Pflicht und Schuldigkeit erfordere solchen zu thun, lange habe ich an mich gehalten aus Furcht vor einem eigennützigem Project Macher angesehen zu werden, alleine da ich diese königl. Stiftung beständig unter Aufsicht habe, da ich Gelegenheit gehabt habe solche dergleichen Gebrauch einzurichten, und da mir der daraus zu ziehende Nutzen beständig in die Augen fiel, so habe ich gewagt solchen an Allerhöchsten Ort allerunterthan. vorzustellen. Ich habe anbey gewünschet solche Professionem zu erhalten, ist es den unerlaubt seinen Vortheil zugleich zu suchen, wenn er sich af das Wohl des gemeinen Wesens gründet? Jetzo

aber da ich vernehme, dass diejenigen, so am besten von dieser Sache urtheilen könnten und sollten, derselben so sehr widerstreben und solche mit ganz andern Augen ansehen, so bin ich bey weitem nicht so sehr von mir eingenommen diese Profession, so wie ich solche vorgeschlagen habe, ferner zu wünschen, ich würde bey so vielem Widerspruch und bey so vielem Missvergnügen vermuthlich nur schlechten Nutzen schaffen können, am gewisesten wäre, das ich bey so gestalten Sachen mir meine übrige Lebenszeit ungemein verbittern würde. Sind Euer Hochgr. Exc. jetzo von meinen Gründen überzeugt, so bin ich versichert Hochdieselbe werde Sorge tragen, dass zu dieser vorgeschlagenen Profession ein tüchtiges aber zugleich annehmlisches Subjectum in Vorschlag gebracht werde. Wollen aber E. H. Exc. die mir zuge dachte Königl. Gnade mir dennoch zuwenden, so ist mein unterthan. Gesuch und demüthigste Bitte mit der medicin. Facultät mich keineswegs zu vermengen, sondern mich als Professor art. obstetr. ohne weitere Hoffnung zu constituiren, mir aber zugleich die königl. Stiftung von Kindbetterinnen zu einer practischen privat Schule anzuvertrauen.

»Diese Euer Hochgr. Exc. höchste Gnade werde ich zeit Lebens mit dem allerinnigsten Dank erkennen, und mich bestreben diese Wohlthat mich mehr und mehr würdig zu machen. E. H. Exc. werden aber auch alsden die so nützliche Einrichtung unterstützen, wenn Höchstdieselbe dieser so eingerichteten extraordinairn Profession eine beständige Dauer verschaffen werden. Ich bin — —«

Med *Bergers* haand findes endnu et Resumé i 7

punkter af hans forslag og endelig findes et andragende fra *Kratzenstein*, dateret 4' maj 1761:

— — — »bey meiner Aufenthalts bey der Peterburgischen Academie war ich bereits durch den Abgang meiner Vorgänger so weit gestiegen, dass ich der dritte in der Ordnung war. Um unter den sanften und glücklichen Scepter Ew. Maj. zu leben liess ich es mir willig gefallen nach meinen Rufe hieher bey der hiesigen Academie gleichsam wieder von unten auf zu dienen, und ich erkühne mich zu sagen, dass Niemand von meinen Mitarbeitern in Erfüllung der Pflichten eines Professors mir es je zuvorgethan habe oder vielleicht auch jemals gleich gekommen sey. — Ew. Kgl. Maj. haben mich der nächsten Antwoortschaft zu einer Stelle bey der medicinischen Facultät allergn. in meiner Bestallung versichert. Im Anfange dies Jahrs haben Dieselben mich zum dritten Examinatore in facultate medica allergn. ernennet. Jetzt sucht der Professor *Berger* bey der Charlottenburger Academie als dritter Professor bey der medicinischen Facultät bestellet zu werden und in die Emolumenta dieser Stelle einzutreten, und es erscheinet als wenn dieses Gesuch niemanden præjudicirlich fallen könnte. — Erlauben aber Ew. Kgl. Maj. dass ich in tiefster Demuth vorstelle, wie die Ascension des Professor *Bergers* zum dritten Professorat in Facultate medica mich aller derjenigen Rechts beraube, welche Ew. Kgl. Maj. mir Selbst allergn. ertheilet habe. Der dritte Examinator in Facultate medica und der dritte Professor darinnen würden in zwey verschiedenen Personen niemals ohne Unruhe neben einander stehen können. — Da ich nun Ew. Kgl. Maj. schon seit 8 Jahren mit ausserordentlichem Fleisse, welches Zeugniß mir niemand

versagen wird, gedienet, und ich nichts begangen, wodurch ich mir E. M. Ungnade zugezogen haben könnte, so erkühne mich Ew. Maj. allerunt. anzuflehen, diese gesuchte Præcedenz des Professor *Bergers* nicht zu bewilligen; sondern wenn Ew. K. M. einen dritten Professorem Facultatis zu constituiren geruhen, mich selbst mit dieser Stelle zu begnädigen. Der Vorzug eines halben litterati und erst kürzlich promovirten Medici vor einem schon 13 Jahr lang gewesenen Professorem wurde mich gänzlich zu boden schlagen, zumal da selbiger noch nie auf irgend einer Art besondere Meriten gezeigt hat.«

Denne ansøgning kom først, efter at der var udfærdiget et kongeligt reskript dateret 1' maj 1761, hvori blandt andet bestemtes, at *Berger* skulde disputere som af facultetet foreslaaet, men dette reskript kasseredes, og i stedet for udgik et nyt dateret 15' maj 1761, hvori der ogsaa er taget hensyn til *Kratzensteins* protest, som unægtelig var berettiget. Reskriptet af 15' maj 1761 lyder (her gengivet efter consistoriums kopibog):

— — »At eftersom Vi allernaadigst have funden for got at skænke det Medicinske Facultet ved Universitetet i Vores Kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn den i Friderichs Hospital indrettede Stiftelse for svangre fruentimmer, for at tiene til practisk Skole in Obstetriciis, Saa have Vi allernaadigst beskikket og forordnet saa og hermed beskikke og forordne Os Elskelig Doctor Medicinæ *Christian Berger*, Professor Anatomix ved Vores Skildre- Billedhugger og Bygnings Academie samt Accoucheur i bemte Kiøbenhavn til at være tertius Professor Facultatis Medicæ ved Kiøbenhavns Universitet, saa og Professor Artis Ob-

stetriciæ; Dog skal hand ved Examina, saavelsom andre det Medicinske Facultet og alle andre denne Stiftelse vedkommende Forretninger og Samlinger, range-re og tage sit Sæde efter de i bemte Facultet nuværende saavel virkelige som designerede Professores; Og som Vi til fornevnte Profession in arte Obstetricia af Vores Cassa en egen Fond til en aarlig Løn aller-naadigst have lagt, saa skal bemeldte Professor *Berger*, indtil Vi anderledes sigendes vorder, nyde samme Løn. Ligeledes skal hand og, efter sin tour og Senium og efter de allerede designerede Professores, nemlig Os Elskelige Professor *Christianus Gottlieb Kratzenstein* og Doctor Medicinæ Professor *Christen Friis Rottbøll*, ascendere in Facultate Medica — — — —.

Som det fremgaar af hele denne sag var det vigtigste for facultetet, at en mand var literatus, og man havde ikke øje for praktisk videnskabelighed. Det var lykkedes at slaa *Oeder* ud, og det var lykkedes at faa bugt med *Heuermann*, og man haabede paa, at man kunde hindre *Berger* i at blive professor. De to sidste var utvivlsomt de to betydeligste medicinske videnskabsmænd i Danmark i hele 18' aarhundrede, men dem havde facultetet ikke brug for. Denne gang fik det imidlertid ikke sin villie, der oprettedes et nyt professorat, som foreløbig lønnedes af en særlig fond, men som *Kratzenstein* med rette havde gjort fordring paa, skulde den nye professor først ascendere i facultetet efter de to designati. Hovedsagen var imidlertid, at der oprettedes et tredie professorat, at fødselsstiftelsen knyttedes til facultetet, og at *Berger* blev den nye professor. Facultetet trængte utvivlsomt til fornyelse, og professorerne begyndte selv at mærke,

at de blev for gamle og ikke var istand til at udføre deres arbejde, og man søgte saa at indføre forbedringer. Det faldt dem ikke ind at tage deres afsked, — det brugte man ikke den gang, men man søgte at hjælpe sig med vikar. *Buchwald* havde jo allerede i mange aar benyttet *Heuermann* som vikar, og da han var rejst, havde *Kratzenstein* besørget forelæsningerne, men det kunde ikke gaa i længden og man fandt en udvej, da *Rottbøll* var kommet hjem fra sine rejser.

Formentlig i begyndelsen af september 1761 indsendte *Rottbøll* et andragende, der ikke er dateret, og *Buchwald* en heller ikke dateret skrivelse:⁶⁷⁾

Rottbøll skriver til *Holstein*, og det ser ud, som om det er resultat af mundtlige forhandlinger, for han opstiller sine ønsker i punkter og ikke i almindelig ansøgningsform. Hans indstilling lyder:

»1) Med hr. etatsraad *Buchwald* har jeg talt om at overlade mig anatomikammeret og de urtebed, som under navn af horto botanico er akademiet tillagte; ved anatomikammeret er 100 rd. til en prosektor, professorlønnen uvedkommende, ved haven er nogle smaa reventer legert til dens vedligeholdelse; jeg har forbundet mig til at antage mig anatomikammeret og haven paa tvende konditioner, a) at jeg maa oppebære prosektorlønnen og alt hvad til anatomikammerets og havens vedligeholdelse er lagt, b) at det maatte foredrages D. Ex.; saa at mig ved højere ordre anatomikammeret og haven maatte ganske overlades og ej komme til af nogen anden enten at dependere, paa det at jeg ej skulde formenes at gøre de indretninger, som jeg kunde agte fornødne, og det ej skulde tildrage sig, at naar det af mig blev sat i den stand, jeg vilde

have det, at jeg da skulde komme til at gaa derfra og overlade det til en anden.

»2) Hr. justitsraad *Friis* har for længe siden talt til mig om at være hans vicarius, da han næsten stedse om vinteren, da der mest skal læses er svagelig. Han har nu igen anmodet mig om at foreslaa det for D. Exc. og vil selv siden have den naade derom at tale med D. Exc. Dette hindrer ej mit engagement med etatsraad *Buchwald*, thi som vicarius forbinder jeg mig til at læse publice og disputere for hr. justitsraad *Friis*, men jeg forbinder mig ingenlunde til at være vicarius for etatsraaden, men jeg vil give private lectioner i anatomikammeret og haven; dog skal de studerende, som ej har evne at betale noget derfor, dertil have fri adgang.

»3) Da hr. prof. *Kratzenstein* som første designatus er forundt tilladelse at examinere, saa haaber jeg, at mig som anden designatus forundes det samme, da jeg nu kommer saa vel til at læse som han og kan altsaa ved at examinere forbinde den studerende ungdom til at søge mine forelæsninger og bedst ved prøve kende, om de deraf saa vel har profiteret, at de er istand til at tjene fædrelandet; men da ingen anstalt er saa god, at den jo kan misbruges, kunde det vel ske, at om flere søgte samme tilladelse at examinere og denne blev dem forundt, at studenterne kunde ved partier distribueres og imellem examinatores opstaa for det almindelige bedste skadelige caballer; jeg indstiller det derfor til D. Exc.'s vidt i tiden udseende forsigtighed, om De vilde clausulere den bevilgning mig i den fald gaves saaledes, at dette var blevet prof. *Kratzenstein* og mig forundt som de 2 første designati

og de der alleneste virkelig gjorde tjeneste, men skulde ej blive de andre, som derom kunde ansøge, tilladt.

»4) Jeg haaber og at faa saavel som prof. *Kratzenstein* og *Berger* sted in collegio medico, og da den sidste er kommet in facultate medica synes mig, at det var billigt, at prof. *Kratzenstein* og jeg ogsaa kom i facultetet, da vi begge er ældre professores end han og kan næst guds hjælp gøre samme gavn ved universitetet som han.

»5) Omendskønt jeg ej endnu faar nogen løn for at læse, uden hvad hr. justitsraad *Friis* af godhed vil tillægge mig, saa haaber jeg dog ved min flid og vindskibelighed at bringe det derhen, at i fald noget skulde blive ledigt ved universitetet, hvormed jeg kunde være tjent, at D. Exc. kunde faa aarsag til da at have mig i naadigst erindring og overlader jeg da saaledes disse punkter til D. Exc.'s naadige og høje eftertanke.«

Buchwalds ansøgning refererer jeg kun. Han beder om paa grund af tiltrædende alder, der gør ham ude af stand til at opfylde alle de pligter, som paaligger ham, om at maatte overlade *Rottbøll* anatomikammeret og den botaniske have.

Facultetet fik disse to skrivelser til betænkning og svarer 30' september 1761:

Da det naadigst har behaget D. Exc. af dato 16' hujus at indsende til os, facultas medica tvende indkomne dokumenter, det ene en skrivelse fra mig *Buchwald*, det andet en p. m. fra *Rottbøll* — — — saa hvad det første angaar, da er i min, *Buchwalds*, skrivelse de motiver anførte, som bringer mig til at ønske min byrde lettet fra de tvende forretninger ved anatomikammeret og horto botanico i at overdrage samme til *Rottbøll*, som jeg ogsaa her gentager, paa det de

pligter der mig som decano collegii medici regii og facultatis medicæ desuden paaligger desto bedre kunde iagttages, da det dog ej skal mangle paa min side at vejlede den studerende ungdom udi de til medicinen henhørende videnskaber og vedblive mine forelæsninger for jordemødre.

Anlangende *Rottbølls* p. m. og det han deri melder 1) at jeg *Buchwald*, har talt med ham om at overlade ham anatomikammeret og hortum botanicum med de til en prosector aarlig bevilgede 100 rd. fra communitetet og smaa sportler samt ringe legata til havens vedligeholdelse, da er det en sandhed, som og min skrivelse udviser, og kan det ikke nægtes, at han jo har raison til at søge en ordre om at blive etableret i samme embede, paa det han ikke, naar han først havde gjort sig flid og umage med indretningen ved en eller anden forefaldende forandring skulde blive nødt til at gaa derfra og overlade det til en anden.

2) Hvad mig, *Lodberg Friis* angaar, da er det vist, at jeg endog førend han rejste udenlands har talt med ham om at være min vicarius, naar han kom hjem igen, som jeg og siden hans hjemkomst har erindret om det samme. Thi da min constitution, som vel tilforn har været skrøbelig men nu paa en 5 à 6 aar ved avancerede alder meget har tiltaget, saa sker det særdeles de kolde vinterdage imod min villie, at jeg tidt maa interrumpere mine lectiones, indtil jeg igen kan komme noget til rette, hvorved den studerende ungdom bliver opholdt, som jeg ogsaa de tvende sidste gange, da jeg har disputeret, har maattet opsætte actum i 3 à 4 uger formedelst just i de samme dage paakommende svaghed, og siden endda med stor møjsommelighed og mathed forrettet det. I anledning der-

for af den sidste kgl. fundation for academiet, der tillader, at om en professor falder i nogen vedvarende svaghed, han da maa forene sig med en anden, som hans embede imidlertid kan forrette, saa har jeg som valetudiniarius været betænkt paa at ville forebygge, at den studerende ungdoms nytte og fremgang ikke derved skulde blive forsømt. Det skal derfor ikke hindre, at jeg jo med flid skal consulere og manuducere de unge studenter som adresserer sig til mig og i andre maader gaa dem til haande; jeg udbeder mig derfor D. Exc. høje patrocinium til bemeldte frihed mig allern. maatte tillades i min nuværende svage helbreds stand.

3) Anlangende den ansøgning at ham (*Rottbøll*) saa vel som tilforn prof. *Kratzenstein* maatte forundes tilladelse ved forefaldende examina tillige at examinere, da beror det paa, om de tvende forestaaende ansøgninger kan blive ham accorderede, thi i saa fald har vi intet derimod, saasom han da i nogen maade var fastsat ved academiet og holdt collegia & lectiones ligesom prof. *Kratzenstein*, men som simpel prof. designatus synes det ej, at han med nogen føje kan begære det, sligt vilde og give anledning til confusion og mange ansøgninger om det samme, foruden at examina for examinandis vilde blive alt for besværlige og vidtløftige.

4) Hvad det angaar som prof. *Rottbøll* ansøger om at faa sted in facultate medica lige som prof. *Kratzenstein* og *Berger*, da er det en sag, som synes at være af mere betænkning, thi om prof. *Kratzenstein* meldes ikke i det kgl. reskript af dato 23' nvbr 1759 (hvori han beskikkes at være tertius examinador) at han skal have sted in facultate medica og i prof. *Ber-*

gers bestalling meldes, at han som prof. artis obstetriciæ skal være tertius in facultate medica men han har hidindtil ladet sig nøje med den titel foruden at gøre videre prætensioner, og er det da ikke at tvivle om, at prof. *Berger* jo vilde begynde at paastaa sin ret, om bemeldte tvende professorer fik sted in facultate medica da at prætendere rang over dem som tertius, hvilket kunde blive dem selv til præjudice i fremtiden.

Den 5' post af prof. *Rottbølls* ansøgning forbigaaes som en sag, der er ham selv alene vedkommende. Det øvrige indstilles til videre allern. kgl. resolution.«

I cancelliet voteredes følgende: Da facultas medica staar paa svage fødder i henseende til at det bestaar af to dels gamle, dels svage mænd, og prof. *Berger* som vir ultimus professor er nylig kommen i facultetet, formenes, at det var nyttig og tjenlig, at *Kratzenstein* kom derind som tertius, *Rottbøll Friis* som 4tus og *Berger* som quintus og henstilles de 4 poster af *Rottbøll Friises* pro memoria til H. M.

Der udgik derefter følgende reskripter dels til *Rottbøll*, dels til professorerne og tilsvarende til *Kratzenstein*, alle daterede 20' november 1761:

Til *Rottbøll*: — — — — saa giver Vi Dig hermed til kende, at Vi allern. har approberet saavel, at etatsraad *Buchwald* til Dig maa overlade anatomi kammeret med den dertil liggende aarlige prosector løn af 100 rd., saa og den botaniske have med de dertil legerede revenuer, saa at begge dele af Dig alene og ingen anden skal dependere, paa det Du kunde give de indretninger, som agtes fornødne, hvorimod Du skal anføre og undervise studiosos medicinæ i anatomien saa og holde hortum botanicum istand samt efter Dit eget tilbud give private lectiones i anatomi-

kammeret og haven; Dog at de studerende, som ej har evne at betale noget derfor, dertil skal have fri adgang, som og at Du maa være justitsraad *Friises* vicarius, da Du skal læse publice og for ham disputere, til hvilken ende Vi allern. vil have forundt Dig sted udi det medicinske facultet ved Københavns universitet saa og tillade, at Du maa være qvartus examinerator, ligesom Vi og hermed allern. vil have beskikket Dig til at være medlem udi collegium medicum i Vores kgl. residens stad København, hvorefter Du Dig i samme collegio tilligemed de andre tilforordnede haver at indfinde Dig efter de anordninger — — —

Til professorerne i medicinsk facultet (og tilsvarende til *Kratzenstein*) kom reskriptet til at lyde:

— — — — »saa vilde Vi allern. have fundet for godt at forunde Os elsk. prof. *Kratzenstein* og fornævnte prof. *Friis Rottbøll* sæde udi det medicinske facultet ved Kbh's universitet saa og at beskikke dem begge til medlemmer udi collegium medicum — — — og da alle facultetets membra nu saaledes blive lige, saa ville Vi allern., at in facultate, examinibus, collegio medico og alle andre forretninger og samlinger skal iagttages den orden, hvorefter I mellem Eder have at rangere og tage sæde nemlig 1) *Buchwald*, 2) *Friis*, 3) *Kratzenstein*, 4) *Rottbøll* og 5) *Berger*, som bliver qvintus examinerator in facultate medica.«

III.

DET lykkedes altsaa ikke facultetet at slippe fri for *Berger* som professor, saaledes som det var lykkedes at slippe for *Oeder* og *Heuermann*, men facultetet kom til at bestaa af 5 professorer — mindst lige saa mange som antallet af studenter. Ja, meget snart kom der endda to professorer til, men de var dog kun ekstraordinære. Disse to var *Wandeler* og *Heuermann*.

For *Wandelers* vedkommende var det et rangspørgsmaal — i de tider af meget stor betydning —. *Peter Rudolph Wandeler* var født 4' juni 1714 i Slesvig, blev 1746 dr. med. ved sin bekendte disputats om nytten af hospitaler og blev derpaa 1748 stadsfysikus i København og som saadan medlem af jordemodercommissionen. I juli 1759⁶⁸) indsendte han et andragende, hvori han oplyser, at han 1746—1748 havde været sekretær i jordemodercommissionen og derpaa assessor i commissionen ialt i 11 aar, men nu spørger han, da *Berger* er blevet assessor i commissionen, om han ikke fremdeles maa have sæde og rang efter hans anciennitet næst efter det medicinske facultet, hvoraf *Berger* endnu ikke var medlem. Sagen blev 25' juli 1759 sendt til collegium medicum's erklæring, der indkom 14' august 1759 og oplyste, at

da decanus *Buchwald* aller helst ønskede, at den qvæstion maatte endes med en af parternes frivillige eftergivelse, da dog enhver af dem kunde have nogen grund for sig, som kunde foraarsage nogen vanskelighed i en erklæring desangaaende, saa har *Berger* frivillig erbudet sig at ville cedere og overlade supplikanten fortrinet. Cancelliet og conseillet behandlede sagen og resolverede: er da saaledes afgjort. Dette skete 22' og 23' august, men 31' august 1759 kom der, uden at jeg har kunnet finde yderligere motivering derfor, et reskript,⁶⁹⁾ hvorefter stadsfysikus *Wandeler* udnævnes til at være tilligemed professor medicinæ ved Københavns universitet dog ikke derefter at ascendere in facultate medica til virkelig professors løn og indkomst at nyde.

Den 19' september 1760 udnævntes *Georg Heuermann* til prof. medicinæ designatus rimeligvis som tak for hans tjeneste ved feltlasareterne i Holsten, og fordi han ikke var blevet generaldirektør for kirurgien.⁷⁰⁾

Buchwald var imidlertid blevet svag og havde allerede i 1758 været meget syg, medens han var rector. Dette fremgaar af, at han udsendte et cirkulære 12' juni 1758, men det næste er udsendt af prorector, og paa det følgende, som *Buchwald* udsendte 19' september 1758, skrev han: Mine ringe kræfter efter den store udstandne svaghed, som meget langsomt tiltager, har til dato forhindret mig i at lade efterfølgende poster cirkulære — —.⁷¹⁾ Den 20' august 1763 døde han, og da *Lodberg Friis* jo havde sat sig selv ud af spillet, om end han levede til 22' februar 1772, kan man vist sige, at en ny æra oprandt for det medicinske facultet, idet de tre virkelige professorer: *Kratzen-*

stein, Rottbøll og *Berger* var af en anden støbning end de tidligere.

Buchwald og *Lodberg Friis* hørte ganske til den gamle skole, for hvem teori, latinske forelæsninger og disputatser var det alt overvejende. Om end *Rottbøll* nærmest var deres arvtager, var han dog stærkt paa-
virket af *Linné*, og som botaniker vandt han et navn. *Berger* var decideret den praktiske mand, kaldte sig selv dr. med. & chirurgiæ practicus, var den udmærkede fødselshjælper, men holdt ogsaa forelæsninger over chirurgi ved universitetet. Endelig *Kratzenstein*, der først og fremmest var fysiker og kemiker, men hvis energi fik ham til at tage fat paa mange ting. Han holdt populære forelæsninger og øvelser, holdt forelæsninger over de emner, som andre professorer forsømte, han tog til Stevns i 1767⁷²) for at undersøge kalkbrudene for universitetet, han tog 1769 til Thronhjem for at observere en Venusgennemgang,⁷³) han fik stiftet et kgl. musikalsk selskab⁷⁴) og tog meget livlig del i consistoriums arbejde.

Kratzenstein, der blev ordinarius ved *Buchwalds* død, synes at have interesseret sig meget for examinerne og undervisningen. I et cirkulære⁷⁵) 1766 klagede han over nogle uordener ved studentereksamen, hvor det synes som om et par havde kastet deres hatte op paa examinationsbordet. Han udtaler, at medens der i de første 13 aar, han læste, aldrig var vrøvl, havde der i de sidste to aar, da der var saa mange drenge blandt studenterne, ofte været spektakler. En gang brækkede de en bænk itu, før han kom, en anden gang tog de nogle *crocus martis*, som han havde lagt paa kathedret for at benytte ved forelæsningen, før han kom, og indsmurte en student *Schäfers* ansigt og klæ-

der saaledes dermed, at han maatte vises ud af auditoriet.

Kratzenstein skal ogsaa have foranlediget, at den medicinske examen blev offentlig. Dette bestemtes ved reskript 14' juli 1769:⁷⁶⁾ Naar nuværende decanus facultatis medicæ (d. e. *Lodberg Friis*) enten ved døden afgaar eller og maatte frasige sig decanatet, skal det omskifte in facultate medica, ligesom det sker i de teologiske og filosofiske faculteter. Enhver candidatus medicinæ, som offentlig vil disputere, maa have frihed at udvælge til præsident hvilken professor i samme facultet ham selv lyster, uden i saa maade at være bunden til decanum. Alle examina in facultate medica skal herefter ske publice, da og derover ved en dertil antagen notarium facultatis bør holdes rigtig protokol, hvorimod de, til de hidtil brugte private examinationer anvendte extra bekostninger skal til det medicinske studii bedre nytte anvendes saaledes, som kongen finder for godt nærmere at anordne.

Om omskiftning af decanatet udgik der samtidig forordning til det juridiske facultet, men det har ikke været mig muligt hidtil at finde nærmere oplysninger om motiverne til bestemmelserne om examen i arkiverne, men *Kratzenstein* fortæller senere i en baade af *Panum*³⁴⁾ og *Matzen*⁷⁸⁾ citeret skrivelse, og som vi senere skal se bekræfter *Rottbøll* det, at før 1769 holdtes examen privat hjemme hos decanen i overværelse af to eller tre professorer ved vin og konfekt og kun en eneste gang lykkedes det *Kratzenstein* at faa en ignorant rejiceret. Dette var han ikke bange for, thi han fortæller i 1771,⁷⁷⁾ hvorledes han fandt paa at examinere til filosofisk examen, saaledes at der ikke kunde svares ved udenad lærte kollegier. Resul-

tatet var, at en hel del svarede: Nichts. De fik saa 0 og ikke laud. i hovedkarakter og gjorde derfor vrøvl. Han siger her, at han havde 60 tilhørere.

Naar det i reskriptet af 14' juli 1769 ikke blot bestemtes, at decanaten skulde skifte og examen være offentlig, men ogsaa at en kandidat kunde vælge sin præses ved doctordisputatsen, hænger det formodentlig sammen med, at der i 1767 havde været strid mellem *Kratzenstein* og *Rottbøll* om, hvem det tilkom at præsidere ved *Buchhaves* disputats i decani sted.⁷⁹⁾ Jeg kender ikke de nærmere omstændigheder, men *Lodberg-Friis* var decanus, *Rottbøll* hans vikar, men *Kratzenstein* var professor ordinarius og maatte naturligt træde til som decanus, naar *Lodberg Friis* meldte forfald. Det var i alt fald *Kratzenstein*, som præsiderede ved denne disputats.⁸⁰⁾ *Rottbøll* fik ved reskript af 5' januar 1770 sæde i consistorium, skønt han først 1772 blev professor ordinarius.¹⁶⁸⁾

Da *Heuerman* kom tilbage fra Holsten, genoptog han sine forelæsninger, men hvor og i hvilket omfang kan jeg ikke oplyse. Selvfølgelig var det vanskeligt for ham at faa cadavere og lokale, og han søgte derfor om,⁹³⁾ at han fra børnehuset og slavehuset maatte faa saa mange cadavere, som han behøvede til sine vinterlæsninger, og at han denne vinter maatte anatomere paa universitetets anatomikammer. Cancelliet sendte ansøgningen 29' november 1763 til collegium medicum, der svarede 30' december 1763. Af erklæringerne fra *Rottbøll* og *Hennings* saas, at de selv ingen cadavere havde kunnet faa fra de to steder, og hvis *Heuermann* derfor vilde have nogle, maatte han se at faa dem fra Ladegaarden, pest- eller kvæsthuset, ligesom han selv maatte skaffe sig lejligheden til sine

forelæsninger, eftersom det er incompatible med de forretninger paa academiets theatro anatomico, der paaligger prof. *Friis*, d. e. *Friis Rottbøll*, der iflg. re-skript 20' november 1761 skal forestaa anatomikammeret med udelukkelse af alle andre. — Cancelliet forespurgte derpaa andre autoriteter og fik til svar, at der ikke kan indrettes lokaler i kvæsthuset, og at der ikke er slaver paa Holmen, saa derfra kan cada-vere ikke anvises. Fra Københavns kommandantskab oplystes,⁹⁵⁾ at da der blandt slaverne ikke var død nogen siden 17' maj 1763, har theatrum anatomicum ingen cadavere kunnet faa fra slavehuset. De to, der døde 17' maj 1763, vilde ingen af theatrene modtage, da det var for varmt.

Hvorledes *Heuermann* saa indrettede sig, ved jeg ikke, men sikkert er det, at han holdt forelæsninger, for *Bodendick* fortæller, at han assisterede ved præparationerne til forelæsningerne.⁹⁴⁾ Disse forelæsninger var dog formentlig nærmest for chirurgerne.

I 1767 var der en ung Mand, *Johan Veit Støhr*, som lod trykke en dissertatio inaug. med. de generatione et propagatione hominis, inden den var blevet godkendt af facultetet. Dette kunde ikke passere, og disputatsen blev aldrig holdt og oplaget blev suppri-meret.⁹⁶⁾ Denne *Støhr* havde gjort tjeneste ved hospitalet i Kellinghusen under *Heuermann* i 1762 og blev samme aar subchirurg der.⁹⁷⁾ *Heuermann* satte pris paa ham og siger i fortalen til 2' bind af *Vermischte Bermerkungen und Untersuchungen der ausübenden Arzneywissenschaft*, at han er »ein Mann, der benebst einer guten Einsicht auch eine ziemlich gute Erfahrung in der Medicin besitzt, und der mich bei dem Hospital in Kellinghusen, da dasselbe ziemlich ange-

füllet, und verschiedene Wundärzte krank danieder lagen, nicht geringen Nutzen geleistet.« *Heuermann* kalder ham doctor, og det samme skriver krigscancellet, hvad det ellers ikke gør, naar det drejer sig om chirurgerne. Af den supprimerede disputats findes en mængde exemplarer i auktionskataloget over *Heuermanns* bøger. I ovennævnte værk af *Heuermann* findes en meget interessant afhandling af *Støhr*: Bemerkungen von einer Gelbsucht nach dem Fieber, wobei 130 Wasserbläschen abgegangen.⁹⁸⁾ Det drejer sig aabenbart om en echinokokcyste, der har udtømt sig gennem tarmen.

Den 15' marts 1769 fik consistorium til erklæring en ansøgning fra den islandske stud. med. *Johannes Petersen* om kgl. understøttelse til en traktats trykning om skørbug eller spedalskhed paa Island.⁹⁹⁾ Sagen sendtes i cirkulation.¹⁰⁰⁾ Prof. theol. *Holm* »mener at kongen ikke bør bemøjes med saadant tiggeri. Naar ellers facultas medica har givet sin betænkning om skriftet, kan det videre betænkes.« Facultetets erklæring blev derpaa æsket og *Lodberg Friis* skriver: »Hr. professor *Friis Rottbøll* anmodes efter gode løfter at give sin censur over dette skrift, som han dog en tid lang tilforn har haft liggende hos sig og mig det igen med det første tilbagesende.« Dagen efter sendte *Rottbøll* det tilbage og skrev: »Skal dette skrift anses som et academisk prøveskrift af en ung medicinsk student, kan det taales i haab om at samme med tiden kan blive i stand til at levere noget bedre — men skal det anses som en medicinsk afhandling, der kunde ved sin bekendtgørelse gøre publikum tjeneste og give medici nærmere og større oplysning i en haard og vanskelig sygdom, da fejler meget i at det kan svare

til sin hensigt.« — *Lodberg Friis* bemærkede saa: »Denne af hr. prof. *Friis Rottbøll* givne censur er jeg ganske enig med og finder ikke at dets publication ved trykken kan geraade publicum til nogen nytte.« — Bogen udkom ikke desmindre samme aar i Sorø.¹⁰¹⁾

Som bekendt fik facultetet ikke noget at gøre med det nyoprettede Frederiks hospital, men universitetet kunde dog ikke undgaa at blive berørt deraf. Ifølge fundatsen skulde der nemlig ansættes to medicinske kandidater ved hospitalet, og det spørgsmaal kom da op, om en student kunde beholde sin plads paa et collegium og samtidig være kandidat paa hospitalet. Den første gang en saadan sag rejstes var i 1766. *Urban Bruun Aaskov*, som var født 1742, havde faaet Borchs collegium 1763—1768, men 8' og 15' august 1766 underkastede han sig »med megen berømmelse og almindeligt bifald« medicinsk examen,⁸¹⁾ og i begyndelsen af oktober søgte han derpaa om at faa lov at ligge paa hospitalet, nemlig som kandidat, og dog beholde sin plads paa collegiet.

Rector sendte sagen i cirkulation 9' oktober 1766,⁸²⁾ og den eneste, der voterede paa cirkulæret, var prof. theol. *Holm*, der var efor. Han protesterede stærkt i et meget langt indlæg, hvoraf jeg skal gengive det vigtigste, for at illustrere, hvorledes tiderne havde ændret sig siden Ole Borchs tid. *Holm* udtalte, at salig Ole Borch med stor bekostning havde købt grunden og bygget Collegium Medicæum, »fordi de studenter, som skulde nyde hans stipendium der skulde logere«. For studioso chemiæ, som mr. *Aaschou* er, er endog efter fundatsen i collegio indrettet et laboratorium, hvor operationes chemicæ bør gøres af den alumno, som dertil nyder nogen sær hjælp. Fundatsens

9' artikel forpligter alumnos saa nøje til at logere i collegio, at dem forbydes at rejse af byen over 3 à 4 uger i alt om aaret og vil, at medens nogen er borte, hvad aarsag der ogsaa findes, nyder han intet af beneficio, men hans contingent for den tid, han udebliver, ham aftrækkes og til anden stedets nytte efter efori betænkning anvendes. Efter collegii statuta 7' art. skal enhver straffes paa sine penge med otte skilling for hver gang han lovsangen forsømmer. Derved gik det hele stipendium bort for den, der stedse logerede andetsteds og skulde da betale 1 mark hver dag. *Aaskow* tilstaar selv, at hans begæring synes at være mod collegiets love, men derimod mener han, at følgende ord i fundatsen kunde komme ham til nytte: »Saa ombedes Magnif. Acad. rector og samtlige professores consistoriales, som nu er eller herefter kommende vorder, at ville holde og tilse, at dette velmente beneficium (hvis leges og statuta saavidt alumnorum disciplin angaar efter tidernes beskaffenhed noget nærmere kan eftertænkes og af dennem forbedres) saaledes maa anvendes, nyttes og af dem iagttages, som de for guds retfærdighed og høje øvrighed i sin tid agter at forsvare.« — *Holm* vil dog ikke gaa ind paa, at disse ord kan bruges til forsvar for at alumnerne ikke skulde bo i collegiet. Saa vilde de let finde undskyldninger, da de kunde foregive ikke blot, at de vilde bo paa Frederiks hospital, men f. ex. hos en medicus i Sorø, i Odense, i Aarhus etc., og for de andre faculteters studenter lignende undskyldninger. Da han var blevet efor, laa over halvparten udenfor collegiet. »Vil man igen indføre den uorden, saa kan man ikkun begynde med een, den anden kommer nok efter, og den tredie etc. etc.«

Sagen kom for i consistorium den 11' oktober 1766,⁸³⁾ og der refereredes *Holms* protest, men consistorium syntes dog, »at, da i denne kgl. stiftelse paa Friederichs hospital en studiosus medicinæ unægtelig kunde have den allerbedste lejlighed at exercere sig til større perfektion, saa kunde mr. *Aaskow* bevilges hans ansøgning, dog uden al consequence for andre, og at han lige fuldt i alle andre maader, undtagen logement, og det deraf dependerende (saasom den daglige lovsangs holdelse i collegio selv) skal opfylde sine pligter som alumnus collegii Borrichiani.«

Selvfølgelig blev dette et præcedens, som *Holm* havde forudset, thi 25' juli 1770 bevilgedes det *Jens Buchhave*, en broder til den mere bekendte *Rudolph Buchhave*, at han maatte beholde Stipendium Walkendorfianum, »omendskønt han nu ej kan ligge i collegio længere, saasom nu antagen ved Friderichs hospital der at tjene som studiosus medicinæ.« Prof. *Holm* protesterede naturligvis igen men uden nytte.⁸⁴⁾ *Buchhave* døde allerede 11' december 1770 paa hospitalet.

Langt værre for universitetet var det, da man forlangte, at de islandske chirurgiske studerende skulde kunne faa del i universitetets stipendier. Dette spørgsmaal, som gav anledning til ret langvarige forhandlinger, berører ikke det medicinske facultet særligt, men det endte dog med, at kun studenter kunde faa stipendierne og ikke mere end 4 ad gangen.⁸⁵⁾

Der er et par begreber, som har voldt en del vanskeligheder. Hvad var en candidatus medicinæ? og hvad var en licentiatus medicinæ?

En candidatus var en, der attraaede noget, og en candidatus medicinæ var derfor en, som attraaede at tage medicinsk examen og derefter doctorgraden,

d. v. s. det var en medicinsk student og særlig en af de ældre, som snart var færdig med studiet.

Naar *Matzen* i sin universitetets retshistorie siger, at der kun findes en licentiatus medicinæ før 1808, er dette langt fra rigtigt, for der var mange. Hvis der ikke havde været andre medici end doctores medicinæ, havde der kun været medici i de største byer, men det var ingenlunde sjældent, at der gaves bevilling til personer, som havde underkastet sig en examen ved facultetet til at praktisere som medici, og disse personer kaldtes licentiati medicinæ eller medici practici, og de regnedes for at høre til den lærde verden, idet de hørte under universitetets jurisdiction i København og udenfor København under gejstlig ret. Man træffer saaledes et cirkulære⁸⁶) hvori forlanges opgivet indtægter af alle under universitetet, og der nævnes flere lecentiiati. Man finder ogsaa, at enken efter en medicus practicus søger consistorium om at hensidde i uskiftet bo. Dette gælder saaledes *Peder Ebbesen*, som var født c. 1725.

Som eksempel skal jeg fortælle, hvorledes det hængte sammen med *Ebbesen*. Det meddeltes i Adresseavisen, at han den 4' oktober 1760 havde taget medicinsk examen. Dette lod consistorium rette:⁸⁷) »Den anden kandidat *Peder Ebbesen* er efter kgl. allern. dispensation blevet examineret paa dansk forat erholde tilladelse at practicere i medicinen, og han har i samme sin examine vist temmelig fremgang.« — Den 25' marts 1770 døde han, »licentiatus medicinæ« i sit 45' aar.⁸⁸) Hans død foranledigede et par digte, hvoraf det ene med overskrift: »Tanker over hr. Ebbesens, licentiatus medicinæ hans død«⁸⁹) lød:

For døden voxede ej urter, planter, frø;
 Thi maatte *Ebbesen*, skønt medicus dog dø.
 I andre medici, om I forstaar det bedre,
 Da vilde døden selv de doctor hatte hædre.
 Men I skal og den vej, thi magt mod dødens magt,
 Har doctor *Æsculap* hos nogen ej nedlagt.

Efter hans død søgte enken consistorium⁹⁰) om at sidde i uskiftet bo, og consistorium indstillede hendes ansøgning, da man finder det troligt, at hun saa med økonomi kan klare sig og opdrage sine 3 børn.⁹¹) Hun har ikke siddet saa darligt i det, for hun solgte nogle maaneder senere et hus i Adelgade for 5500 rd.⁹²)

Her i landet fandtes ikke nogen licentiatgrad i det medicinske fakultet før 1808, men det fandtes ved nogle udenlandske universiteter, og der er eksempler paa, at læger her i landet har haft licentiatgraden i udlandet. Dette er vel grunden til, at man ogsaa kan træffe 3 slags læger omtalte: doctores, licentiati og medici practi. Dette er saaledes tilfældet i en cancelli-skrivelse af 8' december 1764 til stiftsbefalingsmanden og biskoppen over Ribe stift⁵⁸) som er ganske interessant: I anledning af en forespørgsel fra magistraten i Varde, om hvo det tilfaldt at forrette skiftet efter afg. licentiatum medicinæ *Ambders* og hustru der paa stedet, siden han tillige havde været stadschirurgus sammesteds og desuden som apoteker holdt værtshus. Cancelliet svarede: Som det overalt her i riget har hidtil været praxis, at doctores og licentiati medicinæ, som ikke have nogen betjening, der kan henregnes til borgerlig næring, saavel som medici practici, have sorteret under den gejstlige jurisdiction, hvilket og mest kommer overens med danske lovs 1' bogs 2' cap. 15' art.

saa vil det og derved, saa længe derudi ikke sker nogen forandring, have sit forblivende, og forbemeldte skifte forrettes af vedkommende gejstlige jurisdiction, da det ikke kan kaldes borgerlig næring, at bemeldte *Ambders* efter den ham dertil forundte bevilling, foruden praxin medicam har og exerceret chirurgien, og haft et efter hans praxin og fornødenhed indrettet husapotek, og hvorudi han, ligesom det apotekerne i almindelighed er tilladt, kan have skænket vine og akvavitter. — Denne *Ambders*, hvis fornavne var *Poul Christian*, har en ejendommelig livshistorie. Han er født paa Sild, var i apotekerlære i Husum 1725—1733 og havde samtidig øvet sig i chirurgi. Han blev chirurg i hollandsk tjeneste paa Grønlandsfart, studerede saa medicin i Halle, hvor han blev licentiatus medicinæ 1742. Han praktiserede derpaa i Aabenraa, men blev i 1749 opfordret til at nedsætte sig i Varde og fik 9' januar 1750 bevilling som enechirurg i Varde, Skads Vester, Øster og Nørre herreder samt tillige at udøve medicinsk praxis og holde et husapotek. Han druknede paa en køretur sammen med sin hustru i Forum aa ved Varde under pludselig indtrædende højvande 29' december 1763. Man kunde tro, at det var et fedt embede, han havde, men det var langt fra tilfældet, for hans efterfølger *Ferdinand Martini* fortæller,¹³⁷⁾ at han, medens han var chirurg i Varde, ingen konkurrent havde 10 mil mod nord, 8—10 mil mod øst, 8 mil mod syd og mod vest: 4 mil til lands og over vandet til Skotland og England. Hans forgænger havde haft det paa samme maade. Den sidste, der tilmed var licentiatus medicinæ, holdt tillige apotek og lærte paa sine gamle dage at barbære, — men han var fattig og druknede, da han skulde passere en bro. Dennes forgænger tog af fortvivlelse gift, da han ikke mere

kunde finde føden, og hans forgænger igen druknede sig af samme aarsag. *Martini* selv rejste bort, da hans kredit faldt! — En talende illustration til lægernes ynkelige stilling i den tid!

Et reskript af omtrent samme indhold som det ovenfor meddelte udstedtes 9' oktober 1767 til stiftsbefalingsmanden og biskoppen over Aarhus stift i anledning af at *August Heilmann*, som i 20 aar var medicus practicus i Aarhus, var død, og at magistraten ønskede at behandle boet.⁵⁸⁾ Magistraten klagede over, at gejstligheden søgte at inddrage ikke blot læger men ogsaa apotekere under sig. Det bestemtes, at da doctores og medici practici overalt i riget hidtil har hørt under gejstlig jurisdiction, saa kan det forblive der-ved, men dog saaledes, at de selv kan vælge, hvilken jurisdiction de ønsker, men apotekerne, der bruger borgerlig næring, sorterer under magistratens jurisdiction. — *August Vilhelm Heilmann* var født 1695, var licentiatus medicinæ, havde praktiseret i Hamborg og fra 1722 i Haderslev, hvor han var fysikus til 1742. Han praktiserede i Aarhus fra 1746 og døde 1766. *F. Danneskiold-Samsøe* siger om ham i et brev til *J. H. E. Bernstorff*: — depuis la mort d'un vieux médecin etablis icy, nommé *Heilmann*, on n'a icy que deux médecins.¹³⁸⁾

Forøvrigt skal jeg bemærke, at man ikke alene kunde praktisere men endog faa embeder uden at være doctor, naar man blot havde sin examen. Vi har set exemplar derfor baade for *Rottbølls* og *Jensenii* vedkommende, men et endnu bedre exempel frembyder *Aaskow*. Han tog sin examen 1766, blev derefter skibslæge, men saa 1770 admiralitetsmedicus, 1771 læge for søcadetterne, 1772 medlem af det medicinske selskab, men først 1774 blev han doctor medicinæ.

IV.

I *Struensee's* tid var der som bekendt store planer om en omordning af universitetet, og det var biskop *Gunnerus*, som udarbejdede planen, for det medicinske facultets vedkommende i samarbejde med *Berger*. *Jul. Petersen*¹⁰²⁾ har i sin interessante afhandling om *Berger* gjort rede derfor, men jeg skal dog her gentage noget. *Bergers* forslag findes, saa vidt jeg kan se i original og ikke i afskrift, som *Jul. Petersen* mener, imellem akterne.¹⁰³⁾ Den er naturligtvis skrevet paa tysk, dateret 21' Xbr 1771 og lyder:

»P. M. Da der Bischof *Gunnerus* die medicinische Classe unbesetzt gelaszen hat, und wegen des medicinischen examinis nichts bestimmtes vestsetzet, so nehme ich mir die Freyheit fürs Excellence folgendes vorzuschlagen. Wen der Physicus *Henseler* die theoretische und practische Profession übernehmen wollte, so halte ich denselben hirzu am geschicktesten. Die Einkünfte dieser Profession sind in dem Plan auf 600 Rth. angesetzt, es müste aber dieser Professor zugleich Medicus im Fridrichs Hospital seyn, daselbst genösze er noch 400 Rth. nebst freyer Wohnung, Feuerung und Licht, und also 1000 Rth. bar bezahlten Lohn.

Nächst *Henseler* weis ich itzt hir keinen beszern

vorzuschlagen, als den Hofmedicum D. *Tode*, dessen gute Studia, Fleisz, deutlicher Vortrag und simple Methode seine beste Empfehlung sind.

D. *Fabritius*, der itzige Hospitals Medicus, müste als den abgehen, und da er ein wohlhabender Mann ist, so könnte er sich mit einer Pension von 400 Rth. begnügen.

Zum Professore Anatomiae, Chirurgiae et Medicinae forensis schlage ich den Admiralitets Chirurgum *Cal-lisen* vor, weil ich überzeugt bin, dasz er diesen Disciplinen gewachsen ist und überhaupt rümliche Studia hat: Er müste aber nichts desto weniger die medicinische Ober Inspection auf dem Holm behalten, weil er daselbst mit vielen Eyfer und Succes seyn Amt verrichtet, und nun darin schon einige Kentnisz und mehrere Geläufigkeit erhalten hat, aber die Besorgung der Division müste er abgeben: da diese Profession vors erste nur 600 Rth. Einkünfte gibt, so glaube ich er verdienete vor seyne Arbeit bey der Admiralitet ein Honorarium von 200 Rth. zu behalten.

Ein zweyter Competent wäre der Hoff Chirurgus *Kölpin*, er hat allerdings viele chirurgische Kentnisz, ist aber im Vortrag weitläufig, vor Anfänger zu genau, und dem theoretischen Kitzel übermäszig ergeben. Ich überlasze daher die Wahl Euer Excell. eigenen u. weiszer Urtheil. Das Chirurgische Collegium müste eingeben und Prof. *Henningsen*, welcher zum dociren gar nicht aufgelegt ist, mit einer Pension von 400 Rth. begnadiget werden. Das medicinische Examen könnte allerdings, und mit wahren Vorthail vom Collegio medico geschehen, hirbey aber nehme ich mir die Freyheit zwey Vorschläge zu machen: erstl. glaube ich es würde vorthailhaft seyn, wen diejenige Studiosi, wel-

che den Academischen Grad anzunehmen gedenken, und also alle künftige provincial medici, den die sollen den grad nach der neuen medicinal Ordnung haben, gehalten wären ein öffentliches examen theoriæ medicæ bey den Professoribus zu nehmen, als den, ihrer Ordnung nach, 1 Jahr in den chirurgischen und 2 Jahr in den medicinischen Sählen des Fridrichs Hospitals zu dienen und als den sich abermahls bey der Universitet einem practischen öffentlichen promotions examini zu unterwerfen; alle andere konten vom Collegio Medico allein examinirt werden und zwar mit Ausschlieszung der Professorum, daher mein zweyter Vorschlag ist, dasz die Professores künftig keine Mitglieder dieses Collegii seyn sollten, damit ihnen auch durch diese Geschäfte die zu ihren Vorlesungen bestimmte Zeit nicht benommen werde, doch sollten sie gehalten seyn dem Collegio Medico ihre Responsa fordersamst zu ertheilen, so oft dergleichem von ihnen begehret würden — —«

I overensstemmelse hermed er der i den medicinske klasse foreslaaet 3 professorer, nemlig *Rottbøll* med 800 rd., *Callisen* og *Tode* med hver 600 rd., adjunkt *Saxtorph* med 300 rd. og prosector *Bang* med 100 rd. Afskediget bliver *Lodberg Friis* med 600 rd. pension, *Hennings* med 400 og *Fabricius* med 400. Theatrum anatomico-chirurgicum skulde slaas sammen med facultet.

Dette mærkelige forslag, som vel især er ejendommeligt ved, at *Berger* vil have, at en af professorerne skal være medicus paa Frederiks hospital, og at man ikke skal kunne blive doctor medicinæ uden 3 aars hospitalstjeneste, blev ikke til noget, da *Struensee* saa brat blev styrtet, men ikke desto mindre blev *Bergers*

andel i *Struensee's* regimente af stor betydning for medicinsk facultet, thi det mistede *Berger*.

Allerede 15' februar 1771 fritoges *Berger* for alle akademiske forretninger, saa længe han forestaar de andre ham anbettede betjener, medens han dog skulde beholde rettighed til at ascendere in facultate medica efter sin orden.¹⁰⁴) Dette var utvivlsomt et tab for facultetet, for *Berger* havde ikke blot undervist i fødselsvidenskab men ogsaa i chirurgi, og det siges, at han var en udmærket lærer. Dette har man faaet at vide gennem en omvej, idet *Riegels*¹⁰⁵) i 1785 anklagede *Callisen* for at have plagieret et kollegiehefte efter *Bergers* forelæsninger, og han aftrykker to stykker ved siden af hinanden til bevis. Nu anses *Riegels* ikke for den paalideligste kilde, men *Callisen* fik en forsvarer i ingen mindre end *Abildgaard*, som siger,¹⁰⁶) at foruden de 10 paragrafer som *Riegels* citerer, har han fundet 35 andre i *Callisens* chirurgi, der har omtrent samme lighed med *Bergers* collegium, men i *Callisens* chirurgi er der 853 paragrafer. Det er hermed fastslaaet, at *Berger* virkelig har doceret chirurgi; og at *Callisen* kun har benyttet indledningen, remedia evacuantia og nogle af tumoribus frigidis kommer efter *Abildgaard* af, at »videre kom denne virkelig store lærer ikke i disse forelæsninger«. *Abildgaard* fortæller yderligere, at *Callisen* skrev til *Berger* og fik »igen fra ham det forbindtligste og mest hædrende svar med opfordring til at forglemme og foragte slig mishandling«. Det er nok muligt, men der stod ogsaa andet i brevet eller det lød anderledes, for *Martini*¹⁰⁷) blev istand til at citere brevet, som var dateret Kiel 17' juni 1785 og lyder: »Dasz ich an der Ausarbeitung der Institutionum chirurgiæ hodiernæ, die der Herr

Justicerath *Callisen* 1777 in Kopenhagen im Drucke herausgegeben hat, ganz keinen Antheil genommen habe, und dasz also die Ausgabe nicht meine, sondern des genannten Herrn Justiceraths eigne Arbeit ist, bezeuge ich hiermit, als der Wahrheit gemäsz mit eigenhändiger Unterschrift«.

Var det saaledes et tab for facultetet, at det mistede *Berger*, blev det dog maaske nærmest en fordel, for han erstattedes af to udmærkede mænd, nemlig *Callisen* og *Mathias Saxtorph*.

Saa snart *Berger* ved resolution 15' februar 1771 var fritaget for sine academiske forretninger, begyndte *Saxtorph* at holde forelæsninger. Hans liv er saa ofte beskrevet, at jeg ikke behøver at opholde mig derved. Jeg skal blot bemærke, at han disputerede for doctorgraden 19' januar 1771 under *Bergers* præsidium, med *Jens Bang* som opponens ordinarius og med *Tode* og *Rottbøll* som oppnentes ex auditrio.¹⁰⁸⁾ Den 8' marts 1771 meddeltes,¹⁰⁹⁾ at han den 12' marts 1771 kl. 2 vilde begynde sine forelæsninger over jordemoder videnskaben for studiosis medicinæ og chirurgiæ. I september 1771 meddeles,¹¹⁰⁾ at han igen begynder sine forelæsninger over jordemoderkunsten men tillige vil holde et collegium over *Gaubii pathologia*. De herrer som behager at frekventere samme, melder sig hos ham paa søndag eftermiddag imellem 2 og 3, da timerne fastsættes.

Omtrent samtidig holdt *Callisen* forelæsninger, men dog navnlig for chirurgerne. Han meddeler nemlig 29' oktober 1771:¹¹¹⁾ Søetatens ober-chirurgus *Callisen* begynder mandagen den 4' november sine forelæsninger over chirurgiske sygdomme og operationerne, hvortil han de for nærværende tid i sø-tjenesten

staaende chirurgos gratis indbyder. De herrer lysthavende vilde behage at melde sig i no. 119 i Dronningens Tvergade eller og at indfinde sig til ovenbestemte tid kl. 4 eftermiddag paa Søkvæsthuset, hvor forelæsningerne vil blive holdte.

En maaned efter *Struensee's* og *Bergers* arrestation døde *Lodberg Friis* den 22' februar 1772, og derved blev *Rottbøll* omsider professor ordinarius. Facultetet bestod altsaa nu af *Kratzenstein* og *Rottbøll* samt den arresterede *Berger*, hvis skæbne ikke var afgjort. Den gang opsloges embeder ikke ledige, og det gjaldt derfor om at være om sig og snarest mulig søge. Da *Crüger* var død, skyndte *Hennings* og *Heuermann* sig med at søge, men *Hennings* var saa heldig at komme først, og noget lignende havde været tilfældet, da *Rottbøll* og *Jensenius* søgte professoratet: *Rottbøll* var saa heldig at komme først. Nu søgte *Callisen* og *Saxtorph* paa engang eller i alt fald med kun faa dages mellemrum.

Jeg har ikke kunnet finde *Callisens* ansøgning, men den refereres saaledes:¹¹²⁾ *Henric Callisen*, doctor medicinæ og ober chirurgus ved søetaten, som i nogle aar med applausu har holdt offentlige forelæsninger over chirurgien og de dertil hørende videnskaber anholder om at beskikkes til professor designatus i chirurgien ved Københavns universitet«.

Saxtorphs ansøgning, som i supplikveprotokollen fik nr. 1210, medens *Callisens* havde nr. 1203, er dateret 6' november 1772 og lyder:¹¹³⁾

»Da jeg i en del aar har stræbt at gøre mig habil til academisk embede og derover allern. blev beskikket til lector in arte obstetricia for studiosis medicinæ & chirurgiæ herved universitetet, saa blev mig tillige

allern. anbetroet den praktiske skole paa det kgl. accouchements-hus hvori jeg skulde vejlede de studerende in praxi obstetricia, hvilket jeg med al flid og nidkærhed uden gage hidindtil har efterkommet; i den allerund. forhaabning, at D. K. M. som altid viser naade imod Deres tro og nidkære undersaatte, ved given lejlighed allern. forundte mig et embede ved universitetet, naar jeg som lector først ved øvelse havde habiliteret og vist mig duelig dertil. — Nu er tiden, allern. konge! at der i det medicinske facultet behøvedes igen en professor, der in examine kunde tentere den studerende ungdom i denne videnskab, og holde den nødsaget til med alvorlighed at lægge vind saavel paa praxin som teorien, at ikke denne videnskab som i sig selv er umistelig og nødvendig for physicis paa landet, skulde sættes til side og forkastes, da der formedelst den nyttige indretning i accouchements huset, ingensteds i verden er bedre lejlighed til øvelse i accouchements-videnskaben end her, naar de studerende rettelig betjente sig deraf, og det af dem som en nødvendig sag blev fordret in examine. — Maatte jeg da som den der allerede har gjort det første skridt, ved D. M.'s besynderlige naade endvidere beskikkes som prof. design. i bemeldte facultet, og indtil vacance og gage efter ordenen kunde falde, tillige antages som notarius facultatis medicæ, hvortil jeg forhen har været destineret, og i hvilket embede ingen endnu er konstitueret; saa blev mig derved givet lejlighed til at udbrede mine indsigter til en almindeligere nytte: i hvilket haab min allerund. ansøgning submitteres D. M.'s allern. bønhoørelse.«

Den 11' november 1772 sendte cancelliet *Callisens* og *Saxtorphs* ansøgninger til medicinsk facultets er-

klæring, og denne afgaves 21' november 1772, underskrevet af *Kratzenstein* og *Rottbøll*, skrevet med *Kratzensteins* haandskrift. Erklæringen er meget udførlig og lyder:

»Af de tvende fra dr. *Saxtorph* og dr. *Callisen* til vores betænkning indsendte suppliqver erfarer vi, at begge søger at antages som designati i det medicinske facultet ved universitetet udi hr. livmedici *Bergers* sted. — Da vi ikke ved, om H. K. M. anser vor forrige collegæ plads for vacant, saa kan vi ikke andet end conditionaliter i denne sag give vor betænkning og vilde ikke, at vor erklæring skulde i mindste maade komme ham til fornærmelse, da han i sit læreembede har i adskillige aar gjort universitetet de vigtigste tjenester og opfyldt alle de ham paaliggende pligter.

»Derefter bliver det at betænke, først om det er raadeligt i vores facultet at beskikke nye designatos, og dernæst, om det skulde være gavnligt at antage to paa en gang.

»Foruden de ulejligheder ved mange designationer, som kan møde i et facultet som det filosofiske, hvilket er en samling af forskellige videnskaber og følgelig ikke er passelig paa vores, saa kunde og i vores møde vanskeligheder:

a) Tallet af de studerende i vores videnskab er ringe, mange lærere kunde derved mangle tilhørere og med dem lejligheden til at øve sig selv og gøre nytte.

b) En designatus kan let blive 50 aar og derover, inden han kan naa det ham betroede professorat; har han nu i den tid for at erhverve sit brød været nødt til at anvende sin tid paa praxi, saa taber han lettelig sin bekvemhed dertil, universitetet vil faa i ham en

ubekvem lærer, og opmuntringen fejle for unge muntre mænd, som taber lysten, da de ser, at belønningen er forud optaget.

c) Det synes at være mindre nødvendigt i vores facultet, hvor begge nuværende lærere ej endnu har naaet deres 50 aar og aldeles ej er svagelige, saa at de kan ventes længe endnu selv at forestaa deres embeder.

Men som designationerne kan have vanskeligheder, saa kan ikke desto mindre i vores facultet adskilligt erindres til deres forsvar.

1) To lærere kan ikke overkomme at afhandle alle parterne i saa vidtløftig en videnskab. Universitetet vinder derved virkelig, naar flere lærere arbejder tilige i adskillige parter, og det forskaffer sig den fordel uden noget tab, naar de nye gør det alene i haab om at komme siden i de gamles sted.

2) Studiosi taber intet, dersom de end hørte en og samme materie af adskillige lærere behandlet, de vilde nok søge at overtale professorerne til at indrette timerne saaledes, at de kunde høre dem alle, hvilket saa meget lettere lader sig gøre, da det hos os er en god maade, at de studerende i 5 à 6 aar lægge sig efter deres videnskab og kan altsaa høre det i aar hos en, som de det forrige aar har hørt hos en anden.

3) Begge candidaterne er i saa lykkelige omstændigheder, at de behøver ikke at forsømme deres lærerembede for at have levebrød. Dr. *Saxtorph* tjener paa en vis løn af 700 rd. Dr. *Callisen* saa godt, at han lidt i indkomster vilde vinde ved forfremning, begge har længe uden haab om fordel givet forelæsninger for medicinæ & chirurgiæ studiosis, saa det er at formode, at de vilde fordoble deres flid ved den ære og fordel,

som de nød, dersom D. K .M. bøn hørte deres allerund. ansøgning.

4) Det medicinske facultets lærere var i lang tid ikke uden designati, og studenterne havde uden dem maattet savne anførsel og undervisning, ja den ene af os, nemlig *Friis Rottbøll*, er endnu designatus; saa mange brave mænd, som i den tid har studeret og promoveret, gør, at vi maa tro, i hvor ringe tanker vi end har om os selv, at vores flid som designati ikke har været forgæves.

Men da paa de to medicinske professioner allerede er en designatus, nemlig jeg *Friis Rottbøll*, og tvende, dersom livmedici *Bergers* designation vedbliver, saa mener vi, at begge paa følgende maade kunde hjælpes.

Doctor *Saxtorph*, som har alle de egenskaber, der udfordres til en academisk lærer i lægekunsten, blev prof. med. design., og kom i sin orden til løn ved universitetet og tillige notarius i facultetet uden anden løn eller emolumenter end de to rd., som af candidati betales til den, som fører protokollen. Vi holder for, at da det ikke er enhver medici sag at være accoucheur, men samme kundskab dog alligevel bør besiddes af physicis eller medicis provincialibus, kunde disse enten for jordemodercommissionen, hvor dr. *Saxtorph* alene examinerer, prøves, eller medbringe bemeldte doctors attest in examine medica, at de udi denne videnskab var øvede, uden hvilken attest de ikke kunde vente at blive foreslaaet til physicater.

Doctor *Callisen* kunde beskikkes til professor chirurgiæ og gives succession paa prof. *Henningsens* plads, og da, naar han samme opnaaede, at indtræde som membrum i facultetet. Den station, som prof. *Hennings* har, er saa vigtig for landet og armeen til

lands og til vands, som der findes en skole at tage øvede chirurger fra, at den ikke alene uden ubodelig skade aldrig kan indgaa, men bør alletider ses besat med en mand, som ikke alene har teori men og praxin i chirurgien. Dr. *Callisen* har længe staaet som pensionær og reservechirurg ved Amphitheatrum chirurgicum, har været nogle aar i hospitalet, hvor han har haft den chirurgiske praxin, har gjort de betydeligste operationer i overværelse af vores fornemste chirurgis, har siden rejst i nogle aar med stor nytte, efter sin hjemkomst givet i chirurgi og hidhørende videnskaber offentlige forelæsninger, saa at vi finder hos ham alle de egenskaber, som til saadan en post behøves, og da han her foruden har promoveret in dr. med. ved universitetet, saa mener vi, at naar han skulde engang faa samme embede, kunde denne betjening ved hans indtrædelse i facultetet aldeles forbindes med universitetet og det derved tillige vinde en lønnet lærer mere.

Paa denne maade blev enhver af disse duelige mænd beskikket til det, som de stedse havde gjort til deres hovedsag. Da dr. *Saxtorph* er beskikket til lector i jordemodervidenskaben og begge har publici gode dom for sig i henseende til deres forelæsninger, jeg *Friis Rottbøll* desuden i disse dage har hørt dem begge læse og kan bevidne deres gode gaver og tydelige foredrag saa indstilles dog, om disse ligesom de nyeste candidater i det juridiske facultet, skulde aflægge en offentlig prøve ved at holde en lection paa cathedra superiori i det store auditorio (siden de er doctores), skulde det endog alene være for at vedbeholde en saa god foranstaltning til bevis paa duelighed til professorater.«

Sagen kom derefter til votering i cancelliet. Den først voterende (formentlig *Luxdorph*) udtalte: Dette mener jeg og saa meget mere at kunne indstilles efter erklæringen, som jeg gerne ønskede, at theatrum anatomicum maatte bestandig vedblive og combineres med academiet. — De følgende sluttede sig i det hele dertil, idet dog *Aagaard* spurgte, om consistorium ikke skulde spørges. *Stampe* gjorde dog en del bemærkninger, som de andre sluttede sig til. Han skrev: »Enig med erklæringen dog saaledes a) at de ikke forbindes til at læse paa prøve, da de i 4 à 5 aar har holdt offentlige forelæsninger med megen applausu. b) Burde dr. *Saxtorph* in examine medico være til stede og examinere med in arte obstetricia. c) Maa det tydeligt fastsættes, at prof. chirurgiæ skal lade sig nøje med den generaldirektøren nu tillagte løn og ikke kan vente anden løn eller emolumenta ved academiet. d) Maa bestallingerne saaledes indrettes, at de ikke præjudicerer prof. *Berger*, om han skulde komme tilbage.

Der blev saa 9' december 1772 sendt følgende skrivelse til universitetet: »Da det kunde behage H. M. at befale, at directeur general i chirurgien hans embede i tiden skulde forenes med professionen i anatomien ved Københavns universitet, saa skulde man herved tjenstlig have rector og professores anmodede at ville indberette, hvorledes de formener saadant bedst kunde lade sig gøre, og hvad derved vilde være at iagttage.«

Rector sendte sagen i cirkulation¹¹⁴) og udbad sig først medicinsk facultets udtalelse, og *Kratzenstein* opsatte da hovedpunkterne paa tysk. Han foreslaar bl. a. at optage i skrivelsen som en fordel ved at faa en professor chirurgiæ ved universitetet efter *Hennings*, »weil die nach Professor *Kratzensteins* Vorgabe

unter dem verstorbenen Professor chirurgiæ sehr hochgetriebene schädliche Animosität zwischen dem corpore medico u. chirurgico auf beständig vorgebeugt seyn würde«. *Kratzenstein* bad derpaa *Rottbøll* at affatte skrivelsen paa dansk, og consistoriums svar fulgte saa godt som uforandret dette forslag. Skrivelsen er dateret 19' januar 1773 og lyder:^{113 og 115)}

»Chirurgiens vedligeholdelse og udbredelse er en post af saa stor vigtighed ej alene for indvaanerne i begge H. M.'s riger, men og for krigstjenesten til lands og til vands, at man aldrig nok kan prise den højsalige kong *Christian den sjettes* anordning af 30' april 1736, hvorved det nu værende Amphitheatrum anatomico-chirurgicum blev oprettet, og en skole saaledes anlagt, at dygtige og erfarne chirurgi aldrig kunne savnes, saa længe samme vedbliver og holdes i den stand som af den højsalige stifter er forordnet. — Det vilde blive til en ganske ødelæggelse for chirurgien og følgelig til ubodelig skade for begge rigerne og deres krigsmagt, i fald denne anstalt nogensinde skulde indgaa eller svækkes. Der kan saaledes aldrig tages for alvorlige midler til at forebygge saa ulykkelig en begivenhed. Da nu enkelte og særskilte indretninger, som ingen forbindelse staar i med almindelige corpora, lettere gaar til grunde, end dersom de staar i saadan forening, saa skulde vi tro, at det tjente til varighed og fasthed for indretningen, at samme universitetet engang blev indlemmet. — Erfarenheden, som har vist os, at de botaniske og Charlottenborgske anstalter uden dette middel havde rent maatte gaa til grunde, kunde give os det samme at befrygte for Amphitheatrum chirurgicum, og dersom vi end vilde forbigaa dette, saa bliver desuden betydelig fordel baade for

medicinen og chirurgien af saadan forening at vente, hvorhen og kunde regnes, at derved en meget skadelig animositet mellem studiosos medicinæ og chirurgiæ, hvilken forhindrer at begge parter ikke besøge fælles collegia, aldeles vil ophøre.

»Efter universitetets fundats er alene 2de professioner i medicinen oprettede, som foruden mange og adskillige medicinæ theoreticæ og practicæ partes nu for tiden giver forelæsninger i experimentel fysik, kemi, pharmaci, anatomi og botanik, men for chirurgien er ingen lærestol i fundatsen bestemt, omend skønt den er en af medicinens fornemste parter. — De 2de professores medicinæ, som desuden har alt for mange dele at bestride, kunde ikke paatage sig denne, og dersom de end kunde læse teorien og de almindeligste sætninger i chirurgien, saa vilde det dog ikke bringe den nytte, som naar undervisningen kom fra en mand, som vidste af egen erfaring at bekræfte hans satser. Hertil kommer, at samme da tillige kunde paatage sig anatomen, hvorved dens lærer kunde vende sine bestræbelser til en anden del af videnskaben. De i medicinen studerende vilde blive nødt til at lægge sig mere efter chirurgien og derved i tiden blive nyttigere physici for landet, naar videnskaben lærtes af et medlem af facultetet som in examine kunde prøve deres profectus og ved medicinske embeders bortgivelse, naar derom collegi medici forslag eller erklæring forlangtes, have indflydelse i deres forfremmelse. — Det vilde heller ikke blive til mindre nytte for chirurgiæ studiosis, hvoraf ikke alene de, som bliver amtsmestre i de smaa købstæder, men endog regiments- og divisions-chirurgi, og disse sidste fornemmelig, har mere med medicina interna end

externa at bestille, hvilke tilsammen ved denne indretning bliver nødt til at forhverve sig tilligemed chirurgien den fornødne indsigt i praxi medica, da de underkastes facultatis medicæ prøvelse, og maatte forskaffe sig sammes vidnesbyrd i begge videnskaber. Men da hr. professor *Hennings*, ligesom hans formand afg. justitsraad *Kryger* er beskikket til at være directeur general over chirurgien i Danmark og Norge, saa vilde vi ikke i hans tid, paa det ham intet af hans engang forundte myndighed skal betages, raade til denne forening; men efter hans afgang kunde embede og titel af directeur general saaledes som det ved den 1' art. af forordningen af 30' april 1736 er fastsat, indgaa. Læreren ved samme amphitheatrum blev da udnævnt til professor facultatis medicæ, som da maatte give hans forelæsninger for studiosis medicinæ og chirurgiæ saaledes som den 5' § i forbemeldte forordning byder, chirurgi blev da ligesom medici, pharmaceuti og obstetricantes underkastet facultetets prøvelse, assessores chirurgiæ blev da som nu examinatores in chirurgicis. De chirurgiske sager maatte ligesom de medicinske af collegio medico bestyres. Hvad andre forandringer, som denne forbindelse gjorde nødvendig, maatte, dersom det angik det hele chirurgiske væsen og almindelige indretnings beskaffenhed foranstalttes af collegio medico, og dersom de angik pure doctrinalia af consistorio.

»Den som i sin tid skulde beskikkes til professor chirurgiæ maatte have de 2de egenskaber, at han var baade chirurgus ex professo, som ikke aleneste besad teori men ogsaa havde udøvet chirurgien og var for sin særdeles duelighed deri bekendt, men han maatte desuden være literatus, thi ellers vilde det i foredrag

og anførsel alt for meget savnes og lettelig give lejlighed til vildfarelse i terminis technicis, og som han skulde indgaa i facultetet som professor medicinæ holder vi det ikke for ubilligt, at han herved universitetet havde offentlig taget doctor graden i medicinen. — Men hvor nyttig end denne forening kan agtes, saa ser vi dog ikke at det paa anden maade kan ske uden universitetets skade og forvirring, end at H. M. allern. vil vedblive at give til professorem chirurgiæ, pensionærerne og indretningen alt hvad ved 7', 8', og 9' art. af bemeldte forordning de dato 30' april 1736 og senere anordninger er hertil henlagt; og bliver da denne professor facultatis lønnet af kongen og kan aldeles ingen indtægt eller fordel af hvad art være kan af universitetet præterdere, da sammes fonds alle har deres fastsatte brug og bestemmelse; og det vilde end blive til større skade for universitetet, dersom den ene medicinske profession skulde bestemmes til en chirurgus, thi da han fik nok med sin egen profession og anatomien at bestille, saa blev ved denne foranstaltning kuns en eneste virkelig professor medicinæ, og altsaa mange af videnskabens nødvendige parter udyrkede. — Hvilket vi herved — — — har skullet indberette.«

Ved behandlingen i consistorium udtalte de fleste, at de ikke forstod sig paa sagen, og det samme sagde prof. theol. *Holm*, men som sædvanlig maatte han dog bemærke ikke saa lidt, og hans udtalelser er slet ikke uinteressante. Han synes 1) at det kunde være ganske rart, hvis de to anstalter kunde forenes, idet kirurgerne derved flittigere vilde besøge professorernes forelæsninger, dog maa man endelig ikke kalde dem studiosi chirurgiæ men chirurgiæ socii eller lignende, da det kunde blive de egentlige studenter til skade, at

de hed studiosi. — 2) anser han det for tvivlsomt, om det er rigtigt, at studiosi medicinæ lærer chirurgi. — 3) mener han, at det maa være lige meget, om der er en professor chirurgiæ ved eller udenfor universitetet, og han gør mindre ulempe udenfor. — 4) Man kan gerne, naar man har lyst til det, kalde chirurgien en af medicinens ypperste dele. Han tvivler paa, at det er tjenligt, at universitetet faar en professor chirurgiæ i stedet for den ypperlige anstalt, der haves. Man maa altid befrygte splid osv. mellem kirurger og medici, og han henviser til Paris, og det vilde blive værre, naar prof. chirurgiæ kom til at deltage i consistoriums forretninger og kom ind i alle pengespørgsmaal osv., og selv om han ikke har gage, residents osv., hvad kan han saa ikke faa efter en lykkelig kur ved hoffet? *Hofstetter* blev i sin tid prof. med. I, skønt *Frankenau* havde været professor længe og ventede paa at succedere. — 5) Hvor i al verden kan dog nogen tænke, at den chirurgiske anstalt nogensinde kan ophæves, der vil altid være brug for kirurger. — 6) Fordi en anden end *Oeder* sættes til at bestyre botanisk have, og en anden end *Ascanius* naturalkabinettet, kan man dog ikke slutte, at disse anstalter ellers vilde være gaaet til grunde, og han finder det aldeles anstødeligt at skrive, at erfarenheden har vist, at de botaniske osv. Kunstacademiet er jo i fuldt flor. — 7) Til chirurgisk lærer maa man have den habileste mand, selv om han ikke er literatus. *Kryger* var i reputation som sær habil til det slags, skønt ej literatus. — 8) En mand kan være udmærket som kirurg, men dog ikke have lyst til at disputere, især hvis han anser nogen i facultetet som sin lidet paalidelige ven. — 9) At raade kongen til at træffe bestemmelse om, hvor-

ledes det skal være, naar *Hennings* afgaar, synes ikke raadeligt, fordi ingen nu kan vide, hvad om 10, 20 eller flere aar vil resolveres. — Endelig synes han i en efterskrift, at det maa være hemmende for medicinerne at læse sammen med kirurgerne.

Der blev altsaa i svaret ikke taget hensyn til *Holms* i mange retninger kloge bemærkninger, og cancelliet voterede atter om sagen. Mærkelig nok er der ingen antydning af, at man har tænkt paa at spørge *Hennings*, hvad han mente om spørgsmaalet. Man enedes let om indstillingen efter en forholdsvis kort votering, der ikke indeholder særligt. Selve forestillingen refererer, at der er indkommet to ansøgninger, og om *Callisens* bemærkes udtrykkelig: »hvilken memorial D. M. tillige har befalet at skal forestilles«. Heraf fremgaar, at *Callisen* har haft protektion ved hoffet, og dette var ogsaa et af de punkter, som kom frem i fejden mod *Callisen* senere. Jeg har tidligere gjort nærmere rede for dette spørgsmaal¹¹⁶) og skal ikke her gentage noget, der i og for sig ikke kommer medicinsk facultet ved. Det meddeles derpaa, at der er indhentet erklæring fra universitetet og særlig af de medicinske professorer, hvoraf erfares:

At, da medicinen er en vidtløftig videnskab, saa vandt universitetet virkelig, naar flere lærere arbejdede tillige i adskillige af dens parter, ligesom det og hos os er en god maade, at de studerende i 5 à 6 aar lægger sig efter en videnskab og hører i aar hos en, det de ifjor hørte hos en anden.

At, da det ikke er enhver medici sag at examinere in arte obstetricia, og samme kundskab dog bør besiddes af physiciis eller medicis provincialibus, saa

burde derom in examine medica have den fuldkomneste vished.

At, ligesom theatri chirurgici indretning er af den vigtighed, at den ikke uden ubodelig skade kan indgaa eller forvaltes uden ved en fuldkommen duelig mand, da den er den skole, hvorfra øvede chirurger til landet og armeen til vands og lands tages, saa var det og meget nyttigt, at den i sin tid en gang for alle blev forbundet med academiet, hvortil den egentlig hører, og derudi indlemmet.

Endelig at begge candidati hver i sin videnskab er særdeles duelige mænd, der med stor nytte har rejst udenlands, aflagt de betydeligste prøver paa deres teori og praxis, vist deres gode gaver og tydelige foredrag i de offentlige forelæsninger, som de nu i nogle aar har holdt med megen applaus, og virkelig allerede forestaa tvende vigtige læreembeder.

Cancelliet skulde efter slige omstændigheder allerende indstille om ikke

1) Dr. *Saxtorph* maatte beskikkes til professor medicinæ designatus samt notarius facultatis og engang i sin tid i sin orden træde til løn ved universitetet, men imidlertid intet andet nyde end de 2 rd., der af candidaterne erlægges til den, som fører protokollen, samt in examine medico være tilstede og examinere med in arte obstetricia.

2) Dr. *Callisen* at beskikke til professor chirurgiæ med succession paa prof. *Henning's* plads, og naar han samme opnaar, da at indtræde som membrum i facultetet. Dog at saavel han som efterkommende professores chirurgiæ skulde lade sig nøje med den generaldirecteuren for chirurgien tillagte løn og ikke kun-

ne vente eller paastaa nogen løn eller andre emolumenter ved academiet.

Denne forestilling, der er dateret 28' januar 1773, kom for i gehejmestatsraadet 4' februar 1773 og approberedes i alt, »dog, naar dr. *Callisen* skulde engang succedere prof. *Hennings*, gøres nærmere forestilling om examinibus, med videre derhen hørende«.

Begge bestallinger er dateret 18' februar 1773 og kom til at lyde:

— — — — hermed beskikke og forordne Os elskelig dr. med. *Mathias Saxtorph* accoucheur i Vores kgl. residensstad København til at være professor medicinæ designatus ved Københavns universitet og i sin tid, efter hans tur og senium, at træde til løn og indkomst udi det medicinske facultet, samt imidlertid, som notarius facultatis, at nyde de 2 rd. der af candidaterne erlægges til den, som fører protokollen, og skal han in examine medico være til stede og examinere med in arte obstetricia, thi skal han fremdeles være Os — — —, saa og ikke for nogen aabenbare, hvis samme hans embedes forretninger vedkommer og hemmelig bør at holdes.

— — — — hermed beskikke og forordne Os elskelig dr. med. *Henrich Callisen* ober chirurgus ved søestaten, til at være professor chirurgiæ ved universitetet i Vores kgl. residens stad København, dog uden nogen tid at kunne vente eller paastaa løn eller andre emolumenta ved academiet, men, naar directeur general ved chirurgien Os elskelig professor *Wilhelm Hennings* ved døden eller paa anden maade afgaar, da hannem at succedere med den til dette embede lagte løn, og samme embede da skal forbindes med academiet og derunder indlemmes, saa skal bemeldte pro-

fessor *Callisen* til den tid saaledes indtræde som membrum i det medicinske facultet, dog uden som meldt, derved at kunne vente eller paastaa nogen løn eller andre emolumenta ved academiet, men det skal da blive nærmere anordnet, hvorledes med *examinibus* med videre derhen hørende skal forholdes.¹¹⁷⁾

I fortsættelse af den sidste bestemmelse fik universitetet ordre til (6' marts 1773), at naar disse to professorer ascenderte som virkelige i facultetet, skulde der gøres forestillinger angaaende de dem da tilfaldende *examina*.¹¹⁸⁾

Hennings fortæller, at det var tilbudt ham at blive professor ved universitetet, men det lyder saa usandsynligt, at jeg har formodet, at det beroede paa en misforstaaelse. Dette er dog ikke tilfældet, for *Panum* oplyser, at *Kratzenstein* paa facultetets vegne skriftlig havde tilbudt *Hennings* den medicinske doctorgrad og det gratis, men at *Hennings* havde foragtet dette tilbud. Dette er rimeligvis sket, inden man indstillede om *Callisen*.¹³⁵⁾

Universitetet havde nu imidlertid faaet to udmærkede lærere i disse nye professorer, men foreløbig var de kun løst knyttede til facultetet. De havde lov til at holde forelæsninger, men de blev i almindelighed ikke taget med paa raad angaaende facultetets sager, men det kommer jeg ved en anden lejlighed tilbage til. Sikkert er det imidlertid, at facultetet nu var forsynet med langt bedre lærere end det havde haft hele aarhundredet.

Som vi har set, havde *Saxtorph* faaet ordre til at examinere ved medicinsk examen, skønt det aabenbart var imod facultetets ønske, da man udtrykkelig havde udtalt, at de studerende kunde examineres i

fødselsvidenskab af jordemodercommissionen, hvor *Saxtorph* var eneste examinerator. Men *Callisen* vilde ogsaa gerne examinere, og 24' april 1774 sendte han derfor ansøgning til cancelliet:¹¹⁹⁾ Da jeg tillige med hr. prof. *Saxtorph* er blevet beskikket til professor designatus ved det medicinske facultet, saa tager jeg mig den underdanige frihed at forespørge mig ved det kgl. danske cancelli, om jeg ikke ogsaa kunde tillige med examinere i de af facultetet holdende examina. Jeg tvivler saa meget mindre om det høje cancelli collegii approbation i denne sag, da min proposition er aldeles uinteresseret, og alene sigter til den af cancelliet selv for god fundne nøjere forbindelse af medicinen og chirurgien og til at encouragere studiosos medicinæ tillige at applicere sig nøjere til chirurgien, som dem i alle medicinske embeder, men især som tilkommende provincialmedicis og physicis er saa højst nødvendig.

Den 7' maj 1774 spurgte cancelliet saa facultetet, om det havde noget at indvende mod, at *Callisen* examinerede, og facultetet — *Saxtorph* fik lov at underskrive sammen med de andre — svarede da 31' maj 1774: Da prof. *Berger* allerede forhen i adskillige aar har examineret de studiosos medicinæ i chirurgien, som gjorde sig haab om i tiden at blive befordret til stads- eller land-physicater; saa kan det medicinske facultet nu ej have noget der imod at erindre, at prof. *Callisen* herefter examinerer deslige kandidater i chirurgien, da det er unægtelig, at dette videnskab for stads- og land-physicos, som undertiden maa have opsigt med vanskelige operationer, er høj nødvendig.

Den 18' juni 1774 gav cancelliet derefter tilladelsen som indstillet af facultetet.¹²⁰⁾

Imidlertid havde der været voldsomme stridigheder mellem collegium medicum — og det vil sige facultetet i forbindelse med livmedici — og theatrum anatomico-chirurgicum, som var endt med at *Hennings* fik *Kølpin* og *Callisen* til coexaminatores ved den chirurgiske examen, medens kirurgerne samtidig blev membra og ikke mere assessores i collegium medicum, men herom maa jeg henvise til chirurgisk akademis historie, da det ikke direkte vedkommer facultetet. Derimod vedkommer det i høj grad facultetet, at collegium medicum gjorde indstilling om medicinsk examen for kirurgerne, og jeg maa derfor referere sagen her.

Den 30' maj 1774 skrev collegium medicum:¹²¹⁾

Siden der nylig ved allern. resolution er anbefalet en forandring i henseende til examinatores ved den offentlige examen anatomico-chirurgicum, saa eragter collegium medicum det for sin pligt herved allerund. at forelægge in copia et brev af 22' november 1737, hvori pr. extractum indeholdes en høj-kgf. resolution, at da regiments- og divisions-chirurger formedelst de dem paaliggende indvortes kurer er mere at anse som regiments- eller divisions-medici, end som blotte chirurgi de da skulde paa et slags maade tillige examine-res in medicis af facultate medica, som samme examen paa amphitheatrum anatomico-chirurgicum skulde bi-vaane m. m. Saasom det er den kgl. tjeneste højst magtpaaliggende, at der haves behørig vished om, at de chirurgi, som bliver antaget til land- eller sø-tjenesten, har den fornødne kundskab i at behandle de indvortes sygdomme, saa indstilles allerund., om denne resolution, som næsten hidindtil ikke er blevet opfyldt, til nærmere efterlevelse maatte vorde fornyet,

og i saa fald om det tillige maatte kommunikeres vedkommende departements, at herefter ingen maatte foreslaas til regiments- eller divisions-chirurg, eller dertil antages, undtagen at deres attestatum bevidnede, at de ogsaa in medicis var examinerede. I henseende til tiden og timerne af denne examen udbeder facultas medica sig, at den maatte saaledes regleres, at det ikke bliver dem til hinder i deres akademiske forelæsninger og forretninger.

Denne indstilling var underskrevet af *Johan Just v. Berger, Kratzenstein, Rottbøll, Wandeler, Tode, Saxtorph* og *Callisen*, men ikke af kirurgerne.

Cancelliet voterede 10' juni 1774 og derunder oplyser *Luxdorph*: »Herom har *Saxtorph* siden talt med mig og udladt sig med, at det vilde blive bekvemmere, at disse kirurger først blev in chirurgia examineret paa theatro og siden in medicis paa consistorio, dog at dette sidste ikke kostede dem noget; og han siger, at der mødte medico adskillige ulemigheder ved det, at han skulde indfinde sig paa theatro for at bivaane disse examina, og derover gik indretningen den gang overstyr, siden ingen gad være nærværende. — Maa-ske kunde collegium medicum tilskrives, hvorledes saa vel tiden som stedet hertil bedst kunde bestemmes — —«. Hertil sluttede de andre sig, og 25' juni 1774 spurgtes collegiet, og det svarede 30' juli 1774 og indstillede:

1) Om denne examen ligesom andre examina, maa holdes paa consistorii sal for aabne døre og formedelst professorernes akademiske forretninger om aftenen fra kl. 5—7, og at samme examen afgøres for engang og omtrent i 2de timer.

2) At ingen kandidater admitteres til denne exa-

men, førend de har aflagt den offentlige examen anatomico-chirurgicum og derpaa fremlægger attestatum. Og at alle de, som søger at blive antagne som regiments- eller divisions-chirurg, maa i forvejen være forbundne til at underkaste sig denne examen og at fremvise det erholdte testatum derover. Samt og at denne paaliggende forbindtlighed maa kommuniseres vedkommende collegier af land- og søetaten, at samme ved disse embeders bortgivelse bliver paaset.

3) At denne examen bliver uden al videre bekostning for kandidaterne, end at de for expeditionen af testimonia erlægger til notarium 2 rd.

4) Da denne overhørelse kun gaar ud paa at udforske kandidaternes kendskab til soldaternes og matrosernes sygdomme i deres adskillige situationer og ikke skal give kandidaten nogen slags ret til praxis iblandt andre stænder, og da de nyde derfor en fast og tilstrækkelig aarlig gage, saa er det ikke alene billigt, at de lade praxis civilis ubeskaaret for de ordentlige promotis medicis, men det er i kraft af medicinalforordningen af 1672 §§ 3 og 4, som alene tilegner de ordinære promotis den almindelige praxis og forbyder alle andre den. — — — thi det er ofte og nu for nylig af stadsphysici *Henrici* i Trondhjem indberettet, at regimentschirurgerne drager til de større købstæder for at gøre sig fordel ved praxis, da imidlertid soldaterne bliver besørgede ved deres svende. Det samme melder og i disse dage apoteker *Schultz* fra Christianssand, at regimentschirurg *v. Fangen* (der efter egen tilstaaelse ej engang har aflagt den chirurgiske examen) driver praxin civilem i Christianssand og dispenserer egne eller fra Holland og andre steder forskrevne medikamenter, da dog regimentet ligger 6

mile derfra. Paa de steder, hvor der ingen promotus medicus er, er det af nødvendighed tilladt apotekerne at drive praxin medicam, hvilket og paa saadanne steder maa tillades regiments- og divisions-chirurger.

Denne skrivelse var underskrevet af livmedicus *Piper*, *Kratzenstein*, stadsphysicus *Wandeler*, hofmedicus *Tode* og *Saxtorph*, men chirurgerne havde ikke villet underskrive, og *Hennings*, *Kølpin* og *Callisen* sendte deres egen den 11' august 1774 daterede pro memoria, som er ret vidtløftig og lyder:

»Da vi underskrevne efter vores samvittighed og overbevisning ikke har kunnet bifalde den af 4 (skal være 5) membris collegii medici paategnede og til det kgl. danske cancelli indsendte p. m., hvori forslag gøres, at chirurgis examinatis uagtet deres examinis medici, praxis civilis maatte forbydes, saa maa vi tage os den underdanige frihed, i denne henseende det kgl. cancelli-collegio at forestille:

I) At denne proposition, om den skulde i værk sættes, vilde sætte større frastand imellem medicis og chirurgis, som aldrig tilforn har været, da dog begge videnskabers flor vilde befordres, om medici i almindelighed lagde sig mere efter chirurgien saa vel som chirurgi efter medicinen, og at følgelig regeringens senere foranstaltninger til begge videnskabers nøjere forbindelse derved til største del vilde kuld-kastes.

II) At dette vil give anledning til mange tvistigheder og uenigheder, da grænserne imellem medicinen og chirurgien hidindtil ikke er og aldrig nøje kan bestemmes, siden de fleste indvortes sygdomme udkræver chirurgiske midler, saasom de fleste udvortes sygdomme indvortes medikamenter; det synes følge-

lig imod naturen af sagen at fraskille 2de videnskaber, som aldrig aldeles kan separeres.

III) Synes det ubilligt, da regiments- og divisions-chirurgi alletider har haft *praxin civilem* og efter een forordning skal være legitimeret, uden at der blev begært af dem nogen examen *medicum*: at nu da dette examen bliver dem paalagt, skulde *licentiam practi-candi* tages fra dem.

IV) Da national-, cavalleri- og for nærværende tid ogsaa infanteri-regimenter paa saa lang en distance er fraskilte, at regiments-chirurgi i fredstider ikkun kan have faa syge under deres egen opsig, om *praxis civilis* bliver dem betaget, mister de derved den bestandige og nødvendige øvelse at tjene med nytte i krigstider.

V) At de unge chirurgi profiterer lige saa vel som *medici* af de her holdende medicinske collegier, og da de fleste af dem har daglig lejlighed at se og behandle syge under deres principaler, kan erlange den nødvendige kundskab til at soutenere deres examen saa godt som en *studiosus medicinæ* og at være *publico* til mere nytte som een *medicus*, omendskønt de ikke havde færdighed i det latinske sprog.

VI) At i stedet for een habil provincial-chirurgus da maatte holdes baade *medicus* og *chirurgus*.

VII) I de mindre steder synes det nyttigt, naar udenfor *physicum* endog een examineret provincial- eller regiments-chirurgus kunde konsuleres; hvilket underholdte een for de syge nyttig emulation, og om og een eller anden *physicus* skulde tabe noget derved, kunde deres tab ikke balanceres med den almindelige nytte. Ved *physici* sygdom, uformuenhed eller fra-

værelse maatte de syge dog consulere den nærmeste chirurgus.

Iblandt andre flere grunde synes og disse tilstrækkeligt at bevise, at det vilde være saavel ubilligt som skadeligt at betage regiments-, divisions- og provincial-chirurgis, naar de har souteneret deres examen medicum, saavel som en candidatus medicinæ, praxin civilem internam. Uagtet flere membra collegii medici er af disse tanker, saa har dog især vi som ex professo chirurgi, holdt det for vores pligt efter vores formue at forebygge en forandring, som synes os at være ligesaa fornærmelig for chirurgien som skadelig for det almindelige. Endelig kan vi ikke med tavshed forbigaa, at de 4 membra, som har underskrevet det specieuse p. m. til det høje collegium har givet en falsk indberetning, naar de siger, at regiments- og divisions-chirurgi har en tilstrækkelig gage. Een regiments-chirurgus har aarlig c. 230 rd., de øvrige 400, og nogle rd. er til medikamenter, bandager, instrumenter, executionspenge og for hele mandskabets rasering. Een divisions-chirurgus har endnu mindre indtægter etc.

Desuden har de gjort en proposition, som falder i det urimelige, nemlig, at paa de steder, hvor ingen promotus medicus er, skulde det være apotekerne tilladt at drive praxin medicam. En apoteker kan lignede med en chirurgisk instrumentmager, som kan gøre gode instrumenter og vide hvortil de skal bruges, men han kan ikke selv gøre application deraf. Lige saa en apoteker, som laver gode medikamenter og ved deres almindelige virkninger, saasom han ikke kender de sygdomme, hvortil de skal bruges, kan umulig applicere dem med nytte.«

Den 26' august 1774 behandlede sagen i cancelli-

collegiet. *Luxdorph* og alle de andre var enige om at indstille collegium medicum 3 første poster: 1) at examen skal holdes paa consistorium fra 5—7, 2) at candidaterne først skal have chirurgisk examen og ikke kan faa embeder uden den medicinske examen, og 3) at denne examen kun skal koste 2 rd. til notarius, men derimod foreslog *Luxdorph*, at man skulde forbigaa den 4' post angaaende praxis inter civiles, medens *Stampe* mente, at naar chirurgerne havde taget medicinsk examen, kunde de ikke formenes medicinsk praxis. Forestillingen af 28' september 1774 gik derfor ud paa, at de 3 første poster indstilledes til approbation, »men i henseende til den 4de formenes, at naar chirurgi in examine af facultate medica er befundne at have den fornødne kundskab in medicis bør og kan det ikke formenes dem at praktisere hos dem, som deres hjælp maatte forlange og til dem har fortrolighed.« — Denne forestilling approberedes i gehejmestatsraadet den 5' oktober og 27' oktober 1774 udstedtes reskriptet ganske enslydende med forestillingen.

Facultetet havde altsaa opnaaet, at der til medicinsk praxis fordredes examen ved universitetet, men man havde aabenbart ikke tænkt sig muligheden af, at denne examen skulde give adgang til praxis i den civile befolkning, og det var dem sikkert en stor overraskelse, at det skulde blive resultatet. Man fortroder derfor i høj grad, at man havde tilbudt at nøjes med at examinere i 2 timer og kun forlange 2 rd. for examinationen. Saa snart der var en mulighed for at komme med et andragende om ændring, greb man lejligheden og sendte 6' marts 1775 en ansøgning om forandring. Cancelliet havde spurgt om et eller andet

angaaende regimentsfeltskærerne, og dertil knyttede man saa sit pro memoria. Man siger:¹²²⁾

»1) Har det medicinske facultet tillige med collegium medicum proponeret omtrent 2de timers examen, efterdi denne tid syntes tilstrækkelig at prøve chirurgorum kundskab i at behandle de sædvanlig forekommende indvendige sygdomme imellem soldater og matroser, som bestaar fornemmelig i kolde og hidsige febre, skørbug og faa andre ej langvarige sygdomme. — Men da regiments-chirurgerne fik imod den af de medicinske lemmer i collegium medicum gjorte forestilling tilladelse til at udøve praxin medicam internam inter civiles tillige: saa til at prøve denne deres vidtløftigere kundskab i alle indvendige sygdomme, som forekommer iblandt borgerlige personer af begge køn, som børne- fruentimmer- og især fødende- og barselligendes sygdomme, saa er disse 2de timer for 4 examinatores en alt for kort tid, naar kandidaten tillige, som man dog maa lade tid til overlæggelse, længe bier med deres svar. — Facultetet ønsker derfor, at i det mindste 4 timer, nemlig 2 formiddag og 2 eftermiddag paa een dag eller paa aftener efter hinanden dertil maatte forundes, som det hidtil har været brug med alle andre kandidater, som er til borgerlig praxin tenterte.«

Hertil er at bemærke, at militærlægerne ikke alene behandlede soldater, men da disse for en stor del var hvervede tillige deres koner og børn, og desuden var naturligvis underofficerer og officerer oftest gifte — saa facultetet kunde godt have tænkt paa dette tidlige, men man har aabenbart været saa ivrig efter at faa bestemmelserne om examen igennem, at man

har gjort det saa let som muligt. Facultetet fortsætter dernæst i sit andragende:

»2) Har facultetet vel frivillig tilbudt sig at foretage examen med regiments- og divisionschirurgerne uden betaling, dels fordi det maatte geraade til bedste for den kgl. militære tjeneste, dels for dermed at vise deres uinteresserede hensigt, da det ellers kunde have gaaet dette punk stiltiendes forbi og ladet honorarium ankomme paa kandidatens fri villie. — Men det ser nu, at dette uinteresserede tilbud, som angik det foreslagne tentamen medicum i henseende til de indvortes sygdomme, som kan forekomme imellem soldater og matroser, er geraadet det til skade, da licentia praxis medicæ blev forbenævnte chirurger forundt og extenderet til borgerlige personer, for hvilken licentiam og praxin inter civiles den kgl. allern. medicinal-forordnings § 2 har bevilget facultetet et honorarium af candidaterne.

»De 30 rd. som saavel apotekere for examen pharmaceuticum som adskillige regimentschirurger for examen medicum, naar de har søgt licentiam medicam og praxin inter civiles, i lang tid sædvanlig har betalt pro honorario, synes facultetet hverken at være for meget i hensigt til de derved erholdte fordele for chirurgerne, da de nu kan udøve saa vel medicin som chirurgi, hvilket ikke engang tillades medicis promotis; ikke heller befrygter det, at licentiandi i fremtiden skulde være uvillige dertil, da de tilforn ikke har været det. Uden denne condition vilde og facultetet være meget overløben af chirurger og besværet med examinibus under prætext af at de søgte om en regiments- eller divisionschirurgs plads. — Endelig er og dette honorarium for lang tid siden anset som en

godtgørelse for det meget extraordinære arbejde, som er paalagt professoribus facultatis medicæ, da de ikke alene som decani collegii medici skal extrahere de indløbne sager, forelægge collegium medicum dem og bære omsorg for deres udfærdigelser, men maa og i mange kriminelle tilfælde udfærdige responsa uden anden betaling. — Facultetet udbeder sig derfor den bevaagenhed af det kgl. danske cancelli at bringe det dertil, at saavel dets frivillige tilbud til den kgl. militær tjenestes bedste ikke maatte geraade det til skade og miste derved det, det forhen forundte honorarium, naar det ved dets testimoniis publicis skal berettigenogen til praxin civilem saa og at candidaternes prøvelse i den vidtløftige praxi medica ikke ved en alt for kort ansat tid bliver gjort ufuldstændig. — Facultetet indstiller til det kgl. danske cancellis eget godtbefindende, om dette udfordrer en særdeles kgl. approbation eller om det kgl. allern. reskript af 27' oktober a. p. kunde saaledes forklares: at den anbefalede 2 timers examen uden betaling kuns angaar praxin medicam internam ved regimenterne og divisionerne ælene, men at en anden med det sædvanlige honorario skal anstilles til prøvelse for dem, som vil obtinere licentiam imellem civile. Slutningen af bemeldte kgl. reskript »naar chirurgi in examine medico af facultetet er befunden at have den fornødne kundskab in medicis, bør det ikke formenes dem derudi at praktisere etc.« synes hverken at have hensigt til 2 timers examen ikke heller til at den skal ske uden betaling.«

I cancelliet var der lidt diskussion om, hvorledes man skulde forholde sig, men det endte med, at man 1' april 1775 sendte facultetet en skrivelse, hvori man

refererede facultetets fremstilling og derpaa sluttede: Saa skulde man tjenstligst have dennem tilmeldt, at det overlades til dennem at bestemme tiden, hvor længe examen skal vare, saaledes som de finder fornødent til at erfare kandidaternes duelighed, og hvad betalingen for denne examen angaar, da maa der forholdes med det ene slags ligesom med det andet, dog at den for begge bliver saa moderat som muligt.

Facultetet havde nu opnaaet, hvad det vilde, og det fik ikke saa smaa indtægter, for 30 rd. var mange penge, — i vore penge vel nok svarende til flere hundrede kroner.

Callisens og *Saxtorphs* ansættelse som professorer fremkaldte imidlertid flere ansøgninger om det samme, først og fremmest fra *Christian Elovius Mangor* og fra *Johan Henrik Schönheyder*.

Christian Elovius Mangor var født 12' januar 1739 i Lyngby, hvor hans fader var sognepræst. Han blev student 1756, immatrikuleredes i Leyden 1758, var alumne paa Borchs collegium 1758—1763 og tog medicinsk examen 3' og 10' marts 1764. Det meddeles,¹²³⁾ at han efter collegii medici forslag er kaldet til at være medicus ved det nyoprettede sygehus i Christianssand, og at han med det første vil disputere. Det interessanteste ved examen var, at samme dag examineredes den første jøde, *Simon Salomon Polac*, af det medicinske facultet.¹²⁴⁾ *Mangor* disputerede for doctorgraden (de exploratione obstetricia) den 23' maj 1764 og blev samtidig læge ved radesygehuset i Christianssand, til det nedlagdes 3' december 1765. Han vendte tilbage og praktiserede i København, til han blev landphysicus i Viborg 18' december 1767 med 200 rd. gage. Den 17' juli 1771 fik han og hans ar-

vinger alene og ingen anden udi Viborg stift og by eneret paa der at anlægge, indrette og vedligeholde udi forsvarlig stand et bogtrykkeri til nytte for dem, som noget udi samme vil lade trykke, dog skal han i alle maader tilbørligen rette og forholde sig efter loven og andre om bogtrykkerier udgangne forordninger, saa at ikke nogen anden udi de dennem allern. forundte privilegier derved fornærmes.¹²⁵⁾ — I 1772 blev han medlem af det medicinske selskab.

Da *Mangor* hørte, at *Saxtorph* og *Callisen* var blevet professorer, tænkte han sig aabenbart muligheden af ogsaa at kunne opnaa en saadan stilling. Han søgte 5—6 ugers orlov i maj 1774 og fik den bevilget 28' maj.¹²⁶⁾ Han rejste da formentlig til København og under sit ophold her indsendte han 15' juli 1774 følgende ansøgning:¹²⁷⁾

»Fra den tid jeg begyndte at faa nogen indsigt i medicinen og fornemmelig siden jeg promoverede til doctor, som var 1764, har jeg stedse anvendt al den tid, jeg har haft tilovers fra mine forretninger paa at blive bekvem til at docere i medicinen og fornemmelig den patologiske og praktiske del deraf, saasom samme stedse har manglet en ordentlig og egen lærer her ved vort universitet. Nu tror jeg uden at fortjene navn af forvoven, at jeg kunde forsvare den post som offentlig lærer i bemeldte del af medicinen, og jeg haaber, at min hidtil viste opførsel skal være borgen for, at jeg aldrig skal efterlade at blive en stærk og nyttig borger, i hvad embede jeg end bliver sat. Jeg har i den tid jeg har været physicus i Jylland haft en vidtløftig og ved Guds bistand meget lykkelig praxin, og da jeg aldrig, enten nat eller dag, vinter eller sommer, har nægtet nogen, fattig eller rig, min bistand,

endog naar jeg formedelst mørke, vejenes besværlighed og vinterens haardhed har maattet rejse med øjensynlig livsfare undertiden uden at kunne vente eller faa en skillings betaling, saa tror jeg at have saa god en samvittighed som mit embeds strengeste iagttagelse kan give, og jeg tør vove at haabe min konges naade. — Tør jeg da haabe allernaadigste konge den lykke at blive beskikket til professor medicinæ designatus i det medicinske facultet ved dette université! da saadan min bestemmelse vilde end ydermere opmuntre mig til med saa megen større alvorlighed som sikkerhed at anvende min flid til dette øjemed. Universitetet trænger til flere lærere i medicinen og fornemmelig i disse dele, det nægter ingen, som kender det, og dette saavel som den lykke min hr. professor *Saxtorph* og prof. *Callisen* har haft, da de begge, skønt en del aar yngre doctores end jeg, er efter ansøgning blevne professores designati, hver i sin del af medicinen, giver mig haab om lykke i mit ansøgende. Maaske og saadan lykke kunde være opmuntring for landphysicis, naar de, som saa møjsommelig maa arbejde for deres medborgeres frelse, uden oftest at nyde eller haabe nogen proportionerlig betaling, kunde efter nogle aars besværlighed vente at faa roligere levebrød.«

Denne ansøgning er næppe helt klogt affattet, for den indeholder en slags kritik af facultetet, der siges aldrig at have haft en ordentlig lærer i patologi og praktisk medicin, og det blev næppe bedre ved at han den 2^e august 1774 sendte en supplerende ansøgning til cancelliet:¹²⁸⁾

»Siden jeg underdan. indgav min ansøgning om at blive prof. medicinæ designatus her ved universitetet, har jeg hørt, at hr. justitsraad *Friis Rottbølls* sygdom

desværre saaledes vedvarer og tiltager, at han ikke kan læse over botaniken, men at ogsaa denne del af medicinen tillige med den botaniske have fattes forelæsninger, og en vicarius i den henseende anses nødvendig. Jeg giver mig derfor herved den underdanighed herved at tilbyde mig, at dersom D. K. M. vilde have den naade for mig at beskikke mig til professor medicinæ her ved universitetet, vil jeg paatage mig at læse over botaniken, som hans vicarius, indtil Gud igen forunder ham sin helbred. Den arbejdsomhed, jeg har vist i mit hidtil førte embede, haaber jeg kan være borgen for, at jeg ikke skal mangle paa flid i dette, men fuldkommen stræbe at give den studerende ungdom al fornøden undervisning i botaniken.«

Kort efter *Mangor* kom *Johan Henrik Schönheyder* med sin ansøgning. Han var født 7' juni 1744 i København, søn af den meget bekendte licentierede operatør og fødselshjælper *Johannes Franciscus Schönheyder*. Han blev student 1757, var udenlands 1765—1768, immatrikuleret i Leyden 1765, tog medicinsk examen 1768 og blev dr. med. samme aar. Han var derpaa læge ved plejestiftelsen fra 1770, ved søkadetterne 1771—1772, var medstifter af medicinsk selskab 11' oktober 1772 og læge ved vajsenshuset og ved St. Hans hospital fra 1773. Heraf fremgaar, at *Schönheyder* var en mand, som havde ualmindelig mange offentlige hverv, og han maa have været ret anset. Ganske vist fortælles det,¹²⁹⁾ at han ikke forsvarede sig heldigt mod et angreb i Adresseavisen 1772, men deraf kan man næppe slutte noget særlig ufordelagtigt om ham. Han havde ogsaa forsøgt at holde forelæsninger for de studerende, men det skal ikke være blevet til noget.

Imidlertid er det sikkert, at han har forsøgt det, for han averterede:¹³⁰⁾

»Da jeg efter nogle af de studerendes anmodning har foresat mig at give forelæsninger i den praktiske lægekunst, saa ombedes de lysthavende inden denne uges udgang at melde sig hos mig i min faders iboende gaard paa gl. Torv næst ved vaisenhuset. Jeg findes bedst hjemme mellem 1 og 3 om eftermiddagen.«

Den 24' august 1774 indsendte han sin ansøgning:¹³¹⁾

»Den milde omsorg som D. K. M. stedse viser i at forfremme videnskaberne og opmuntre deres dyrkere, giver mig dristighed til allerund. at frembære en begæring, som jeg indstiller til D. K. M.'s allern. villie. — Hr. justr. *Friis Rottbøll* er allerede paa nogen tid formedelst hans svage helbred bleven fraholdet at give forelæsninger i botaniken og andre dele af lægekunsten, som er højstnødvendige for de studerende. Da jeg formener, at jeg ved de indsigter jeg i mange aar saavel inden- som udenlands har søgt at erhverve mig, og den overflødige lejlighed jeg (især ved det embede som D. K. M. allern. har anbetret mig, at være medicus ved den almindelige plejeanstalt) har haft til at udøve lægekunsten og udvide min kundskab, nogenledes er istand til at bøde paa det, som universitetet lider ved denne berømmelige mands upasselighed: saa fordrister jeg mig herved allerund. at ansøge, at D. K. M. allern. vil forunde mig plads som professor medicinæ designatus ved Københavns universitet. — Hvorimod jeg forbinder mig uden anden belønning end det haab i tiden at succedere efter turen som professor ordinarius, strax at give forelæsninger i botaniken og andre behøvende dele af lægekunsten, saa og om for-

langes at gaa til haande i andre det medicinske facultets forretninger. — Iøvrigt skal jeg stedse agte det for min lov at gøre mig værdig til denne D. K. M.'s naade.«

Baade *Mangors* og *Schönheyders* ansøgninger blev sendt til facultetets erklæring, og *Kratzenstein* afgav et langt tysk votum 22' august 1774,¹³⁵) hvori han siger, at *Mangor* angiver som grund til sin ansøgning, at der ikke findes en ordentlig og særlig lærer ved universitetet i patologi og den praktiske del af medicinen, men hvis han dermed mener, at der ikke bliver undervist i disse fag, saa tager han fejl. *Kratzenstein* har siden 1758 hvert aar læst to medicinske collegier, afvexlende mellem fysiologi, patologi, materia medica og »praxi (oder therapia speciali)« og gjort sine tilhørere bekendt saavel med ældre som med de nyeste erfaringer tillige med sine egne anmærkninger. Siden dr. *Tode* og proff. *Saxtorph* og *Callisen* ligeledes læser over teoretiske og praktiske dele af medicinen og tilhørerne derved mere fordeles, saa falder det vanskeligt ved det ringe antal af medicinske studerende at faa et collegium i stand, saa at man i sandhed kan sige, at der mere mangler tilhørere end lærere. Han kan derfor ikke se, at der er nogen nødvendighed, ja ikke engang trang til at der udnævnes en professor praxeos medicæ. Vore studenter kan næppe nok lære det, som de nu undervises i og trænger ikke til nogen tilvæxt i denne retning. — Men tror *Mangor*, at det er mere betryggende for medicinen, naar der udnævnes en professor i patologi og praxis, som ikke gør andet end at læse collegier derover, saa kan han forudsige, at en saadan lærers auditorium fra 3' aar vil være tomt. Antallet af studenter er saa ringe,

at man ikke aar ind og aar ud kan have tilhørere til en enkelt materie. Har en tilhører højst to gange hørt et collegium, saa hører han det ikke oftere, og for 3 nykomne kan man ikke strax holde et privat collegium. Disse nye kan ogsaa godt vente, da der i almindelighed anvendes 10 aar til studiet. — Han kender ikke nærmere til *Mangors* kundskaber, men ved examen 1764 overgik han langt *Polack* i anatomi, men stod langt tilbage for ham i egentlig medicin. Han burde ogsaa have holdt forelæsninger og have skrevet noget. — *Rottbølls* votum er ikke af større interesse.

Erklæringen, dateret 6' september 1774 kom derpaa til at lyde:

»Doctor *Mangor* beraaber sig i sin ansøgning paa, at der til dato ved universitetet har manglet en, som ordentlig og egentlig var beskikket til at docere patologien og praxin medicam. Men vi tror os forbundne til at erklære, at en saadan lærer af enkelte dele af medicinen vilde ikkun finde lidet arbejde. Antallet af de medicinske studenter er saa lidet, og der kommer aarlig saa faa til, at saadan en speciel bestemt professor næppe hvert femte aar vilde finde tilhørere til sine collegier, med mindre han vilde læse for 2 eller 3 auditores, da næsten alle vore studiosi ej plejer at anvende mindre end 10 aar paa deres cursum medicinae, saa har de tid nok aarlig at høre collegier over nogle dele af medicinen, indtil den hele cursus er absolveret. Og undertiden falder det allerede nu vanskeligt at faa et tilstrækkeligt antal auditores samlet til et collegium, da de nu er fordelt iblandt 4 lærere i medicinen. Imidlertid er der dog alt i mange aar blevet læst saavel over patologien som praxin medicam, saa ofte der har været et tilstrækkeligt antal

af tilhørere, saa at der ikke kan klages over nogen mangel paa denne side. — Begge sollicitanterne be-
 raaber sig og i deres ansøgninger paa min *Rottbølls*
 svage helbred og tilbyder sig at læse botaniken i mit
 sted; først maa jeg melde, at det ikke er mig bekendt,
 at nogen af dem har kultiveret botaniken med den
 flid, som udfordres til offentlig at docere den, dernæst
 tror jeg og, at om mit helbred tilstundende sommer
 endnu ikke skulde tillade mig selv at læse over bo-
 taniken, da at kunne gøre til den studerende ungdoms
 nytte langt tjenligere forslag samme videnskab an-
 gaaende. Da jeg og haaber at erholde allern. bevilling
 for det første at kunne antage prof. *Saxtorph* til min
 vicarium, og prof. *Callisen* paa mine vegne giver fore-
 læsninger efter eget tilbud paa anatomikammeret, saa
 tror jeg ej, at det vil fattes vore studiosis medicinæ
 nogen nødvendig forelæsning. — Videre er der alle-
 rede tvende professores designati til det medicinske
 facultet beskikkede, og vi holder det derfor betænke-
 ligt, at der bliver konstitueret flere. En saadan ny de-
 signatus kan efter anseende maaske komme til at ven-
 te mange aar, førend han kan tiltræde sit professorat,
 og altsaa inden den tid blive en gammel mand, der
 mer vil være oplagt til en profitabel praxis end til et
 lærerembede i medicinen, efterdi han næppe vil finde
 lejlighed at holde sig bestandig i øvelse deri. Det er
 mig *Kratzenstein* bevidst, at doctor *Schönheyder* selv
 allerede engang har givet prøve derpaa med at be-
 gynde et medicinsk collegium, men efter nogle timer
 igen suspenderet samme. — Endnu maa vi lægge det
 til, at ved slige vidt udseende designationer bliver i
 det ringeste for en tid af 40 aar alt afskaaret for andre
 studiosis, der maaske kunde have de bedste talenter

til lærerembeder, men under disse omstændigheder ikke har aarsag at kultivere dem. Billig skulde og saadanne literati, som vilde søge om designation til professorater først aflægge offentlige prøver paa deres mere end sædvanlig udstrakte videnskab og besynderlig færdighed til forelæsninger og andre academiske øvelser.«

Dette svar, som er underskrevet af de to medicinske professorer *Kratzenstein* og *Rottbøll*, som paa det tidspunkt som regel ikke vilde tage de to designati med paa raad, giver for det første interessante oplysninger om det medicinske studium, som kunde være 10 aar, og hvor professorerne holdt forelæsninger, naar de kunde faa skrabet saa mange studenter sammen, at det var til at holde ud at læse for dem. Men for det andet er det interessant at se, at de nu, to aar efter at *Saxtorphs* og *Callisens* udnævnelse var anbefalet trods prof. *Holms* advarsel, nu fremfører netop hans argumenter mod professores designati!

Consistorium tiltraadte facultetets erklæring, og kongen resolverede derefter den 26' november 1774, at der intet var at gøre ved ansøgningerne.

Under disse omstændigheder vilde det være af største interesse at se, hvorledes facultetet stillede sig overfor *Johan Clemens Tode*, som en maaned før afslaget til *Mangor* og *Schönheyder*, nemlig 21' oktober 1774 var udnævnt til at være professor designatus med ret til at ascendere efter tur ved siden af sin stilling som hofmedicus.¹³²⁾ Det har imidlertid ikke været mig muligt at finde nogen ansøgning fra *Tode* eller nogen forespørgsel til facultetet eller nogen skrivelse om ham fra universitetet, saa man i alt fald indtil videre maa gaa ud fra, at han er gaet den

lettere og sikrere vej at skaffe sig stillingen gennem hoffet, hvilket for ham som hofmedicus maaske heller ikke var saa vanskeligt. Der er ogsaa præcedens herfor fra denne tids historie, for *Hennings* var blevet generaldirektør efter kongens direkte ordre,¹³³) og vi har set, at der var kongelig ordre til, at *Callisens* ansøgning skulde forestilles.

Der er ogsaa det mærkelige ved *Todes* udnævnelse, at den først er læst paa consistorium den 19' juli 1775,¹³⁹) altsaa først tre fjerdingaar efter udnævnelsen. Endnu mærkeligere er det, at der ikke i cancelliets brevbog findes nogen skrivelse til universitetet om denne udnævnelse, og det maa derfor antages, at *Tode* selv har præsenteret sin bestalling for consistorium, og grunden til at han har gjort det, ligger ret nær og fremgaar formentlig af en ansøgning fra ham, dateret 1' august 1775, hvori han søger om at maatte deltage i examinerne som coexaminator. Ansøgningen er i særlig svulstig stil og lyder:

Da det allern. har behaget D. K. M. at udnævne mig til professor medicinæ designatus ved Deres universitet i København, saa nedkaster jeg mig i alledybste underdanighed igen til tronens fætter og supplicerer, at D. K. M. vil allerhuldest forøge denne høje naade med den tilladelse, som hidtil andre professores designati i det medicinske facultet er blevet benaaadede med, at være coexaminator i alle ved samme forefaldende examina. I den devoteste tillid til D. K. M.'s allermildeste bønhørelse tror jeg ej at behøve de grunde at anføre, der giver mig dristighed og haab til denne allerund. ansøgning.

Ansøgningen sendtes til consistoriums erklæring, og facultetet udtalte saa 1' september 1775: Eftersom

dr. *Clemens Tode*, prof. med. design. ansøger allerund. om at constitueres til coexaminator i det medicinske facultet, kan vi ikke undlade underd. at forestille: at saasom der allerede er fire examinadores, som alle uden forskel examinerer i de egentlige teoretiske og praktiske dele af medicinen og desuden enhver af dem i besynderlighed i de til medicinen henhørende hjælpevidenskaber: nemlig de tvende ældste i anatomien, kemien og botaniken, og de tvende yngste i accouchement og chirurgien, saa synes den femte os, som ingen à parte del har at qvæstionere udi, alt for overflødig og til unødvendig besværlighed saa vel for examinadores, hvilke for nærværende tid til den medicinske examen anvender 4 timer, som og for kandidaten selv, der i længere tid maatte trættes ved flere besvarelser. Formedelst disse anførte grunde finder vi altsaa ikke den ringeste aarsag til at recommandere prof. *Todes* ansøgning eller tilraade at examinatum antal i det medicinske facultet videre maatte forøges.

Dette fik *Tode* nys om, og han skrev saa en større pro memoria dateret 5' september 1775: Da jeg erfarer, at facultas medica har givet en ugunstig erklæring imod min allerund. ansøgning om at blive coexaminator ved samme facultet, saa fordrister jeg mig paa det submisseste for de naadige og høje herrer at fremsætte de grunde, hvorpaa denne ansøgning og min tillid til det højpriselige danske cancellis kraftige understøttelse er bygget: grunde som af professorer alene vitterligen kunne miskendes, men hvis styrke letteligen vil indses af et collegio, hvis oplyste øjne er vante til at se igennem de mest sammenvæltede rimeligheder lige indtil den virkelige billighed, og vante til at vaage over videnskabernes heldige fremvæxt i

fædrenelandet. — 1) Kongen har allern. behaget at beskikke mig til prof. med. design. ved sit universitet i København. Jeg erkender mig langt fra ikke værdig til denne høje naadesbevisning, men heller ikke mere uværdig end nogen anden som har nydt den samme designation. Da jeg ikke er mig selv nogen inferioritet imod mine colleger bevidst, den kgl. bestalling ej heller mentionerer saadant, saa tror jeg med føje at kunne haabe allerhuldest tilladelse at nyde den bemeldte høje naade i sin fulde udstrækning med alle de hæderstegn og pligter, som alle øvrige designati har erholdt før mig. — 2) Jeg er den yngste iblandt disse designati, men hidtil har de yngste saavel som de ældste været coexaminatores: jeg kan selv erindre de herrer *Callisen, Saxtorph, Berger* og *Rottbøll*. — 3) Man har vel ikke haft eksempel endnu at fem professores har examineret ved Københavns medicinske facultet (ved udenlandske faculteter er det meget almindeligt), men der har heller aldrig før været tre designati. Naar monarken finder fornødent at forøge de docerendes tal, saa er det at formode, at det strider aldeles ikke imod hans allern. øjemed at de examine- rendes tal ligeledes forøges, da sligt ej kan geraade universitetet eller de øvrige examinatores eller de studerende til nogen præjudice. — 4) Der er da ingen eksempel paa en designatus, som ikke har været coexaminator. Facultetet maa vide, hvorfor det vil have, jeg skulde være den første af alle. Umuligt vilde de lade deres collega lide for en kandidats skyld. — 5) De allerede tilstedeværende fire (for ej at sige tre) examinatores lettes jo ved den femtes tilkomst. Des mindre bliver arbejdet for hver af dem, især det er spørgsmaalenes natur, ikke mængden, som kan sætte

enhver istand til at erfare candidati kundskab og due-
 lighed. — 6) For den studerende er der en større nød-
 vendighed at være flittig, at høre alle sine lærere, at
 fordoble sin opmærksomhed, at erhverve en tilstræk-
 kelig grad af indsigter, naar han skal examineres af
 dem allesammen, af hele fem, hvilken vel gør prøven
 noget vanskeligere, men meget mere honorable for
 ham og facultetet selv: vanskelige examina er sand-
 færdige antidota imod lunkne studeringer og den deraf
 flydende uvidenhed. Den der har lært det, han bør
 vide, frygter ej mere for fem end for fire coexamina-
 tores. For de middelmaadige er to end sige tre for
 mange. — 7) Det vilde være en des urimeligere barm-
 hjertighed at forskaane candidaterne med den femte
 examinerator, da det alene er spørgsmaalenes van-
 skelighed, ikke deres tal, som gør examen ret sur, men
 ogsaa den selvsamme candidat i sin ungdom ved de-
 positsen har maattet gaa en langt sværere prøve igen-
 nem i henseende til de examinerendes tal og de ud-
 vortes ubekvemmeligheder ved at staa en hel dag osv.
 — 8) Jeg er ikke en saadan designatus, som nu først
 skal begynde at docere. Allerede siden september 1769
 har jeg uophørlig læst over adskillige medicinens dele.
 — 9) Der er kun ganske faa studiosi medicinæ og
 chirurgiæ, som ikke har hørt collegier hos mig, hvis
 grad af flid jeg ikke kender. — 10) Der er adskillige
 disciplinæ medicæ som i disse fem aar alene af mig er
 blevne docerede, saasom praxis medica, materia me-
 dica universa, medicina forensis, formulæ medicinales
 &c. I disse videnskaber har de andre professores hid-
 til examineret uden at docere dem. — 11) Min credit
 og anseelse hos de studerende i forelæsninger og dispu-
 tationer, min reputation i publico, min lyst, flid og

mod vil svækkes ved saadan distinction imellem mine colleger og mig.

I cancelliet var der forskellige meninger men kort votering, hvorpaa resolutionen af 7' oktober 1775 kom til at lyde: Omendskønt saavel det medicinske facultet som dhr. rector og professores her ved universitetet udi Deres over prof. *Todes* ansøgning — — indhentede erklæring synes at han dertil ikke behøves, da det kan være nok med de 4 allerede værende examinatores; saa skønnes dog ikke rettere, end at siden han er professor og holder collegia i adskillige dele af medicinen, synes det og billigt, at han ikke mere end nogen af hans formænd forbigaas, men tillige examinerer ved de forefaldende examina ved facultetet.¹⁴⁰⁾

Det var ikke blot *Mangor*, *Schönheyder* og *Tode*, der i modsætning til facultetet mente, at der var brug for flere forelæsninger. Jeg skal omtale et par til, som jeg har truffet paa.

Frederik Vilhelm Peter Fabricius, en søn af overmedicus ved Frederiks hospital *Johan Christian Fabricius*, var født 1742 i Tønder, var immatrikuleret i København 1762 og dr. med. i Edinburgh 12' september 1767. Han averterede i 1771: »Førstkommende mandag d. 11' februarii agter dr. *Fabricius den yngre* at begynde forelæsninger over materia medica privatim paa hans værelse i Friderichs hospital, formiddagen imellem kl. 10 og 11. Hvo som har lyst at høre samme, vilde behage at melde sig hos ham i denne uge om eftermiddagen imellem 3 og 4.«¹⁴¹.

Disse forelæsninger blev dog næppe til noget, for allerede under hans ophold i Skotland blev han sindsyg, og denne sygdom udviklede sig under hans ophold hos faderen, som fik udvirket, at han 21' maj

1772 fik ordre til at begive sig til Bornholm for at undersøge øens stenkul og mineralier, samtidig med at han fik ret til at praktisere. Da sindssygdommen tog til i voldsomhed, blev han i august 1777 indsat i statsfængslet paa Kristiansø, men to aar efter fik han dog tilladelse til at tage ophold i Rønne, hvor han levede til sin død 1817 som fuldstændig sindssyg.

Et forsøg paa at holde populære medicinske forelæsninger blev i 1771 gjort af dr. med. *Johan Christian Lange*. Han var født 1717 i Lübeck, havde først været i apotekerlære, derpaa studeret medicin i Berlin, senere været provisor paa apoteker i Tyskland, Sverig og København. Han blev immatrikuleret her 1754 og samme aar forsvarede han en afhandling om syrer for doctorgraden. Han døde 1776 i København. Den 16' september 1771 averterede han i Adresseavisen: »I forestaaende vinter aftener er jeg til sinds at holde private forelæsninger over diæten og profylaktiken, eller den kunst at bevare sin helsen og at forekomme overhængende sygdomme. De holdes to gange om ugen, hver gang en time og vil blive ungefær 50 ialt. De bliver indrettet efter enhvers begreb, og altsaa for dem som ikke egentlig vil øve medicinen; adelen, embedsmænd og andre skikkelige folk, som en gang vente at bo paa landet, hvor ingen ret læge er i nærheden, kan høste frugten deraf. De som har lyst til at profitere deraf, vilde behage at bæere mig med deres besøg i mit logis i Snaregaden nr. 12 til kl. 9 om morgenen, og fra middag kl. 3 er jeg hjemme. Dagen og timen for forelæsningerne bestemmes efter de fleste, og begyndelsen bliver meldet saasnt et vist antal er fuldstændig.« — En saadan meddelelse har jeg ikke set, saa det er vel tvivlsomt, om det nogensinde blev til noget.

V.

SOM vi har set var der mange, som søgte professorater, og facultetet havde endog kunnet nævne 12, som var mere egnede end *Oeder* til at blive professorer, men jeg skal endnu omtale en ansøgning om professorat ikke ved det medicinske facultet men snarere ved de Charlottenborgske anstalter, men den kommer for saa vidt facultetet ved, som dette kom til at optræde som profos. Jeg vilde dog ikke have omtalt sagen, hvis den ikke illustrerede et mærkeligt levnedsløb og viste en mærkelig optræden af facultetet, som let kunde opfattes som en fornærmelse saavel mod Norge som mod Sverig. Som saadan er det dog sikkert ikke ment.

Dr. *Henrik Tønning* søgte 14' januar 1773 om karakter af professor *historiæ naturalis extraordinarius*. Om ham oplyser *Carøe*, at han var søn af en præst i Norge og var født 12' juli 1732 paa Edø i Trondhjems stift, blev student fra Trondhjem skole 1752 og tog teologisk examen 1758. Han blev hører ved Trondhjem skole og amanuensis hos biskop *Gunnerus*. 1760 blev han medlem af norske videnskabernes selskab, studerede fra 1766 i Upsala hos *Linné*, blev licentiatus medicinæ i Upsala 1767 og tog doctorgraden der 27' februar 1768 med en afhandling: *Rariora Norwegiæ*.

Derpaa holdt han botaniske forelæsninger i Trondhjem 1768—1769, rejste til København og studerede medicin her og fik bevilling til at blive *physicus practicus* i Arendal efter colloquium ved medicinsk facultet — han var jo nemlig ikke dansk doctor — men ved dette, 24' juni 1772, var hans *profectus* saa slette, at han til *praxis medica* ej kunde *recommanderes*.

Han søgte saa som nævnt om at blive professor *historiæ naturalis extraordinarius*, en ansøgning som jeg forøvrigt ikke har kunnet finde, men *consistorium* drøftede sagen 27' februar 1773¹⁴²) og besluttede at erklære, at *facultas medica* i nærværelse af *collegio medico* tvende gange paa adskillige tider med dr. *Tønning* havde anstillet *colloquia exploratoria* i anledning af hans begæring om *collegii medici recommendation*, men at han i disse *colloquiis* begge gange havde lagt saa ringe kundskab i medicinske videnskaber for dagen, at *collegium medicum* paa ingen maade fandt sig beføjet til at meddele ham noget skriftligt til hans fordel. I følge heraf tør *consistorium* ej fordriste sig til i mindste maade at understøtte denne dr. *Tønnings* ansøgning, især da han end ikke i naturhistorien har vist nogen tilstrækkelig kundskab til at fortjene den ansøgte karakter.

Det er meget mærkeligt, at denne mand, som var medlem af norske videnskabernes selskab og licentiat og doctor fra Upsala, ikke kunde klare et colloquium i København. Der maa have været et eller andet i vejen med ham. *Carøe* siger, at han nedsatte sig i København men ikke kunde faa *praxis*, men 1777 blev han over- og krydsbetjent i Trondhjem, 1781 *expeditionsbetjent* og *taxateur* ved toldboden og 1787 blev han afskediget. Han døde 3' juli 1796 i Trondhjem.

Nærmere oplysninger har jeg ikke søgt om ham, da han kun har meget lidt med medicinsk facultet at gøre udover den omtalte prøve.

Ved forordningen af 11' maj 1775 skærpedes den medicinske examen forsaavidt, som der for fremtiden forlangtes, at studenterne først skulde tage filologisk examen. Man faar derved at vide, hvem der studerede medicin paa den tid, for selvfølgelig søgte de, der allerede var ifærd med deres studier, om dispensation, og det bevilgedes ogsaa for 5 studenter,¹⁴³) hvoraf de to dog aldrig blev læger. Det er imidlertid muligt, at der har været nogle flere, som enten har taget den filologiske examen eller som har søgt enkeltvis om dispensation, og hvis ansøgninger jeg ikke har set, men tallet svarer godt til facultetets gentagne opgivelser, at der sjældent var flere end 4—5 studerende paa engang.

Som prosektor fik *Rottbøll* 1770 en udmærket mand, *Jens Bang*. Han var født i København 1' august 1737 og blev student 1756. Han studerede derpaa medicin og samtidig arkitektur ved kunstacademiet, hvor han fik den lille sølvmedaille i arkitektur 1760, den store 1761, den lille guldmedaille 1764 og den store 1765. Sammen med *Aaskow* undersøgte han den graserende kvægsyge 1763, holdt forelæsninger for jordemødre 1764, anatomiske forelæsninger ved kunstacademiet 1768 og over arkitektur og perspektiv 1772. Fra 1770—1773 var han anatomisk prosektor ved universitetet.

Aaret efter, 10' maj 1774 søgte han om at faa sin gage som prosektor! Ifølge rescript af 15' juni 1770 skænkedes til Københavns universitet 750 rd. aarlig af byfoged embedets indtægter i Christianssted paa

St. Croix, og deraf bestemtes 200 rd. til 2 prosectorer. »Jeg blev derpaa strax efter i september maaned beskikket til prosector, hvilket vanskelige og møjsommelige embede, der største delen forrettes om vinteren i frost og kuld, jeg forestaaet i trende aar, uden enten at have haft den i reskriptet ommeldte hjælper eller nydt det ringeste af dem mig ved bemeldte reskript tillagte 100 rd. aarlig.« Da denne gage udgjorde det væsentligste af hans indtægter, har han maattet paadrage sig betydelig gæld, og den bliver større ved hans i denne maaned forestaaende promotion. Han ansøger derfor om at faa udbetalt sin gage, der udgør 300 rd., »og da jeg desuden har forrettet arbejdet for tvende prosectores nogen allern. gratification maatte forundes.«

Rottbøll svarede 18' juni 1774, at han med grev *Thotts* tilladelse havde antaget *Jens Bang* som prosector med en løn af 100 rd., »dog med de vilkaar, at han maatte bie derefter, indtil samme efterhaanden fra Vestindien blev remitteret.« Derfor har han kun udbetalt ham aarlig 50 rd., nemlig 45 rd., som er renterne af legato musei anatomicæ og 5 rd. af sine egne penge — altsaa har han kun 150 rd. tilgode, da ovennævnte skal fradrages, naar de vestindiske penge kommer. Han foreslaar derpaa, hvorledes disse 150 rd. kan betales *Bang*. »Men hvad den af ham ansøgte gratification angaar, da ser vi ikke aarsagen dertil eller hvorfra samme skulde tages.« Han minder derpaa om, at botanisk have heller ikke kan undvære de 150 rd., som den skulde have af de vestindiske penge.¹⁴⁴⁾ Der blev derefter vexlet nogle skrivelser,¹⁴⁵⁾ men 17' september 1774 forelagdes *Rottbølls* kvittering for at

have faaet penge til botanisk have og *Jens Bangs* for prosektorgagen.¹⁴⁶⁾

Da *Lodberg Friis* døde 22' februar 1772, rykkede *Rottbøll* op til at blive professor ordinarius, men han havde allerede ved kgl. reskript af 5' januar 1770 som assessor faaet sæde i consistorium, »dog uden at han som consistorialis skal nyde del i emolumentis, førend det hannem efter hans bestalling og tour kan tilkomme.«¹⁴⁷⁾

Som et vidnesbyrd om *Rottbølls* forelæsninger, inden han var blevet ordinarius, tjener følgende meddelelse: Mandagen den 30' september (1771) kl. 11 begynder professor *Friis Rottbøll* paa anatomi-kammeret paa studiigaarden sine private forelæsninger over physiologien. Dersom et tilstrækkeligt antal tilhørere indfinder sig, agter han desuden i et collegio cursoris over institutionerne at afhandle de første og vigtigste grunde i physiologien, pathologien, semejotiken og diætetiken, saaledes at forelæsningerne noget over $\frac{1}{2}$ aar kan bringes til ende. Til det sidste collegium bestemmes den time om eftermiddagen, som er mængden af tilhørerne bekvemmest, og kan i den anledning med ham selv gøres aftale alle eftermiddage imellem 2 og 3.¹⁴⁸⁾

Rottbølls helbred var imidlertid ikke godt. Den 11' juli 1773 skrev han: »Da jeg for min helbreds skyld behøver landluften, bevægelse og et sted at bruge brønden, saa er min allerund. begæring, at D. M. allern. vilde forunde mig tilladelse at opholde mig til augusti maanedes udgang paa landet og hvorsomhelst jeg i provinserne skulde ville henrejse. I min fraværelse kunde hr. professor *Saxdorph*, naar han derom maatte tilskrives ved facultetets forekommende sager

forrette mine partes.« 13' juli meddeltes, at man aldeles intet havde mod hans rejse,¹⁴⁹⁾ og dette meddeltes facultetet med tilføjelse, at man ikke havde noget imod, at *Saxtorph* vikarierede for ham.¹⁵⁰⁾ Den 18' september 1773 meddelte derefter cancelliet universitetet,¹⁵¹⁾ at *Rottbøll* nu havde indberettet, at han formedelst sit legems svaghed ikke har kunnet indfinde sig til bestemt tid, ej heller af mangel paa kræfter ser sig i stand til endnu i nogle uger at begive sig paa hjemrejsen fra Slesvig, hvor han for nærværende tid opholder sig og anholder om at blive borte endnu i nogle uger. Man har intet derimod, da hans forretninger besørgeres af en anden.

Hvornaar *Rottbøll* kom tilbage, ved jeg ikke, men i sommeren 1774 var det atter galt, hvilket ses af *Mangors* og *Schönheyders* ansøgninger, og i september 1774 søgte *Rottbøll* om at faa *Saxtorph* til vikar, hvilket consistorium anbefalede paa det bedste,¹⁵²⁾ og 1' oktober 1774 bevilgedes det, at *Saxtorph* maatte være *Rottbølls* vikar ved forelæsninger og andre akademiske forretninger.

I maj 1775 søgte *Rottbøll* atter om at maatte rejse, denne gang til Holsten, og i den anledning fik han følgende, 13' maj 1775, daterede skrivelse fra cancelliet:¹⁵³⁾ »I anledning af hr. justitsraadens begæring at maatte for Deres helbreds skyld gøre en rejse til Holsten har H. K. Højhed prins *Friderich* tilkendegivet cancelliet, at den duelige prof. *Rottbøll*, som H. M. saa gerne ser at kunne komme tilbage til forrige sundhed tillader allerhøjstsamme at blive borte og opholde sig, hvor han vil, og det saa lang tid, som hans sygdom det udkræver.« Dette meddeltes samtidig universitetet.

At *Rottbøll* har været ret svag bekræftes ved, at stud. med. *Peder Steinfeldt Seidelin* søgte om at maatte ledsage *Rottbøll* til Holsten for at være ham til hjælp i hans svaghed. Consistorium tillod ham 7. juni 1775 at forblive hos *Rottbøll* til Mikkelsdag uden at miste sin plads paa Borkens collegium, men han kunde ikke i den tid nyde stipendium.¹⁵⁴⁾

Rottbøll blev borte hele vinteren og kom først tilbage i foraaet, for ved mødet i consistorium 4' maj 1776¹⁵⁵⁾ siges i en sag om en bonde, at *Rottbøll* nu er kommet hjem. Grunden til at han kom hjem synes at være, at han vilde være rector magnificus. I mødet 22' maj 1776¹⁵⁶⁾ proponeredes han til rector som den det nærmest kunde tilfalde, og da han samme dag i consistorium havde fremlagt sin dissertation pro loco, blev han enstemmig valgt. *Rottbøll* synes at have været helt rask, idet han paatog sig adskillige hverv (i indkvarteringskommissionen,¹⁵⁷⁾ cura for Trinitatis kirke,¹⁵⁸⁾ hvor han senere fik bevilget en aaben grav¹⁵⁹⁾ og inspector og curator for universitetets skove.¹⁶⁰⁾)

I 1777 har *Rottbøll* formodentlig fundet sig forholdsvis rask, for 13' september skrev cancelliet¹⁶⁹⁾ at man intet har imod, at han maa blive fra academiet indtil medio oktober paa grund af hans forestaaende bryllup. Dette fandt sted den 29' september 1777 i Slesvig, da han, som havde været gift to gange tidligere, ægtede *Cathrine Hedvig Wohlert*.

Det næste aar maatte han underkaste sig en brøndkur, for 11' juli 1778 skrev cancelliet,¹⁷⁰⁾ »at der haves ikke noget imod Deres forehavende Reyse til Roeskilde for der paa denne Aarets Tiid at bruge Purmonter Brynden.«

I 1776 kom spørgsmaalet om adgang til universitetet for studerende med andre trosbekendelser end statskirkens for. I januar var der en katolsk student, som ønskede at indskrives ved universitetet,¹⁶¹⁾ og i mødet 17' februar 1776 forhandlede sagen i consistorium. Prof. theologiæ *Holm* havde naturligvis sagt nej, men consistorium »saa dog ikke, at man kunde nægte ham inscription for at høre collegia, naar derpaa videre insisteredes, hvilket rector paatog sig at melde ham«. ¹⁶²⁾ Den 3' juli 1776 kom dernæst spørgsmaalet om jøden *Justus Zadig de Mezas* promotion for,¹⁶³⁾ men derom maa jeg henvise til en tidligere afhandling.¹⁶⁴⁾

Et andet spørgsmaal, som kom for i denne tid, var udenlandske doctorers rang. Ifølge forordningen 4' december 1672 § 1 maatte ingen doctores medicinæ praktisere eller udgive sig for doctores, førend de havde fremvist deres testimonium for facultetet. I § 2 bestemtes, at indfødte skal tage doctorgraden i København. Den sidste bestemmelse blev ikke overholdt, der var mange danske, som tog doctorgraden i udlandet, og jeg kender kun et tilfælde, hvor der blev givet tilladelse dertil. Det skete i 1756, da *Jørgen (Georg) Tycho Holm* søgte om tilladelse til at lade sig promovere af *Linné*. Jeg skal citere skrivelsen, da den er et vidnesbyrd om *Linnés* anseelse her i landet. Oversekretæren i cancelliet *Holstein* skriver nemlig til *Holm* 23' december 1756:¹⁶⁵⁾

»Af hans til mig indkomne skrivelse dat. Upsala i Sverig den 7. septembris sidst afvigt, fornemmes det, at han ved hjælp af stipendio Høpneriano har opholdt sig ved Upsala academi, hvor han foruden det teologiske og philosophiske studium har ogsaa appliceret

sig paa historia naturalis og oeconomia og derudi be-
tjent sig af den berømmelige ridder *Linnæi* grundige
undervisning, hvilket og er aarsag, at ridder *Linnæus*
efter at han har været paa 4 aar hans discipel nu øn-
sker, før de skilles ad, selv at promovere ham til doc-
tor medicinæ. Over denne hans skrivelses indhold har
jeg hørt professorerne her ved akademiet, som har
mod saadan hans begæring ikke noget at erindre. Og
som den før sin lærdom saa berømmelige ridder *Lin-
næus* i al den tid, han har opholdt sig i Upsala som et
nabouniversitet, har vist sig som en patron og velgø-
rere imod ham, saa ser jeg intet der kan være imod,
at han tager doctorgraden under en for sine store
qvaliteter af den lærde verden saa vel bekendt mand.«

At den første paragraf (om at testimonium skulde
forevises) overholdtes, kender jeg kun et eksempel paa,
idet gamle *dr. de Meza* producerede en attest fra
Buchwald om, at han havde meldt sig ved facultetet
og havde præsteret bevis paa, at han var legitime pro-
motus medicinæ doctor. Han havde taget doctorgraden
i Utrecht.¹⁶⁴⁾

Ved reskript af 20. juli 1742 fik doctores medicinæ
rang i sæde og gang med virkelige kammerassessores,
men da den tid kom, da der skulde betaales rangskat,
var der nogle udenlandske doctores, som protesterede.
Det første tilfælde, jeg kender, drejer sig om *Chri-
stoph Ditlev Hahn*, som var født 1746 i Haderslev, men
trods forordningen havde taget doctorgraden i Halle
kun 20 aar gammel i 1766. Han maatte, da han ikke
havde graden her i landet, i 1776 underkaste sig et
colloqviium ved facultetet, før han kunde faa fysikatet
i Aarhus. I 1774 spurgte rentekammeret consistori-
um,¹⁶⁶⁾ om *dr. Hahn* i Aarhus, der paastaar, at han

ikke er doctor her i landet, derfor kan fritages for rangskat. Consistorium svarede 7' maj 1774, at doctores medicinæ havde rang med virkelige kammer-assessores uden at undtage udenrigs promoverede doctores. Derpaa spurgte rentekammeret, om *Hahn* var promoveret i udlandet, idet det oplyser, at gehejme-raad grev *Thott* som forrige oversekretær i danske cancelli paa tidligere forespørgsel under 2' juni 1764 havde erklæret, at fremmede doctores ikke nyder rang i Danmark. Consistoriet svarede 18' juni 1774, at ingen af navnet *Hahn* er promoveret her siden oktober 1738 — der burde have staaet 1735, da *Jørgen Hahn* blev promoveret. Rentekammeret bestemte saa 24' maj 1774, at *Hahn* ikke skulde betale rangskat. I 1776 søgte derpaa *Nicolai Hintze*, der var født i København 1740 og promoveret i Frankfurt a. d. Oder 1769, om at fritages for rangskat, og consistorium svarede da i overensstemmelse med resolutionen om *Hahn*.¹⁶⁷⁾

Som vi har set, fik universitetsprofessorerne gentagne gange paalæg om at passe deres embeder, og dette gentog sig 1777 i form af en kabinetsordre dateret 20. marts 1777 og kommuniceret universitetet 5' april.¹⁷¹⁾ Det ser ud til, at det var den bekendte rector i Herlufsholm *Johan Ludvig Bernth*, der tillige var professor i det filosofiske facultet, som gav anledning til ordren, men jeg har ikke nærmere eftersøgt aarsagerne. Ordren lød:

»Da Vi vide, at universitetet her i København, det eneste i tvende riger, staar i fare for at lide et ubodeligt tab, dels derved at de til videnskaberne bestemte lærere bruges i andre embeder og dog nyde den professorerne tillagte gage, dels og fordi at designati opstige til løn i deres anviste facultet uden at holde col-

legier i det mindste ikke i den videnskab, som ved en professors død ufortøvet behøver en lærer. Saa ville Vi til større skade at forebygge og bedre orden for eftertiden at fastsætte herved alvorligen befale og uigenkaldeligen forordne: 1) Saasnart en professor herefter for sin indsigt og duelighed kaldes til noget embede, som med føje agtes at betage ham tiden til selv at kunne i fremtiden lige saa flittig som nu lære den studerende ungdom, har cancelliet strax at anse den ham som professor tillagte gage vakant, hvilken ingenlunde af ham maa beholdes i et andet embede af den fastsatte beskaffende og derfor skal Os strax uden forsømmelse forestilles til det nu ledige professorat en anden mand, der samme behørigen kan og skal forsyne. Og ville Vi fra denne dag af ingen forestilling have, at nogen maa nyde noget af, hvad en professor er tillagt, uden dem som virkelig læser, holder i det mindste to collegier og gør hvad saaledes en professor tilkommer. Hvorfor Vi ikke tiere vil høre om nogen kontrakt med prof. *Berndt*, Herlufsholms skole — — —. 2) Den ældste professor skal iflg. universitetets fundats være, om han det ønsker, fritaget for at læse og disputere. Men alle andre, som har en professors indkomster og fordele og herefter af svaghed skulde hindres i at læse collegier og gøre en professors embede skal afgive 200 rd. til en vicarius, som igennem Vores cancelli Os først skal forestilles, og hvortil ingen maa nævnes uden den, som allerede har i den videnskab, han skulde læse i, en offentlig bevist indsigt. Denne Vores allern. villie, som er grundet i den billigste omhu for en talrig ungdom og tillige er en ren følge af fundatsens ord, gælder saaledes som den i disse tvende poster er fastsat for alle de deri bestemte

tilfælde, som herefter kunde indtræffe. — 3) Herefter maa ingen professor eller designatus i noget facultet beskikkes uden den, som ved offentlig prøve er bekendt for udbredt og grundet indsigt i samme facultets videnskaber. — 4) Ingen maa udnævnes til professor eller blive designatus i mere end et facultet. — — — « (Det femte punkt, som er det sidste, handler alene om det filosofiske facultet).

Universitetets 300 aars fest 1779 blev ikke fejret i fred og fordragelighed indenfor medicinsk facultet, tvertimod, der udviklede sig en voldsom kamp, som gav sig udslag i indlæg, der fylder ikke mindre end 75 for største delen tæt beskrevne foliosider!¹⁷²) Anledningen var, at dr. med. *John Gordon*, der ønskede at blive physicus paa St. Croix, den 16. april 1779 sendte en paa dansk affattet skrivelse til cancelliet, hvori han søgte om at faa lov til at underkaste sig et privat colloqvium ved facultetet.

John Gordon, hvis fader var læge i Vestindien, var født paa St. Christopher 6' juni 1750, havde studeret medicin i Edinburgh og Glasgow og var blevet dr. med. sidstnævnte sted 8' juni 1775. Han studerede to aar i København paa fødselsstiftelsen, og han omtales navnlig af *Saxtorph* og *Tode* som en meget dygtig mand. I 1779 var *Kratzenstein* rector og *Rottbøll* decanus, og *Gordon* henvendte sig saa til *Kratzenstein* om at maatte underkaste sig et privat colloqvium, men *Kratzenstein* svarede, at der var en særlig bestemmelse for Vestindien, hvorefter examen skulde være offentlig. Han huskede ikke ordlyden, men den maatte *Jensenius* have indført i protokollen. *Gordon* gik saa til *Jensenius*, der kunde mindes noget om re-skriptet, men var for syg til at finde det frem. *Gordon*

søgte saa cancelliet om at maatte underkaste sig et privat colloquium.

Ansøgningen sendtes til facultetet, og her erklærede *Rottbøll*, at *Gordon* maatte have misforstaaet *Kratzenstein*, da han ikke kendte noget til et saadant reskript. *Kratzenstein* skrev et langt votum, hvori han rigtigt fremstiller sagen, men tager fejl af aastallene. Han fortæller, at der var klaget fra Vestindien over de mange, der praktiserede der tildels under titel af doctor, ofte uden at have nogen kvalifikation dertil. Det blev saa paalagt de tre bedste læger derovre at examinere alle de praktiserende, føre en ordentlig protokol derover og sende denne til collegium medicum. Dette skete, de fleste var meget tarvelige, men de godkendtes dog alle undtagen en, som var ganske umulig og som bl. a. paa spørgsmaalet om contenta abdominis havde svaret: penis, pubes og nates! Samtidig bestemtes det imidlertid, at for fremtiden maatte ingen praktisere i Vestindien »uden alene de som har legitimeret sig dertil ved offentlige examina.« Dette sidste reskript var dateret 20^e november 1767 og rettet til guvernøren i Vestindien, men da *Kratzenstein* kendte det, maa det have været kommunikeret facultetet. Naar de andre ikke huskede det, mener *Kratzenstein* at grunden kunde være, at *Rottbøll* dengang var i Italien, og de andre endnu ikke professorer. *Kratzenstein* hævder, at medens fremmede doctores ifl. forordningen af 4^e december 1672 har ret til at praktisere i Danmark og Norge, naar de har dokumenteret at være doctores, er der særlige love for Holsten og Vestindien. *Tønning* havde derfor kunnet praktisere i Danmark, men han ønskede facultetets recommandation, og derfor blev han examineret. *Kratzenstein* har

intet imod, at cancelliet dispenserer, men han kan ikke handle imod et reskript, han kender. Han ønsker bestemmelser om, at alle udenlands promoverede doctores skal examineres, inden de faar lov at praktisere her i landet. — Den afskrift af denne votering, som findes i sagen, og hvori der er en rettelse med *Kratzensteins* haand, er paategnet: »in fidem veræ copiae. *Bugge* p. t. secret. consist.« — Herved er sat en stjerne, og *Kratzenstein* har skrevet: undtagen det slette tysk, som ej haver mig til forfatteren. Dertil føjer *Bugge* et postscriptum: »Det plejer ikke at være brugeligt at maculere dokumenter med anmærkninger. Iøvrigt har jeg aldrig tvivlet om, at hr. prof. *Kratzenstein* jo skriver bedre tysk end min nordske skriver karl.« — *Bugge* synes ikke at vide, hvad »in fidem veræ copiae« betyder!

Fra cancelliet kom der ikke svar paa *Gordons* ansøgning om privat colloqvium, men derimod kommunicerede cancelliet en kabinetsordre fra prins *Friedrich* den 1. maj 1779: »Medicinæ candidatus *John Gordon* attraar at antages, som er sket andre, til colloqvium. Cancelliet vil give facultetet tilkende, at han maa dertil antages, det er dog bedre, da han er fra St. Croix, at folk fra os selv praktisere der end at fremmede, man ikke kender, sætte sig der, og vinde vel deres brød«.

Samme dag, lørdag den 1' maj 1779, var der om aftenen i livmedicus *von Bergers* hus en bisættelse — hans søn, studiosus medicinæ *Wilhelm von Berger* var død¹⁷³) — og efter ligtaalen, da man skulde gaa ind for at condolere, præsenteredes denne ordre *Kratzenstein* af *Rottbøll*, hvortil *Kratzenstein* svarede, at ingen havde forment *Gordon* adgang til colloqvium,

spørgsmaalet var blot, om det skulde være privat eller offentligt, og derom indeholdt kabinetsordren intet, saa man maatte afvente cancelliets svar. *Rottbøll* bestemte imidlertid strax, at colloqviet skulde holdes i hans hus mandag den 3' maj kl. 5. Herimod protesterede *Kratzenstein*, dels fordi cancelliets svar ikke forelaa, dels fordi han havde collegier fra 5—7, som han ikke kunde aflyse. *Rottbøll* svarede: Hvem der ikke vil komme, kan udeblive. — Saa afholdtes colloqviet virkelig uden *Kratzenstein* og *Tode*, som blev forhindret, fordi han skulde forberede sig til en disputats den følgende dag.

Facultetet uden *Kratzenstein* meddelte saa cancelliet, at man havde prøvet *Gordon*, og *Kratzenstein* indgav en lang klage den 10' maj 1779, hvori han refererer sagens gang, og hvori han siger, at en decanus aldrig tilforn har anmasset sig saadant et monarki udi universitetets forretninger, men det har altid været brug enten at kandidaten selv inviterer examinatorens og erkyndiger sig om, hvad dag og time dem er belejligst, eller i det mindste er det sket ved pedellen, saa at examinatorens kunde vælge en tid, paa hvilken de alle var fri af collegiis. *Kratzenstein* protesterer derfor imod, at decanus ikke har afventet cancelliets bestemmelse, foreslaar at dette private colloquium erklæres ugyldigt — han insinuerer endog, at timen var valgt, fordi man vidste, at han ikke kunde være tilstede — og endelig, at udenlands promoverede doctores for fremtiden skal underkaste sig offentlig examen ved facultetet. Ellers vilde fremmede faa en stor fordel for de danske. I forordningen 4' december 1672 bestemmes ganske vist, at danske skal tage graden i København, men i den nyeste tid har dog 4 indfødte

promoveret udenlands, af hvilke den ene først var rejiceret her hjemme, men de andre 3 praktiserer uhindret her i landet. For Holsten er forholdene anderledes, for der skal udenlands promoverede kun lade sig tentere privatim om det og var kun af physico loci. For Vestindien er der særligt reskript om offentlig examen. Han slutter: Derimod har hr. *Tønning*, en nordmand, gradueret under *Linnæus* soute-neret sit colloquium udi consistorio, men blev rejce- ret formedelst sin utrolige ignorance.

Klagen gik fra cancelliet tilbage til universitetet, og facultetet svarede. Det, striden for en stor del drejede sig om, var, hvad der skulde forstaaes ved offentlig examen i reskriptet. Facultetet hævdede, at i 1767, da reskriptet udstedtes, holdtes examinerne for lukkede døre i decani stue, og at man ved offentlig examen dengang maatte forstaa examen af offentlig ansatte lærere, og man mener aabenbart ikke, at reskriptet af 14' juli 1769 om, at examen for fremtiden skulde være offentlig, ogsaa maatte gælde de vest-indiske examiner. Man forsvarer sig iøvrigt meget udførligt og gaar imod *Kratzenstein* paa alle punkter. Det er dog næppe umagen værd at gaa i detaillær.

Saa kom sagen i consistorium og underkastedes yderligere en lang votering, som endte med, at man i consistoriums svar af 10' juli 1779 sluttede sig til facultetets standpunkt, at man ved offentlig examen maatte forstaa examen af offentlig beskikkede lærere. Derimod udtalte man, at det ikke staar i decani magt at fastsætte dag og time for examen uden forhandling med de andre — og de udtaler, at de ved, at alle, ogsaa *Rottbøll* og *Kratzenstein*, er enige heri!

I cancelliet afgjorde man sagen let. Fra en af de

voterende siges det, at man bør præcisere, at examen for fremtiden skal være offentlig, men alle var enige om at erklære *Gordons* colloqvium for gyldigt, og man nøjedes saa i svaret med kun at omtale denne godkendelse. *Gordon* blev dog ikke *physicus* for *St. Croix* før 8' november 1780.

I 1779 kunde universitetet fejre sin 300aarige jubilæumsfest, men om denne fik offentligheden ikke meget at vide. Der findes enslydende og derfor formodentlig officiel beretning i *Berlingske tidende* og *Adresseavisen*, men derimod findes der intet om den i *Lærde tidender*, hvor der kun findes anmeldelser af disputatserne, eller i *Todes Sundhedstidende*, der ellers gerne fortæller nyt fra universitetet. Festen holdtes den 11' maj 1779, og efter sædvane, hedder det, gik processionen fra rector's hus til universitetet, hvor der i nærværelse af den 11aarige kronprins, arveprinsen og andre fornemme herrer holdtes taler — naturligvis paa latin — af rector og decanerne, samt blev creeret en hel del *doctores*, af medicinere dog kun en, medens man ved de oldenborgske kongers jubilæum 1749 havde kunnet møde med tre. Til slutning overgav rector rectoratet til næste aars rector. »Før og imellem talerne blev opført en cantate, forfattet af hr. *Ewald*, hvortil musikken var sat af concertmester *Hartman*; og efter actens slutning *Te Deum Laudamus*.« — Denne *Hartmann* var *Johan Ernst Hartmann*, der kort før havde gjort stor lykke ved sin musik til *Ewalds* »*Balders død*«, og hvis sønnesøn komponerede den pragtfulde musik til kantaten i Frue kirke ved universitetets 400 aars jubilæum.

Til denne beretning føjer *Berlingske tidende* men

ikke Adresseavisen, at Regensen om aftenen var illumineret.

Rector var den teologiske professor *Claudius Frees Horneman*, det medicinske facultets decanus var *Rottbøll* og det følgende aars rector blev *Kratzenstein*. Der udkom senere en gengivelse¹⁷³⁾ af alle talerne og deriblandt er *Rottbølls* og rectors de interessanteste for os, idet *Rottbølls* indeholder alle ceremonierne ved doctorpromotionen, medens rectors sidste tale omfatter alle ceremonierne ved overdragelse af rectoratet. Disse skikke er ganske anderledes end vor tids, men de er vel værd at kende! Man har beskrivelse fra 17' aarhundrede af en teologisk doctorpromotion, men jeg har ikke truffet nogen udførligere beskrivelse af en medicinsk doctorpromotion. *Tode*¹⁷⁴⁾ begynder ganske vist paa en beskrivelse og lover fortsættelsen — men den kom aldrig!

I *Rottbølls* tale gives en meget kort oversigt over medicinens historie i de forrige aarhundreder her i landet, men han afbryder for at prise alle de nyere forbedringer, som er foretaget i de sidste kongers tid: oprettelsen af collegium medicum, af theatrum anatomico-chirurgicum, af Frederiks hospital, af fødselsstiftelsen, hvor den udmærkede *Berger* fik indrettet en skole, endvidere af botanisk have osv. osv. Botaniken, der interesserede ham mest, opholder han sig mest ved. Jeg skal ikke komme nærmere ind herpaa, men kun gengive et stykke, som har overrasket mig meget, især naar man erindrer, at det er fremkommet i en tale ved universitetets 300 aars jubilæum. Han siger:

»Det barbari, der hos os ligesom andre steder herskede i chirurgien og fødselshjælperkunsten, begynd-

te den ældre *Clausen*, der kom hertil i en lykkelig stund, at fordrive; denne mand, som i levende live har gavnet mange, er ikke efter sin død hørt op med at være nyttig, idet han har efterladt sig udmærkede elever, der fører kunsten videre og mandigt beforder den. Blandt disse er den største den endnu levende — og gid han længe maa være det — *Wohlert*, der i kraft af sin anselige skikkelse, sin klare aand, sin behændige haand, sin beslutsomhed til at handle, sin udholdenhed ved sygesengen, sin kærlighed til studier og til de studerende, straalere blandt dem alle ligesom maanen blandt de mindre lys; og han vil altid straale, indtil lægekunsten, som ved ham har naaet sit højdepunkt, fuldstændig gaar til grunde i vore lande, men at det nogensinde skal ske, det forbyder det trekløver (trespand) af mænd, som nu har de øverste pladser i den, og som ved deres handlinger og skrifter lever i alles munde, og det vil for eftertiden de i deres skoler uddannede rekrutter forbyde, idet de med selve kunsten vil overføre mandens navn til en sen eftertid.«

Denne vældige ros af *Wohlert* synes meget mærkelig! For det første lader han *Henning Ditlev Clausen* være den, som begyndte at fordrive chirurgiens barbari her i landet. *Clausen* fik 1725 privilegium som operatør i København, men han angives at være en elev af *Johannes de Buchwald*. Imidlertid var *Clausen* meget anset, og *Wohlert*, der var født 1703 i Kiel, var i lære hos ham, inden han kom til at studere hos *Crüger* paa theatrum anatomico-chirurgicum. Der var han i nogle aar, var derpaa udenlands, gjorde sig bemærket i Paris 1738—1739, idet han sammen med en ung fransk chirurg, *Puthod*, forelagde det chirurgiske

academi en forestilling om at optage og forsøge exarticulation af laarbenet i hofteleddet.¹⁷⁵) Han kom tilbage, blev regimentsfeltskær og 1746 hofchirurg. Som saadan opererede han den meget afholdte dronning *Louise* for et indeklemmt navlebrok, men dronningen døde en uge efter. Som hofchirurg blev han sammen med *Crüger* og livmedicus *Johan Just von Berger* medlem af den kommission, der udarbejdede fundatsen for Frederiks hospital, og senere blev han medlem af hospitalets direktion, men 1768 tog han sin afsked og flyttede til Slesvig by, hvorfra han i 1773 kaldtes til København for at trepanere kongen. Denne operation var han fornuftig nok til at fraraade, og den blev ikke foretaget. Han har intet skrevet ud over den ovennævnte indstilling i Frankrig, men han var utvivlsomt en meget anset mand, men dette synes dog en ringe grund til særlig at fremhæve ham ved universitetets jubelfest, for med universitetet havde han intet somhelst at gøre.

Der er en mulighed for, at det *Rottbøll* vilde fremhæve, var det trekløver af mænd, som nu har de øverste pladser i kirurgien — men hvem tænker han her paa? Det er ikke godt at vide, men det kunde muligvis være generaldirektør *Hennings*, prof. kirurgiæ *Callisen* og prof. obstetriciæ *Saxtorph* — men vilde *Rottbøll* fremhæve *Hennings*? Vilde han særlig fremhæve disse tre mænd, var der paa den anden side ikke grund til at rose *Wohlert* i saa overvældende grad. *Rottbøll* udtaler haabet om, at *Wohlert* vil leve længe, og da *Wohlert* døde 18' november 1779, altsaa et halvt aar efter, kunde man maaske tænke sig, at han netop var meget syg, og at *Rottbøll* derfor vilde sige ham nogle pæne ord. Men et forhold maa jeg endnu be-

røre. Halvandet aar tidligere havde *Rottbøll* giftet sig for tredje gang, og bryllupet stod i Slesvig by, og bruden var *Cathrine Hedvig Wohlert*, født 1750 i Itzehoe, datter af drejer *Jacob Wohlert*, som maaske har været en broder eller brodersøn af *Wohlert*. — Men det vilde da ogsaa have været en underlig grund til at prise ham ved den lejlighed!

Langt interessantere er det, at *Rottbøll* gengiver alle ceremonierne ved promotionen af *Andreas Ranøe* og takket være en haandsrækning fra rector *Raaschou-Nielsen* i Sorø skal jeg gengive dette sted paa dansk. Det kan ikke nægtes, at hele henvendelsen til doctoranden tager sig meget bedre ud paa latin end paa dansk, men de, der ønsker at se originalen, kan let finde den. *Rottbølls* tale lyder:

»Men førend jeg forener dig meget kyndige mand med den skønne brud i et stadigt ægteskab, er det lov, at du efter forfædrenes skik skal forpligte dig helt og fuldt til hende ved edens hellige baand.

Træd frem, pedel, og kræve eden ved sceptrets spids.

Efter saaledes at være sikker paa din tro, lærde mand, og gjort endnu sikrere ved *magnifici rectoris* og hele det medicinske facultets samtykke, creerer, erklærer creeret og proklamerer jeg, *Christian Friis Rottbøll*, *medicinæ doctor & professor ordinarius* og for tiden det medicinske facultets *decanus*, — den almægtige Gud ville og befale, at det skal være til lykke, glæde og held — dig *Andreas Broeberg Ranøe* til *doctor medicinæ* i den hellige treenigheds, Faderens, Sønnens og den hellige Aands navn.

Vær hilset højædle og meget kyndige hr. doctor! Behag at stige op i det øverste catheder, som for frem-

tiden staar dig aabent, naar du behager. Jeg ønsker du skal vide, at ved selve denne akt tildeles dig alle de rettigheder og privilegier, som Machaons præster nyder i hele den literære stat og den lærde verden.

Og eftersom du nylig ved lysende dokumenter har bevidnet, at dine studier har naaet en saadan modenhed, og du ikke vil ophøre med din kunst, selv om du er berøvet alle dine bøger, rækker jeg dig her en lukket bog, som senere skal aabnes, saa ofte der forefalder et eller andet tilfælde, som er vanskeligere at udrede, eller en undersøgelse, der kræver en længere prøvelse. Thi de døde raadgivere er meget ofte de bedste og sikreste.

Med denne ring som pant paa gensidig kærlighed og vedvarenhed vier og formæler jeg dig med denne ukrænkede og kyske jomfru Hygea. Omfavn hende, der ikke paa nogen maade taaler skilsmisse med den ømmeste kærlighed, uigenkaldelig stadighed i øje og favn.

Jeg pryder dit hoved med doctorhatten, frihedens symbol, idet jeg ved selve dette vil angive, at du nu er løsladt fra skolen og ført frem til en højere plads med fri magt til at docere, disputere, udøve den Apolliniske kunst og til at raadgive og afgøre alvorlige tilfælde hørende til forum medicum.

Endelig giver jeg dig et kys, du meget kære, for at du kan huske med hvilken kærlighed du bør omfatte den udvalgte, hvem du nu har lovet din tro, og hvilken velvillig forening der fra nu af bør være mellem dig og mig og alle dine hippokratiske brødre.

Og hermed farvel og atter farvel, du skolens pyrd, lærernes kærlighed og glæde. Gaa paa lykkelig fod,

hvor guddommens forudseende omsorg og din lykke fører dig.«

Efter denne promotion traadte rector atter op og holdt en kort tale, inden han overgav rectoratet til sin efterfølger, den anden medicinske professor, *Kratzenstein*. Alle ceremonierne herved er ogsaa gengivne:

»Efter at have forudskikket disse faa ord være det mig tilladt at fremkalde min efterfølger, der er hævet over enhver ros fra min side, *Christian Gottlieb Kratzenstein!* Kom nærmere, udmærkede mand, kom for at jeg paa dine mere øvede skuldre kan overføre den byrde, som næsten har været for tung for mig uøvede. Men førend jeg indsætter dig til vort universitets rector i det kommende aar, bør vi iagttage de gamle skikke, som vore ærværdige forfædre har overgivet os at holde i ære. Bekræft derfor med hellig ed, at du ærligt vil administrere vor lærde stat, og som tegn paa denne højtidelige ed, læg efter de gamles skik to fingre paa dette scepter.

Fordi altsaa den udødelige Gud befaler, at det skal være til held og lykke, creerer, erklærer og proklamerer jeg *Claudius Frees Horneman*, S. S. theologiæ doctor & professor publicus ordinarius og tillige indtil nu det Københavnske universitets rector, Dig, *Christian Gottlieb Kratzenstein*, medicinæ doctor, medicinæ & physices experimentalis professor publicus ordinarius, medlem af videnskabernes academi i København og St. Petersborg, samt af academia naturæ curiosorum, til i næste aar at være rector ved Københavns kgl. universitet i den hellige treenigheds navn, Faderens, Sønnens og den hellig Aands, idet jeg tilføjer det brændende ønske, at alle ting maa falde heldigt og meget lykkeligt ud for dig og universitetet.

Og nu altsaa, vær hilset magnificus og modtag det akademiske embedes insignier, som jeg overgiver dig efter forfædrenes skik.

Først overfører jeg fra mine skuldre til dine denne purpur kappe, skænket af kong *Christian den femte* og bestemt til dette brug. Lad den være dig et symbol paa det akademiske embede, som jeg nu har overgivet dig tillige med purpurkaaben. Thi purpur var forhen mellem den herskendes insignier; og den dag i dag er ikke sjældent rigernes øverste herskere, ogsaa universiteternes rectorer.

Dernæst har forfædrene befalet særskilt at give nogle paamindelser ogsaa om bæltet til denne kappe. Ved dette bælte skal kappen holdes sammen, og jeg finder dobbelt betydning af denne brug: enten skal den angive, at rector skal benytte collegernes hjælp og raad ved administrationen af den lærde stat, eller ogsaa at rector skal vogte paa, at kappen ikke falder paa jorden, men det betyder, at embedets værdighed ikke skal besmittes med slemme pletter.

Derpaa overgiver jeg dig sølvsceptrene, det ene utvivlsomt skænket af den ovenfor nævnte pave *Sixtus den fjerde* og altsaa paa alder med vort universitet og ærværdigt ved selve denne høje alder. Nogle siger, at dette skal bruges af rector til at ave rebeller og paalægge de onde straf. Men det andet er et mildt scepter, givet af vor meget milde konge *Christian den Tredie*, med hvilket universitetets rector bør beskytte de uskyldige og belønne dem, der vel fortjener det.

Men det vigtigste er, at jeg overgiver dig baade de ældre og de nyere fundatser og andre love og constitutioner for universitetet og ved at handle med betænk-somhed efter dem, vil du altid handle ret.

Endelig overgiver jeg dig universitetets og rector's
segl, med hvilke lovligt skal signeres programmer,
testimonia publica og andre diplomer.«

Med Tedeum sluttede endelig denne
højtidelige fest!

HENVISNINGER.

- 1) Konsistoriums kopibog 1749—1759 s. 331—332.
- 2) Indlæg til oversekretærens brevbog 1756 nr. 294.
- 3) Konsistoriums kopibog 1749—1759 s. 491.
- 4) Rektors cirkulærer 1750—1758 s. 541.
- 5) E. Ingerslev: Fragmenter af fødselshjælpens historie II, 1907 s. 359.
- 6) Rektors cirkulærer 1750—1758 s. 124 og 125.
- 7) Oversekretærens brevbog 1759 nr. 202, s. 292.
- 8) L. de Thurah: Hafnia hodierna Kbh. 1748 s. 349.
- 9) E. Pontoppidan: Den danske atlas II, 1764 s. 125.
- 10) Georg Heuermann: Vermischte Bemerkungen und Untersuchungen der ausübenden Arzneiwissenschaft I, 1765 s. 313. H. skriver, at han fandt det 1754, men det maa have været 1753.
- 11) Rektors cirkulærer 1750—1758, s. 314—343.
- 12) do. do. s. 349.
- 13) do. do. s. 357.
- 14) do. do. s. 358.
- 15) Konsistoriums kopibog 1749—1759 s. 356.
- 16) Rektors cirkulærer 1750—1758 s. 418.
- 17) Acta consistorii 1748—1772 s. 170.
- 18) G. Norrie: Georg Heuermann (1891), Kirurgisk akademis historie I (1896), Kirurger og doctores (1929), Den danske oftalmologis historie (1925), To 200 aars jubilærer (Hosp. tid. 1924) og Theatrum anatomico-chirurgicum II (1932).
- 19) Aug. Hirsch: Geschichte der medicinischen Wissenschaften in Deutschland 1893, s. 188.
- 20) do. do. s. 333.

- 21) Konsistoriums kopibog 1749—1759, s. 249.
- 22) Supplikveprotokol 1753 II nr. 437.
- 23) Universitetsbibliotekets manuskriptsamling. Addita-
menta nr. 172 — 4°. Et udtog er trykt i Rasmus Nye-
rups Langebekiana 1794 s. 334—364.
- 24) Göttinger gelehrt. Anzeiger 1752, s. 291—292.
- 25) Haller: Bibliotheca anatomica II, s. 446 og 484.
- 26) Jul. Petersen: Den danske lægevidenskab 1700—1750,
(1893) s. 236.
- 27) Fr. Lützhöft: Til belysning af stabslæge Norries be-
dømmelse af professor Jul. Petersen i bogen »Kirurger
og doctores«. Hospitalstidende 1930 særtryk s. 7.
- 28) G. Heuermann: Physiologie IV 1755, s. 423.
- 29) E. Ingerslev: Fragmenter af fødselshjælpens historie II.
1907, s. 363.
- 30) Wm. Norvin: Sorø. Klosteret — skolen — akademiet
gennem tiderne. II 1928 s. 112.
- 31) Sjællandske registre og Konsistoriums kopibog 1749—
1759, s. 275—276.
- 32) K. Carøe: Den danske lægestand: Doctorer og licentia-
ter 1749—1788.
- 33) G. L. Baden: Frederik den femtes regerings aarbog.
1832. s. 163.
- 34) P. L. Panum: Bidrag til kundskab om vort medicinske
facultets historie. Indbydelsesskrift til reformations-
festen 1880.
- 35) C. E. Levy: do. do. 1856.
- 36) Adresseavisen 7' oktober 1763, avertissement fra Krat-
zenstein.
- 37) Biering: Patrollen nr. 2. 8' januar 1765.
- 38) Berlingske tidende 1754 nr. 5 og 6.
- 39) do. do. do. nr. 9.
- 40) do. do. do. nr. 10 og 11.
- 41) G. Norrie: Elektroterapiens indførelse i Danmark.
Hospitalstidende 1933.
- 42) Jul. Petersen i biografisk lexikon.
- 43) Konsistoriums kopibog 1749—1759, s. 451—453.
- 44) do. do. do. s. 534.
- 45) Acta consistorii 1748—1772, s. 212—213.

- 46) Rasmus Nyerup: Langebekiana s. 364—373.
- 47) Supplikveprotokol 1757 II nr. 526.
- 48) Konsistoriums kopibog 1749—1759, s. 624—625 og rektors cirkulærer 1750—1758, s. 615—620.
- 49) Acta consistorii 1748—1772, s. 234.
- 50) Konsistoriums kopibog 1749—1759, s. 458—459.
- 51) Acta consistorii 1748—1772, s. 188.
- 52) Rektors cirkulærer 1750—1758, s. 515—524.
- 53) Konsistoriums kopibog 1749—1759, s. 465.
- 54) Fr. Lützhöft: Nogle medicinske prioritetspørgsmaal særligt vedrørende skarlagensfeberens klinik. — Bibliotek for læger 1919, s. 512 og Medicinsk-historiske studier, Kbh. 1933, s. 70.
- 55) Frederiks hospitals direktions protokol I, s. 97, nr. 7. Landsarkivet.
- 56) Suppl. prot. 1747 I nr. 959, gengivet i Theatrum anatomico-chirurgicum II, s. 89.
- 57) Indlæg til oversekretærens brevbog 1756 nr. 294.
- 58) Hans Munk: Love for Medicinalvæsenet, Kbh. 1804.
- 59) Hospitalstidende 1893.
- 60) Rektors cirkulærer 1750—1758, s. 109.
- 61) Rektors cirkulærer 1750—1758, s. 478, 494, 508 og 514.
- 62) Supplikveprot. 1759 II nr. 699.
- 63) Sjællandske tegnelser 1759, nr. 609.
- 64) Indlæg til Sjællandske tegnelser 1761, nr. 13—14.
- 65) E. Ingerslev: Mathias Saxtorph og hans samtid. Kbh. 1913.
- 66) Indlæg til Sjællandske tegnelser 1761, nr. 285—287.
- 67) Indlæg til Sjællandske tegnelser 1761, nr. 581.
- 68) Supplikve protokol 1759 II nr. 144.
- 69) Sjællandske registre 1759 nr. 433.
- 70) G. Norrie: Theatrum anatomico-chirurgicum II, s. 117.
- 71) Rektors cirkulærer 1750—1758, s. 710.
- 72) Acta consistorii 1748—1772, s. 491 og en pakke løse cirkulærer $^{20}/_6$ og $^{29}/_6$ 1767 m. m.
- 73) Adresseavis $^{16}/_6$ 1769, Berlingske tidende 1769.
- 74) Sjællandske registre 1774, nr. 429.
- 75) En pakke løse cirkulærer i consistoriums arkiv $^{19}/_{12}$ 1766.

- 76) Sjællandske tegnelser 1769, nr. 413. (reskriptet findes ikke i protokollens register). Læst paa consistorium $18/10$ 1769.
- 77) Die Nullisten, eine Erzählung von C. G. Kratzenstein. Adresseavisen $27/11$ 1771.
- 78) Matzen: Københavns universitets retshistorie 1479—1879 II.
- 79) Acta consistorii 1748—1772, s. 487.
- 80) F. E. Hundrup: Biographiske Efterretninger om dem, der ved Kjøbenhavns universitet have erholdt de høieste akademiske Værdigheder. Roskilde 1854—1859. I. s. 172.
- 81) Adresseavisen $18/8$ 1766.
- 82) Pakke løse cirkulærer i consistoriums arkiv.
- 83) Acta consistorii 1748—1772, s. 467—468.
- 84) do. do. do. s. 719—720.
- 85) Reskript $8/4$ 1768. — Acta consistorii 1748—1772, s. 462—463, 471, 515, 524. — Pakke løse cirkulærer $14/4$ 1768.
- 86) Pakke løse cirkulærer i consistoriums arkiv $28/7$ 1768.
- 87) Adresseavisen $27/10$ 1760.
- 88) do. $26/3$ 1770.
- 89) do. $10/4$ 1770.
- 90) Acta consistorii $16/5$ 1770.
- 91) Consistoriums kopibog $18/5$ 1770.
- 92) Adresseavisen $19/9$ 1770.
- 93) Supplikveprotokol 1763 II nr. 1047.
- 94) Nyeste skilderie af Kiøbenhavn 1826, s. 1329.
- 95) Københavns kommandantskabs kopibog $25/1$ 1764, i krigsministeriets arkiv.
- 96) Nyerups & Krafts lexikon.
- 97) Krigsministeriets arkiv.
- 98) G. Heuermann: Vermischte Bemerkungen und Untersuchungen der ausübenden Arzneiwissenschaft. II 1767, s. 227—230.
- 99) Acta consistorii 1748—1772, s. 568.
- 100) Cirkulære $7/3$ 1769 i pakke løse cirkulærer i universitetets arkiv.
- 101) M. Winther: Bibliotheca Danorum Medica. 1832. s. 237.

- 102) Jul. Petersen: Om lægen Christian Johann Berger. Historisk tidsskrift 6 R III 1891.
- 103) Rigsarkivet. Pakke Struensee nr. 25 Documenter prof. Bergers sag vedkommende.
- 104) Acta consistorii $\frac{6}{3}$ 1771. Konsistoriums kopibog 1770—1775 nr. 48.
- 105) Riegels: Svar paa Callisens Svar efter Løfte, s. 56—57.
- 106) Lærde tidender 1785, s. 645.
- 107) Ferd. Martini: Recension der bejden jüngen Streit-schriften 1786 s. 146.
- 108) Adresseavisen $\frac{21}{1}$ 1771.
- 109) do. $\frac{8}{3}$ 1771.
- 110) do. $\frac{27}{9}$ 1771.
- 111) do. $\frac{29}{10}$ 1771.
- 112) Supplikveprotokol 1772 nr. 1203.
- 113) Indlæg til danske cancellis 1' departements aabne breve 1773 nr. 72, hvor de fleste af de denne sag vedrørende erklæringer findes.
- 114) Rectors cirkulærer 1772—1773 II nr. XX.
- 115) Consistoriums kopibog 1770—1775 nr. 351.
- 116) G. Norrie: Chirurgisk academis historie I, s. 62—64.
- 117) Consistoriums kopibog 1770—1775 nr. 354.
- 118) Acta consistorii 1772—1788, s. 94—95.
- 119) Indlæg til cancelliets brevbog 1774 nr. 842.
- 120) Cancelliets brevbog 1774 nr. 842.
- 121) Indlæg til Sjællandske tegnelser 1774 nr. 754.
- 122) Indlæg til cancelliets brevbog 1775 nr. 439.
- 123) Adresseavisen $\frac{12}{3}$ 1764.
- 124) G. Norrie: Jødernes kamp for adgangen til universitetet og den medicinske doctorgrad i Danmark. Bibliotek for læger 1892.
- 125) Adresseavisen $\frac{30}{7}$ 1771.
- 126) Oversekretærens brevbog 1774 nr. 757.
- 127) Efter consistoriums kopibog 1770—1775 nr. 587.
- 128) Alle sagens akter ligger som indlæg til oversekretærens brevbog 1774, nr. 1620.
- 129) Baden: Christian VII's regerings aarvog, s. 137.
- 130) Adresseavisen $\frac{9}{10}$ 1769.

- 131) Konsistoriums kopibog 1770—1775 nr. 589 og i original i indlæg til oversekretærens brevbog 1774 nr. 1620.
- 132) Sjællandske registre 1774 nr. 573.
- 133) G. Norrie: *Theatrum anatomico-chirurgicum* II, s. 114.
- 134) Adresseavisen $\frac{1}{10}$ 1771.
- 135) Gengivet efter Panums manuskript om Kratzenstein i medicinsk-historisk museum.
- 136) Aage Friis: Bernstorffske papirer. II. 1907. s. 472.
- 137) Ferdinand Martini: *An den Herrn Professor Tode. Hadersleben 1784*, s. 62.
- 138) Aage Friis: Bernstorffske papirer. II. s. 182.
- 139) *Acta consistorii 1774—1788*, s. 287.
- 140) Indlæg til cancelliets brevbog 1775 nr. 1457.
- 141) Adresseavisen $\frac{5}{2}$ 1771.
- 142) *Acta consistorii 1772—1788*, s. 72—73.
- 143) Cancelliets brevbog 1775 nr. 1912.
- 144) Konsistoriums kopibog 1770—1775 nr. 553.
- 145) do. do. do. nr. 573 og 586.
- 146) *Acta consistorii 1772—1788*, s. 245.
- 147) do. do. do. s. 652 og konsistoriums kopibog 1767—1770 nr. 382.
- 148) Adresseavisen $\frac{17}{9}$ 1771.
- 149) Indlæg til cancelliets brevbog 1773 nr. 580.
- 150) Cancelliets brevbog 1773 nr. 581.
- 151) do. do. do. nr. 892.
- 152) *Acta consistorii 1772—1788*, s. 241—242.
- 153) Cancelliets brevbog 1775 nr. 713.
- 154) *Acta consistorii 1772—1788*, s. 284.
- 155) do. do. do. s. 365.
- 156) do. do. do. s. 377.
- 157) do. do. do. s. 446 og 444.
- 158) do. do. do. s. 449.
- 159) do. do. do. s. 705.
- 160) do. do. do. s. 450.
- 161) Rectors cirkulærer $\frac{9}{1}$ 1776.
- 162) *Acta consistorii 1774—1788*, s. 347.
- 163) do. do. do. s. 396—397.
- 164) G. Norrie: *Jødernes kamp for adgangen til universitetet. Bibl. f. læger 1892*.

- 165) Oversekretærens brevbog 1756 nr. 442 s. 1251.
- 166) Consistoriums kopibog 1770—1775, nr. 524—525, 551 og 552.
- 167) Acta consistorii 1772—1788, s. 343.
- 168) do. do. 1748—1772, s. 652.
- 169) Cancelliets brevbog 1777, nr. 1417, s. 1260.
- 170) do. do. 1778, nr. 1080, s. 663.
- 171) do. do. 1777, nr. 496, s. 475.
- 172) Indlæg til cancelliets brevbog 1779, nr. 1274, s. 883.
- 173) Acta jubilæi. Hafniæ 1779.
- 174) Tode: Sundhed og Underholdning. 1787, s. 195.
- 175) A. Buntzen: Chirurgen i Danmark i midten af forrige aarhundrede. Universitetsprogram ved kongens fødselsdag 1869, s. 27.

NAVNEREGISTER.

- Aagaard, Peter, —1790, cancellideputeret .... 119.
Aaskow, Urban Bruun, 1742—1806, læge 101, 102, 107,
157.
Abildgaard, Peter Christian, 1740—1801, læge og veterinær
.... 111.
Amders, Poul Christian, —1763, licentiatuſ medicinæ ....
105, 106.
Ancher, Peder Kofod, 1710—1788, prof. juris .... 54, 62.
Anchersen, Hans (Johan) Peder, 1700—1765, prof. eloquentiæ
.... 33, 54, 59, 61.
Ascanius, Peder, 1723—1803, zoolog .... 39, 57, 124.

Baden, Gustav Ludvig, 1764—1840, historiker .... 42.
Bang, Hans Otto, 1712—1764, prof. theol. .... 53.
Bang, Jens, 1737—1808, læge og arkitekt .... 110, 112, 157—
159.
Becker, Johan Heinrich, 1715—1761, bergmedicus i Kongs-
berg .... 38.
Berger, Christian Johan, 1724—1789, prof. medicinæ 43,
69, 72—86, 89, 91—96, 108—111, 112, 113, 117, 119, 129,
151, 172.
Berger, Johan Just von, 1723—1791, livmedicus 131,
168, 174.
Berkentin, Christian August, 1694—1758, greve, gesandt
.... 72.
Bernth, Johan Ludvig, 1724—1804, rector i Herlufsholm
.... 164—165.

- Bodendick, Johan Christian, 1735—1818, livchirurg .... 99.
- Bruun, Niels, sindssyg student .... 63—65.
- Buchhave, Jens, —1770, stud. med. .... 103.
- Buchhave, Rudolph, 1737—1796, læge .... 98, 103.
- Buchwald, Balthazar Johannes de, 1697—1763, prof. med.
.... 12—18, 20—27, 29, 34, 35, 39, 42, 43, 54, 56, 66, 69—72,
75—77, 87—90, 92, 93, 95, 96, 163.
- Buchwald, Frederik de, 1706—1752, læge .... 38, 40, 41.
- Buchwald, Johannes de, 1658—1738, prof. med. .... 29, 173.
- Bugge, Thomas, 1740—1815, prof. astronomiæ .... 168.
- Callisen, Henrich, 1740—1824, prof. chirurgiæ .... 109—131,
133, 140—142, 145, 147—149, 151, 174.
- Carøe, Kristian Frederik, 1851—1921, læge, medicinalhistoriker
.... 42, 55, 155—156.
- Clausen, Henning Ditlev, død inden 1735, privilegeret operatør
.... 173.
- Crüger, Simon, generaldirektør, c. 1687—1760 .... 20, 23, 28,
36, 43, 55, 56, 113, 122, 124, 173, 174.
- Detharding, Georg, 1671—1747, prof. med. .... 12, 29.
- Ebbesen, Peder, c. 1726—1770, licent. medicinæ .... 104, 105.
- Ewald, Johannes, 1743—1781, digter .... 171.
- Fabricius, Frederik Wilhelm Peter, 1742—1817, læge ....
153—154.
- Fabricius, Johan Christian, 1705—1775, læge 109, 110,
153.
- Fangen, Anton Wilhelm von, 1739—1804, regimentschirurg
.... 132.
- Frankenau, Georg Frederik Frank de, 1669—1732, prof. med.
.... 124.
- Friderik, 1753—1805, arveprins .... 160, 168.
- Friis, Christen Lodberg, 1699—1772, prof. med. .... 12, 14—18,
22, 39, 50, 58, 65, 75, 77, 88—90, 93, 95, 96—98, 100, 101,
110, 113, 159.

- Goiske, Peder Rosenstand-, 1704—1769, prof. theol. 47,
52, 54, 62, 63, 64.
- Gordon, John, 1750—1807, læge .... 166—171.
- Gram, Christopher, 1719—1754, læge .... 39.
- Gram, Hans, 1685—1748, professor .... 41.
- Gunnerus, Johan Ernst, 1718—1773, biskop .... 108, 155.
- Hahn, Christoph Ditlev, 1746—1822, læge .... 163—164.
- Hahn, Jørgen, 1705—1750, læge .... 164.
- Hartmann, Johan Ernst, 1726—1793, concertmester .... 171.
- Hee, Søren, 1706—1756, læge .... 38.
- Heilmann, August Vilhelm, 1695—1766, licent. med. .... 107.
- Hennings, Wilhelm, 1716—1794, generaldirektør 109,
110, 113, 117, 119, 122, 125—128, 130, 133, 149, 174.
- Henrici, Robert Stephan, 715—1781, læge .... 39, 132.
- Hensler, Philip Gabriel, fysikus i Altona .... 108.
- Heuermann, Georg, 1723—1768, læge .... 12, 16, 20, 23—28,
40, 43, 67, 75, 78, 86, 87, 94, 95, 98, 99, 100, 113.
- Hintze, Nicolai, 1740—1807, læge .... 164.
- Hofsteter, Johan Adam, 1660—1716, prof. med. .... 124.
- Holm, Jørgen (Georg) Tycho, 1726—1759, læge, prof. oeconomiae .... 17, 38, 48, 57, 58, 162—163.
- Holm, Peder, 1706—1777, prof. theol. 21, 34, 47, 50,
52—54, 61, 63, 65, 100, 101—103, 123, 125, 148, 162.
- Holmbjerg, Svend, anatomitjener .... 65—66.
- Holstein, Johan Ludvig, 1694—1763, oversekretær i cancel-
liet, universitetspatron .... 13, 18, 30, 56—58, 73, 78, 87.
- Horneman, Claus Frees, 1751—1830, prof. theol. 172,
177—179.
- Horrebow, Christian, 1718—1776, prof. astronomiæ 21,
22, 54, 66.
- Høyer, Christian, sindssyg student .... 59—63.
- Ingerslev, Ove Emmerik Gustav Høegh-Guldberg, 1844—1916,
læge, medicinalhistoriker .... 17, 41, 73, 78.
- Jensenius, Carl, 1726—1795, læge 14, 17, 30, 36, 37, 45,
48—56, 107, 113, 166.

- Kratzenstein, Christian Gottlieb, 1723—1795, prof. med. ....
 14, 15, 28—30, 42—45, 46, 47, 49, 51, 52, 55, 58, 63, 67, 68,
 84—89, 91—93, 96—98, 113, 115, 119, 120, 128, 131, 133,
 145, 147, 148, 166—171, 172, 177—179.
- Kølpin, Alexander, 1731—1801, chirurg .... 109, 130, 133.
- Lange, Johan Christian, 1717—1776, læge .... 154.
- Langebek, Jacob, 1710—1775, historiker .... 22.
- Langemach, Jens, medicinsk student .... 14, 17.
- Levy, Carl Edvard Marius, 1808—1865, prof. med. .... 40, 43.
- Licht, Johan Frederik, 1748—1801, læge .... 39.
- Linné, Karl af, 1707—1778, svensk læge og naturforsker ....
 38, 57, 155, 162, 163, 170.
- Luxdorph, Bolle Willum, 1716—1788, cancellideputeret ....
 119, 131, 136.
- Lützhöft, Frederik Jansen Holten, 1858— , læge .... 40, 55.
- Mangor, Christian Elovius, 1739—1801, læge .... 140—143,
 145—148, 153, 160.
- Martini, Ferdinand, 1734—1794, chirurg .... 106, 107, 111.
- Matzen, Henning, 1840—1910, prof. juris. .... 97, 104.
- Meza, Justus Zadig de, 1754—1777, jødisk medicinsk student
 .... 162.
- Meza, Salomon (Christian Julius Frederik) de, 1727—1800,
 læge .... 163.
- Møller, Christian Pedersen, spisemester .... 60.
- Møllmann, Bernhard, 1702—1778, prof. i fædrelandets old-
 kyndighed .... 29.
- Olsen, Christen, skipper .... 60.
- Oeder, Georg Christian, 1728—1791, læge .... 28—40, 41, 45,
 48, 75, 78, 86, 94, 124, 155.
- Panum, Peter Ludvig, 1820—1885, prof. med. 43, 44,
 56, 97, 128.
- Pape, Johan Carl Christian, 1723—1774, læge .... 14, 17.
- Petersen, Johannes, stud. med. .... 100.
- Petersen, Jacob Julius, 1840—1912, prof. i medicinalhistorie
 .... 15, 25, 40, 45, 72, 108.

- Piper, Hans, 1703—1776, livmedicus .... 133.
 Polac, Simon Salomon, —1800, licent. med. .... 140.
 Pontoppidan, Erik, 1698—1764, prokansler .... 50, 58.
 Prosch, P. L., politiadjutant .... 60, 64.
 Puthod, fransk chirurg .... 173.
- Raaschou-Nielsen, Henrik, 1871— , rektor i Sorø .... 175.
 Ranøe, Andreas Broberg, 1751—1801, læge .... 175—177.
 Riegels, Niels Ditlev, 1755—1802, historiker .... 111.
 Rottbøll, Christian Friis, 1721—1797, prof. med. 14, 17,
 30—33, 36, 37, 40, 45—48, 50—57, 86, 87, 89—93, 96—101,
 107, 110, 112, 113, 115, 117, 118, 120, 131, 142, 144, 146—148,
 151, 157—161, 166—171, 172—177.
- Saxtorph, Mathias, 1740—1800, prof. obstetriciæ 110, 112,
 113—129, 131, 133, 140—142, 145, 147, 148, 151, 159, 160,
 166, 174.
 Scheidt, Christian Ludvig, 1709—1761, prof. juris .... 41.
 Schultz, Emanuel, —1780, apoteker .... 132.
 Schäfer, student .... 96.
 Schönheyder, Johan Franciscus Gottlieb, 1701—1777, chi-
 rurg .... 143.
 Schönheyder, Johan Henrich, 1744—1831, læge 140,
 143—148, 153, 160.
 Seidelin, Peder Steinfeldt, 1748—1817, læge .... 161.
 Sevel, Frederik Christian, 1723—1778, prof. juris .... 58.
 Skjelderup, Michael, 1769—1852, prof. med. .... 40.
 Stampe, Henrik, 1713—1789, generalprokurør 22, 53, 54,
 56, 119, 136.
 Struensee, Friedrich, 1737—1772, læge, kabinetsminister ....
 108, 110, 111, 113.
 Støhr, Johan Veit, læge .... 99, 100.
- Tode, Johan Clemens, 1736—1806, prof. med. 109, 110,
 112, 131, 133, 145, 148—153, 166, 169, 171, 172.
 Tonning, Henrik, 1732—1796, læge .... 155—157, 167, 170.
- Wandeler, Peter Rudolph, 1714—1775, læge 39, 56, 94,
 95, 131, 133.
 Wernecke, Christian Levin, 1727—1775, læge .... 75.

- White, Joris, 1731—1765, læge .... 75.
Wichmand, Bertel, 1720—1770, læge .... 39.
Winslow, Jacob Benignus, 1669—1760, anatom .... 40.
Wohlert, Cathrine Hedvig, gift Rottbøll, 1750—1811 161,
175.
Wohlert, Hans Frederik, 1703—1779, hofchirurg .... 173—
175.
Wohlert, Jacob, drejer .... 175.
-

